

Laekannu algkool
Avinurme

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 3 — 1940

RK „PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“
T A L L I N

S I S U:

	Lk.
M. I. Kalinin. Kommunistlikust kasvatuses	159
O. Leonova. Suur õpetaja ja sõber	175
M. Laosson. Meie stalinliku Konstitutsiooni põhijoontest .	177
	Kasvatusteadusest ja -tööst.
* * *	
	Marx ja Engels — proletariaadi pedagoogika
	rajajad 182
K. Nikolai. Kommunistlikud noored ja kool	190
A. Dovgalevskaja. Võimas vahend kommunistlikus kasvatus-	
	töös 196
	Metoodilisest tööst.
P. Simonov. Õigus hariduse saamisele	207
O. Rünk. Komistusi matemaatika tunnis	220
A. Ivask. Üks õpikäik	224
A. Lint. Ornitoloogilisi vaatlusi talvel	227
	Koolikorralduse küsimusi.
J. Nõu. Põllumajanduslike rahvakoolide töö kujunda-	
	misest stahaanovliku kooli ideedel 232
	Arvustusi ja bibliograafiat.
A. Janson. Venekeelset metoodilist kirjandust keskkooli-	
	dele 234
P. Ambur. NSV Liidus ilmunud estikeelsest õppekirjan-	
	dusest 236

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSE RAHVAKOMISSARIAADI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 3

November

1940

M. I. KALININ

Kommunistlikust kasvatusesest.

(Kõne Moskva parteiaktiivi koosolekul 2. oktoobril 1940. a.).

Seltsimehed! Kaksikümmend aastat tagasi, täpselt 2. oktoobril 1920. aastal, Vladimir Iljitš Lenin esines Venemaa Kommunistliku Noorsoo Ühingu III Ülevenemaalisel kongressil kõnega kommunistlikust kasvatusesest. Pöördudes kommunistliku noorsoo poole, ütles ta, et vaevalt suudab meie põlv, kes on kasvatatud kapitalistlikus ühiskonnas, teostada kommunistliku ühiskonna loomise ülesande. See ülesanne jääb teostada noorsoole.

Nüüd täna, kus te mulle aplodeerisite, need sõnad tahtmatult meenusid mulle ja viisid mind mõttele, et minu ees tõesti on ju samad endised kommunistlikud noored, see inimestekiht, kelle poole pöördus Lenin ja kes praegu, juba täiskasvanuina, elus kogenuina, aktiivselt võtavad osa sotsialistlikust ülesehitustööst. Ning seepärast mina, koos teiega, aplodeerin nimelt teile — sotsialismi ülesehitajaile.

Sms M. I. KALININ.

Kommunistlikule kasvatusesle pööratakse meil palju tähelepanu. Sõna „kasvatus“ võib näha kõigil meie ajakirjanduse veergudel.

Aga kui katsuda enamvähem täpselt ja lühidalt formuleerida, mida nimelt on kasvatus üldse, siis satume kokku päriselt suurte raskustega.

Sageli näiteks vahetatakse kasvatus ära õpetamisega. On arusaadav, et kasvatusel tõesti on palju sarnasust õpetamisega, ometi pole ta kunagi sünonüümiks. Autoriteetsed pedagoogid arvavad, et kasvatus on laiem mõiste kui õpetamine. Tal on oma erinevused.

Minu arvates kasvatus on kindel, sihiteadlik ja süstemaatiline kasvatatava psühholoogia mõjustamine selleks, et sisendada temale neid omadusi, mida kasvataja soovib temas näha. Mulle näib, et niisugune formuleering (mis, mõistagi, pole kellelegi kohuslik) üldjoontes haarab kõike, mida me näeme kasvatusel mõistena, nagu: teatav maailmavaade, kombelise ja inimühiselu reeglite sisendamine, teatavate iseloomu- ja tahtomaduste, harjumuste ja maitsete väljakujundamine, teatavate füüsiliste omaduste arendamine jne.

Kasvatustöö on kõigi tööde hulgas üks raskemaid. Kõik parimad kasvatusedlased näevad temas mitte ainult teadust, vaid ka kunsti. Seejuures nad aga peavad silmas vaid koolikasvatust, mis mõistagi on suhteliselt piiratud kasvatus. Kuid on olemas ka elukool, milles masside kasvatamise protsess toimub vahetult, milles kasvatajaks on elu ise, riik ja partei ja kasvatusalusteks on miljonid täiskasvanuid, kes kõik erinevad üksteisest oma elukogemustelt, oma poliitilistelt kogemustelt. See ülesanne on märksa keerulisem.

Nimelt sellel kasvatusel, masside kasvatusel, tahangi täna peatuda pikemalt.

I

Engels oma raamatus „Anti-Dühring“ kirjutab: „... Kui kõike kokku võtta, ammutavad inimesed oma eetilised vaated teadlikult või alateadlikult oma klassi olukorra tegelikest tingimustest, tootluse ja saadustevahe- tuse majanduslikest vahetadest... Moraal on alati olnud vaid klassi- moraaliks; ta — kas õigustas valitseva klassi valitsemist ja huve, või kajast- as rõhutud, kuid juba küllalt tugevnenud klassi meelepaha ja raevu sel- lise ülemvõimu vastu ja kaitses rõhutute tulevikuhuve.“

Seega klasside ühiskonnas kunagi pole olnud ega saagi olla niisugust kasvatusel, mis oleks väljaspool klasse või üle klasside.

Kodanlikus ühiskonnas kasvatus on kõiges läbi immutatud silmakirja- likkusega, valitsevate klasside omahuvidega; oma iseloomult on ta täis sügavaid vastuolusid, peegeldades kõiki neid antagonisme, milledest on tulvil kapitalistlik ühiskond.

Kapitalistide ideaaliks on näha töölisi ja talupoegi sõnakuulelike orja- dena, kes kurnamiseiket kannaksid ilma ühegi nurinata. Sellest lähtudes ei tahaks kapitalistid kasvatada töölises ja talupoegades julgust ja mehi- sust, ei tahaks anda neile mingit haridust. Pimedate ja araks tehtud ini- mestega on ju hõlpus toime saada. Niisuguste inimestega aga ei saa tulla võitjaks vallutussõdades, ja kui neil pole elementaarseidki teadmisi, ei

saa neist töötajaid masinail ja tööpinkidel. Vastastikune võistlus tehnika edu tingimustes, relvastusvõidujooksus jne. ühelt poolt, tööliste ja talupoegade võitlus oma hariduse eest teiselt poolt sunnivad kodanlust jagama töötajale kas või teadmiste raasukesigi, röövsõjad aga sunnivad teda kasvatama neis vastupidavust, vaprust ja teisi, kodanlusele endale ohtlikke omadusi.

Nendest vastuoludest ei pääse välja ükski kodanlik kasvatusüsteem.

Nimelt sellepärast, vaatamata neile vastuoludele, mis, nagu ma juba ütlesin, pesitsevad otse kodanliku ühiskonna iseloomus ja olemuses, ongi valitsevad klassid meelegeitlikult võitlemas rahvamasside vallutamiseks, kasutades selleks kõiki abinõusid, — alates avalikust survest kuni rafineeritud pettuseni.

Töötav inimene kodanlikus ühiskonnas sündimisest kuni surmani viib nende mõtete, tunnete, harjumuste mõju all, mis on kasulikud valitsevale klassile. Seda teostatakse lugematuis vormides, sageli vaevalt tunduvad viisil. Kirik, kool, kunst, ajakirjandus, kino, teater, mitmesugused organisatsioonid, — seda kõike kasutatakse selleks, et sisendada massidesse kodanlikku maailmavaadet, moraali, harjumusi jne.

Võtkem näit. kino. Üks kodanlikke näitejuhte kirjutab ameerika kinfilmidest näit. järgmist: „Paljud kaasaegsed filmid kujutavad endast midagi uimastusaine taolist, mis on määratud vaid niivõrd väsinud inimesile, kes tahavad vaid vajuda pehmesse leentooli ja et neid kui lapsi toidetaks vaid lusikaotsast“.

Niisugune on kodanlik kasvatus oma olemuselt.

Sellele, sajandite kestel väljatöötatud kasvatusesele, mis oli sihitud kapitalistide valitseva klassi seisukorra kindlustamisele, rõhutute lepitamisele oma olukorraga, seab kommunistlik partei — proletariaadi eesrindlik salk — vastukaaluks oma kasvatusese põhimõtted, mis ennekõike on suunatud kodanluse võimutsemise vastu ja proletariaadi diktatuuri poole.

II

Kommunistlik kasvatus erineb põhjalikult kodanlikust mitte ainult oma ülesannetelt, mis tõendustetagi on selge, vaid ka meetodeilt. Kommunistlik kasvatus on katkematult seotud poliitilise teadvuse arendamise, üldkultuuri ja hulkade intellektuaalse taseme tõstmisega. Seda taotlevad kõik kommunistlikud parteid.

Ehkki kõigi kommunistlike parteide lõppsiht on üks ja seesama, siiski niivõrra kui tööliklassi seisund Nõukogude Liidus on teissugune kui kapitalistlikes maades, peab kasvatus meil vastama nimelt neile teissuguseile tingimustele. Meie maal on tööliklass valitsevaks, juhtivaks jõuks mitte ainult materiaalses, vaid ka vaimses suhtes.

Marx ja Engels kirjutasid: „Klass, kelle käsutuses on materiaalse tootmise vahendid, omandab seepärast ka vaimse tootmise vahendid . . . Valit-

sevasse klassi kuuluvad inividid omavad muuseas ka teadvuse ja seepärast on nad võimelised mõtlema; sel määral, kuivõrd nad valitsevad nimelt klassina ja määravad antud ajaloolise ajastu kogu ta ulatuses, teevad nad seda endastmõistetavalt kogu selle ajastu aladel: järelikult nad valitsevad ka mõtlejaina, mõtte tootjaina reguleerivad toodangut ja oma aja mõtete jaotamist. See aga tähendab, et nende mõtted on ajastu valitsevaiks mõtteiks.“

Seda aga ei saa ütelda töölisklassi kohta väljaspool Nõukogude Liitu.

Meie arusaamise järele mõistetakse kommunistlikku kasvatust alati konkreetset. Meie tingimuses peab ta alistuma partei ja Nõukogude riigi ees seisvaile ülesandeile. Kommunistliku kasvatus peaaesandeks on maksimaalne abistamine meie klassivõitluses.

Ma näen, et olete veidi hämmastunud, tahate jagu saada seisukorrast: kasvatada inimestes püüdlust maksimaalselt abistada klassivõitlust meie maal, kus ekspluataatorlikud klassid on hävitatud. Arvan, et siin pole tarvis erilist selgitust. Piisab seltsimees Stalini tähelepanuvääriva vastuse meenutamisest noorkommunist Ivanovile. „... Kuna meie aga, — kirjutab seltsimees Stalin, — ei ela mitte saarel, vaid „riikide süsteemis“, kellest suurem osa suhtub vaenulikult sotsialismile, luues interventsiooni- ja restauratsiooni-ohete, siis ütleme avalikult ja ausalt, et sotsialismi võit meie maal ei ole veel lõplik.“ Viimase aja sündmused on konkreetsete faktidega tegelikult kinnitanud seltsimees Stalini vastuses toodud mõtteid.

Tõsi, meie klassivõitlusel on teissugune kuju kui klassivõitlusel NSV Liidu piiride taga. Ma ütleksin, et see võitlus on tõusnud kõrgemale astmele: tema jaatavad tulemused on efektiivsed. Kuid endastmõistetavalt see võitlus on ka hoopis keerulisem.

Marxi ja Engelsi tees, et „valitseva klassi mõtted on valitsevaiks mõtteiks,“ kuivõrd see käib Nõukogude Liidu töölisklassi kohta, kohustab meid paljukski. Me ei või piirduda ainult kodanliku korra arvustamisega. Peamiseks on nüüd võitlus praktiliste saavutuste eest poliitika, ökonomika, kultuuri, teaduse, kunsti jne. kõigil liinidel. On selge, et ka kommunistlik kasvatus meil peab minema samas suunas.

III

Milliseid põhilisi ülesandeid seame kommunistlikule kasvatusle tänaseks? Ja, üldiselt võttes, kas nad ongi põhimõtteliselt uued ülesanded, võrreldes sellega, mis ütles Lenin 20 aastat tagasi Kommunistliku Noorsoo Ühingu III kongressil?

Muidugi, olukord Nõukogude Liidus on selle aja jooksul tunduvalt muutunud. Kuid oluliselt on Lenini poolt 20 aasta eest püstitatud kommunistliku kasvatus ülesanded püsinud aktuaalseina ka käesoleva aja kohta.

Poleks üleliigne sagedamini meenutada neid ülesandeid nendele, kes püüavad abstraktselt uuestikujundada kommunistliku ühiskonna jooni.

Niisugused inimesed, kes armastavad tulevase inimese omapärastest joontest „teoretiseerida“ ja „sügavamõtteliselt“ unistada, assotsiatsioneerides kommunismi ebamääraselt hea tulevikuga, sisendavad seda abstraktsust ka kommunistlikku kasvatusse. Arvan, et see on ennustamine kohvipaksu järele, mitte aga läbitungimine tulevikku.

Seltsimehed! Kommunistliku ülesehitamise üheks tähtsaimaks elemendiks ja NSV Liidu töötajate võimsaks relvaks nende võitluses kapitalismiga on kõrge tööviljakus. Lenin ütles: „Tööviljakus on lõpeks tähtsaim, peamisim tegur uue ühiskonna võidu saavutamiseks. Kapitalism lõi tööviljakuse, mis oli ennenähtamatu pärisorjuse ajal. Kapitalismi võib lõplikult võita, ja ta võidetakse lõplikult sellega, et sotsialism loob uue, hoopis kõrgema tööviljakuse. Kommunism on kapitalismile vastandlik, vabatahtlike, teadlike, ühinenud ja eesrindlikku tehnikat kasutavate tööliste kõrgem tööviljakus.“

Seltsimehed, see ongi, millest peame mõtlema ja rääkima; ja nimelt selles suunas tuleb enne kõike arendada kommunistlikku kasvatus. Ja see on — võitlus kõrge tööviljakuse eest.

Kuid, rääkides omavahel, kas niisugune tees, niisugune praktiline suund kommunistlikus kasvatuses pole minu enesetargutus? Ei, seltsimehed, see pole enesetargutus.

Kui ma, valmistudes ettekandele, mõttes märkisin selle skeemi, siis pöördusin põhiallikate ja eeskätt meie Konstitutsiooni poole. Seal, paragrahv 12, on kirjutatud: „Töö NSV Liidus on iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks põhimõtte alusel: „Kes ei tee tööd, see — ei söö.“

NSV Liidus on teostatud sotsialismi põhimõte: „Igaühelt ta võimete järgi, igaühele — ta töö järgi.“ Seltsimehed, te ise teate, et Konstitutsiooni paragrahvid on mitte ainult kodanike õiguste ja kohustuste juriidiliseks formuleeringuks, vaid ka inimeste kasvatamise võimsaks teguriks.

Need Konstitutsiooni paragrahvid kõnelevad otseselt töö suurusest. See ongi mõistetav: meil on ammugi, nagu märkis seltsimees Stalin, toimumas põhjalik pööre inimeste vaadetes tööle. Sotsialistlik võistlus „muudab töö alandavast ja raskest koormast, milleks teda peeti varem, auasjaks, kuulsuse asjaks, vahvuse ja kangelaslikkuse asjaks.“ See tõsiasi on leidnud oma ereda, stalinliku väljenduse Konstitutsioonis.

Kuid mulle võidakse ütelda: iseasi on töö suurus meie maal, iseasi aga võitlus kõrgeima tööviljakuse eest. Ei, seltsimehed, see pole siiski nõnda. Isegi töö suuruse küsimuse arutamine omab selle mõtte, et on tarvis igati ergutada tööviljakuse tõusu. See ongi kõige tähtsam.

Sellele ülesandele on alistatud partei ja Nõukogude valitsuse niisugused tähtsad sammud, nagu „Sotsialistliku Töökangelase“ nimetuse kehtimapanek, nagu „Punalipu Tööorden“ ja medalid „Töösangarlikkuse

eest“ ja „Töötubliduse eest“. Pealeselle Nõukogude valitsus ja partei hindab töö alal eriliselt silmapaistnuid niisuguste kõrgete aumärkidega nagu „Lenini orden“, „Punase Tähe orden“ ja „Austamismärk“.

„Sotsialistliku Töökangelase“ nimetus on võrdne „Nõukogude Liidu kangelase“ nimetusele. See nimetus, need ordenid ja medalid antakse mitte lihtsalt selle eest, et inimene teeb tööd, vaid tööviljakuse kõrgemate näitajate eest, eriliste edusaavutuste eest võitluses tööviljakuse eest.

Sama sihti taotleb ka NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi Seadlus 26. juunist s. a.

Välispidiselt on see nagu täieline vastandlikkus: ühelt poolt „Sotsialistliku Töökangelase“ tiitli andmine, ordenite jagamine alates „Lenini ordeniga“ ja lõpetades medalitega, ja teiselt poolt Seadlus, millega pannakse maksma karistulike elementide tarvituselevõtmine töödistsipliini kõvendamise alal. Kuid oma olemuselt taotlevad need abinõud üht ja seda sama. Õigemini: need abinõud teenivad ühe ja sama tulemuse saavutamist.

Ühelt poolt soodustades ja hinnates sotsialistliku töö parimaid esindajaid ja teiselt poolt, karistades tootmise desorganiseerijaid, näitavad partei ja Nõukogude valitsus seega, millises suunas tuleb juhtida NSVL töötava rahva kommunistlikku kasvatust.

Seltsimehed! Vähesed teist on vist töötanud tehastes revolutsiooni-eelsel ajal. N e n d e i n i m e s t e a r v j ä ä b meil iga aastaga üha vähemaks. Seepärast tuleb oletada, et te tunnete halvasti suhtumist töösse endisel, revolutsiooni-eelsel ajal. Kuid kahjuks see suhtumine püsib veel oluliselt meiegi seas. Me revolutsionärid ei hinnanud siis eriti vanureid, häid professionaale, kes olid töötanud tehases kuni 40 aastat. Ent nemad olid kvalifitseeritud töölised, asjatundjad omal alal, nemad olid töödistsipliini v a n a d süvendajad, mitte aga loge lejad. Ja kui juhtus tekkima streik, siis neid tuli vägisi välja tuua tehasest. Nemad ise ei sõندانud katkestada tööd, kartes rikkuda head vahekorda ülemusega. Endisel ajal me ei hinnanud selliseid töölisi. Miks? Sellepärast, et nemad olid püüdnud kapitalistlikes huvides.

Praegu, sotsialismi ajal, on lugu teine. Praegu leidub vähe inimesi, kes on töötanud tehases 40 aastat, kes on eeskujuks töödistsipliini alal, kes on asjatundjad oma alal ja annavad suurimaid tõendeid tööviljakuse alal, — sellised inimesed me tõstame kilbile, me anname neile ordeneid ja medaleid, austame ja premeerime neid kui kõige paremaid Nõukogude kodanikke.

Muide siin on teile ilmekas näide dialektika alalt. Varemini me eitasime sellist suhtumist töösse. Nüüd aga me eitame sellist „eitamist“. Nõnda me saame, nagu te näete, „eitamise eitamise“, töösse sotsialistlikult suhtumise jaatamise.

Miks oleme muutnud põhiliselt oma vaadet säärastele töölistele? Miks peame praegu niisuguseid inimesi kõige kasulikumaiks, kõige hinnatavamaiks Nõukogude Liidu kodanikeks? Seepärast et nemad seisavad eesrindlikel positsioonidel meie, kõige kõrgemasse arnemisjärku jõudnud klassivõitluses. Sest klassivõitlust ei tohi mõista mitte ainult relvaga käes peetava lahinguna väerindel. Ei, praegusel ajal läheb klassivõitlus teisi radu — see on käesoleval hetkel klassivõitluse üks peamisi suundi. Kui inimene töötab hästi varemini, enne nõukogude korda, siis abistas ta sellega objektiivselt kapitalismi, tagus veelgi kõvemini orjaahelaid iseenda ja kogu tööliklassi ümber. Aga kui inimene töötab hästi praegu, sotsialistlikus ühiskonnas, siis ta asub seega sotsialismi poolele; oma saavutustega ta mitte ainult ei puhasta teed kommunismile, vaid purustab ka kogu maailma proletariaadi orjaahelad. Tema on aktiivne võitleja kommunismi eest.

Kas oleme ka palju tõstnud tööviljakust meie maal? Ma ei ütleks, et oleme saavutanud selles suhtes liiga suuri tulemusi. Teoreetiliselt arvatakse, et sotsialistlik tööviljakus peab ohtrasti ületama kapitalistliku tööviljakuse. Seltsimees Štšerbakov, mis te arvate, kas see on õige või mitte? (Štšerbakov: „Õige, õige.“) Aga tegelikult? Tegelikult me pole veel jõudnud järele kõige suuremale tööviljakusele Euroopas, rääkimata Ameerikast. Tähendab, tööviljakuse tõstmisele tuleb rohkem rõhku panna. Tööviljakuse kasvamine võimaldab näha selgemini tulevase kommunistliku ühiskonna piirjooni.

Ent, seltsimehed, kõrgem tööviljakus — see ei tähenda mitte ainult väljatöötatava produktsiooni hulka, vaid ka selle kvaliteeti. Mõned inimesed meie maal kalduvad vaatlema kommunismi kuidagiviisi abstraktselt, andmata sellele mõistele konkreetset sisu. Kuid mis tähendab kommunism? See tähendab: anda võimalikult rohkem ja võimalikult paremakvaliteedilist produktsiooni! Seejuures ma ei mõtle mitte ainult füüsilise, vaid ka intellektuaalse töö produktsiooni — inseneride, arhitektide, kirjanike, õpetajate, arstide, näitlejate, kunstnike, muusikute, lauljate jne. produktsiooni.

Tuleb ütelda otseselt, et me pole sugugi rahul paljude oma toodete kvaliteediga. Ja iseloomustav on see, et igaüks meist siunab, kui ta kätte satub mingi halvakvaliteediline ese. Ent me ise ei mõtle seejuures sugugi, millist produktsiooni saavad meie käest teised. Ühe sõnaga, igaüks tahab, et kõike oleks küllalt ja et kõik oleks heakvaliteediline. Aga mina küsin teilt: Kust võtta seda, kui igaüks ei püüa saavutada omal alal paremaid töötulemusi? Lõppeks tuleb omaks võtta vana tõde: mida külvad, seda ka lõikad.

Ja siin, võitluses produktsiooni kvaliteedi eest, me ei piirdu mitte ainult soodustamise abinõudega. Nagu te teate, määrati NSVL Ülemnõu-

kogu Presiidiumi Seadlusega 10. juulist 1940. a., et „halvakvaliteedilise või ebakomplektse tööstusproduktiooni väljalaskmine, samuti ka produktiooni väljalaskmine sunduslike standardide rikkumisega on riigivastane roim, mis võrdub kahjustamisele“. Direktorid ja peainsenerid ning tööstusettevõtete tehnilise kontrolli osakondade juhatajad, kes on süüdi halvakvaliteedilise või ebakomplektse produktiooni väljalaskmises, lähevad kohtu alla ja neid karistatakse kohtuotsuse põhjal 5—8-aastase vangistusega.

Tõepoolest, see Seadlus puudutab päris tublisti üksikuid inimesi, karistab meid kõvasti produktiooni halva kvaliteedi eest. Kuid ühtlasi annab ta ka tööstuse juhatajaile tugeva relva võitluseks ümbruskonna ebaterve mõju vastu. Sest kuidas arutlesid tavaliselt paljud neist? Nad arutlesid: noh, kas maksab teha skandaali, ajada teravaks vahekordi ühiskondlike organisatsioonidega, seltsimeestega jne. — rahva seas läheb ka vigadega ese. Ja läkski. Selline suhtumine praagisse on ajanud sügavaid juuri meie tootluses.

Ja need juured tulebki läbi raiuda, hävitada. See on vajaline sotsialistliku ühiskonna huvides ja igaühe meie huvides. Embkumb: me kas ehitame kommunismi või ainult kõneleme kommunismist, aga ise liigume kommunismi poole aeglaselt, kui võib ütelda, lonkides, venides ja haigutades. Kuid pidage silmas, et nõnda liikuda kommunismi poole on üsna riskantne, nõnda võib liigselt venitada üleminekut kommunismile.

Kui inimesed kõnelevad küll kommunismist, aga ei seo ühtlasi kommunismi oluliselt ja materiaalselt selliste eluhaaravate küsimustega, nagu küsimus produktiooni kvaliteedist, siis nad tegelevad lihtsalt tühja talamisega.

Mäletan, nagu oleks see praegu — see oli aastat 40 tagasi, aga vahest ka aastat 39—38, nagu te näete, keerleb minu ajamõõt 40 aasta ümber, — tekkis meil põranda all vaidlus: kas tööline-revolutsionäär on kohustatud hästi valmistama esemeid või mitte, s. t. hoolitsema produktiooni kvaliteedi eest. Ühed ütlesid: me ei saa loomusunniliselt anda oma käte vahelt halba eset — see on meile vastumeelt, see alandab meie inimväärtust. Teised aga ütlesid vastupidi: pole meie asi tunda muret produktiooni kvaliteedi pärast. See on kapitalistide asi. Me töötame nende jaoks. Niikuinii nad sunnivad meid hästi valmistama esemeid. Ja niivõrd kui kapitalistid sunnivad meid, ütlesid nad, niivõrd me ka teeme häid esemeid. Kuid oma algatusvõimet meil ei tarvitse näidata, ei tarvitse olla hoolas.

Vaadake, seltsimehed, isegi revolutsiooniaelsel ajastul, kapitalismi ajal, vaatas osa kapitalismiga heitlevaid töölisi asjale nõnda, et esemeid ei tohi valmistada halvasti — see oli neile vastumeelt, oli nagu piinlik. Aga meil, sotsialistlikus ühiskonnas, kus me ei tööta kapitalistidele, vaid iseendale, — kas on kõigile vastumeelt, kas on kõigile piinlik valmistada

halbu esemeid? Kahjuks ei saa seda ütelda. Ent oleks hoopis parem, kui inimesed tunneksid rohkem vastumeelt lasta välja halvakvaliteedilist produktsiooni.

Ja kui me kõneleme kommunistlikust kasvatuses, siis see tähendab esmajoones istutada iga töötaja teadvusse mõtet, et ta peab suhtuma töösse kas või elementaarse kohusetruudusega. Me peame sisendama talle: kui sa loed ennast bolševikuks või lihtsalt ausaks Nõukogude kodanikuks, siis ole lahke, tee ka oma töö elementaarse kohusetruudusega, et see oleks kõlvuline kvaliteedit.

Järelilikult võitlus kommunismi eest — see on võitlus kõrgema tööviljakuse eest nii produktsiooni hulga kui ka selle kvaliteedi mõttes. See ongi NSVL töötava rahva kommunistliku kasvatuses esimene põhitees.

IV

Seltsimehed! Liidu Konstitutsiooni 131. paragrahvis on üteldud: „Iga NSVL kodanik on kohustatud hoidma ja kindlustama ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit kui nõukogude korra püha ja puutumatut alust, kui kodumaa rikkuse ja võimsuse allikat, kui kogu töörahva jõuka ja kultuurse elu allikat.

Isikud, kes ühiskondlikule, sotsialistlikule omandile kallale kipuvad, on rahva vaenlased.“

Hoida ja kindlustada ühiskondlikku omandit — see küsimus on oma sisemiselt tähtsusest suurem kui näib väljastpoolt. Kokkuhoidlikkus on ühiskonna omandi suhtes kommunistlik joon. Mulle näib, et inimkonna ajaloos ei ole olnud kokkuhoidlikumat ühiskonda kui kommunistlik. Ja see ongi loomulik, sest ressursside jaotamine, nende kulutamine on ainult kommunistlikus ühiskonnas tootjate kätes. Ma mõtlen, ei ole erilist vajadust tõestada, et tootja on kulutamises kokkuhoidlikum kui ekspluataator või võõra vara omastaja.

Ajalugu ei ole inimesi õpetanud hoidma ühiskonna omandit, selle omandi varastamise harrastajaid aga on alati olnud küllaldaselt. Riigi raha varastamine oli endise valitsemisüsteemi iseloomustavaimaks jooneks, riigikassa aga oli riigiametnike lüpsilehmaks. Arusaadavalt niisugune kord arendas muretust ja ka isikliku varanduse pillamist, hoolimatus ühiskonna vara vastu valitses aga ülalt kuni alla.

Kuid see rahva omandi, inimeste töö varastamine, mida me võisime tähele panna minevikus, ei ole tähtsam kui lapse vallatus võrreldes sellega, kuidas varastatakse inimeste tööd kaasaegses kapitalistlikus ühiskonnas. Võib julgesti ütelda, et praegu iga päev loobitakse tuulde miljooneid tööpäevi selleks, et lõhkuda minevikus tehtud tööd. Kui palju aga hävitatakse üliväärtuslikke looduseande, millede hulk maailmas on piiratud! Juba ainuüksi selle kuritöö eest inimkonna suhtes väärrib kapitalism kiireimat hävitamist.

Kokkuhoidlikkus riikliku toodangu üldises bilansis on rahva varanduse plussiline osa. Ja see osa peab aastast aastasse kasvama kui meie kultuurse tõusu tulemus.

Seltsimehed! Konstitutsiooni paragrahv 131 annab rikkalikemat materjali kommunistlikuks kasvatuseks. Ta on suunatud buržuaasliku vaate vastu: „Maja on minu — rohkem ma ei soovi midagi teada, oma pommi-varjendisse kedagi ei lase.“ Ta kohustab hoidma ühiskondlikku vara, asetama üldisi huve kõrgemale isiklikest, individuaalsetest, kuna ainult kollektiivses, sotsialistlikus ühiskonnas tõeliselt garanteeritakse igaühe olukord.

Lenin ütles juba Nõukogude võimu kehtimise esimesel aastal: „Pea korralikult ja kohusetruult arvet raha üle, majanda kokkuhoidlikult, ära laiskle, ära varasta, pea kõige valjemat distsipliini töös,“ — just niisugused loosungid, mida õigustatult naerdi välja revolutsiooniliste proletarlaste poolt siis, kui buržuaasia varjas säärase juttudega oma kui ekspluaateerijate klassi valitsemist, muutuvad nüüd, pärast buržuaasia kukutamist, järjekorras seisvateks ja tähtsateks momendi loosungiteks.

Mis puutub varastesse, ühiskonna varanduse kõrvaldajaisse, sulidesse ja nendetaolistesse „kapitalismi traditsioonide säilitajaisse“, siis nende vastu tuleb meil tarvitusele võtta karistusabinõusid. See eesmärk on iseäranis Täidesaatva Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu määrusel 7. augustist 1932. a. „Riiklike ettevõtete, kolhooside ja kooperatsioonide varanduse kaitsest ja ühiskondliku (sotsialistliku) omandi kindlustamisest“ ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi Seadlus 10. augustist 1940. a. „Kriminaalvastutusest väikeste varguste eest tootmisel ja ulakuse eest“.

Niisiis, seltsimehed, meil on vaja esmalt õppida töötama võimete kohaselt, õppida hoidma ühiskondlikku vara, ja kui me oleme juba küllalt valmis teinud ja oleme õppinud hoidma valmistehtut, siis saame kõike vajaduse järele.

See on teine osa kommunistlikust kasvatusest.

V

Kommunistliku kasvatuse hädavajaliseks koostuselemendiks on ka armastuse arendamine kodumaa, sotsialistliku kodumaa vastu, nõukogude patriotismi arendamine.

Esmakordselt tekkis sõna „patrioot“ Prantsuse revolutsiooni ajastul 1789.—1793. a. Patriootideks nimetasid end siis võitlejad rahva asja eest, vabariigi kaitsjad, vastukaaluks reetureile, kodumaa äraandjaile monarhistide leerist.

Kuid hiljem see termin kasutati ära reaktsoonäride ja valitsevate ringkondade poolt omakasu eesmärgil. Seepärast nii Euroopas kui ka tsaari Venemaal ausad inimesed, kes muretsesid rahva vajaduste eest,

suhtusid sõnasse „patriotism“ alati kahtlustavalt, nähes selles valitsevate ringkondade rahvuslikku šovinismi, põhjendamatu iseteadvust. Lõpuks selle lipu all tsaristlikud satraabid riisusid liidetud rahvaid.

Monopoli „patriotismile“ haarasid endile mustasajalised, kes demonstreerisid oma „patriootlike tundeid“ tänavarüüstamistega, tööliste, intelligentsi, juutide peksmisega. Ja üldse selle „patriotismi“ külge liibus siis palju igasuguseid tumedaid, avantüristlike elemente ühiskonna põhjakihtidest.

Rahva silmis oli sõna „patriotism“ muutunud vastikuks. Ausal inimesel oli võimatu lugeda end „patriootide“ hulka.

Venemaaga liidetud rahvad, keda rõhuti, ekspluateeriti ja igal sammul riisuti, solvati riigiametnike ja koloniseerijate poolt, loomulikult vihkasid Vene riiki.

Nagu vastukaaluks piitsa ja nuudi rüütelite „patriotismile“ arenes järjest kasvava tempoga progressiivne liikumine, mille teravik oli sihitud isevalitsuse vastu.

Alguses progressiivsete jõudude võitlus reaktsiooniga vallutas kirjan-duse, muusika, maalikunsti, kus võis vähimalt vihjetega väljendada oma eitavat suhtumist toleaeegsesse tegelikkusse. Aja möödudes tõmbusid sellesse võitlusse pikkamisi ka demokraatlikud rahvakihid, tänu millele see omandas järjest radikaalsemat iseloomu. See protsess kasvatas ja koondas isevalitsuse vastaseid, niinimetatud ametliku Venemaa vastaseid. Samal ajal ta lõi suure rahva rahvusliku kunsti tema parimate esindajate näol. Tekkis terve rida geniaalseid ja anderikkaid kirjanikke, kriitikuid ja publitsiste, kes tõstsid kõrgele ja tegid kuulsaks meie kirjanduse, tegid ta ülemaailmseks. Ja mitte ainult kirjandus, vaid ka vene muusika, maalikunst, teadus hakkasid välja tõstma oma hiilgavaid esindajaid kui rahvusliku kultuuri tõelisi patrioote.

Need inimesed, kes pidasid kalliks oma au, inimlikku väärikust ja ühiskondlikku reputatsiooni, tõmbasid otsustavalt piiri endi ja lääge ametliku „patriotismi“ vahel. Neile oli kõige kõrgem oma rahva teenimine ja temas tõelise patriotismi äratamine. Selle suure eesmärgi saavutamiseks nad ei hoidnud kokku oma jõude ja andeid. Nendelt õppisid, nende eeskuju jäljendasid ja nakatusid kõrgest patriotismist kaasaegsed ja järgnevad põlvned. Nende inimeste sügavasti patriootiline tegevus moodustab rohkesti ereda ja kaasakiskuvaid lehekülgi vene rahva ajaloos. Ja kui neile ei sümpatiseerinud ametlik Venemaa, siis rahvas, vastupidi, osutas neile õigustatud lugupidamist, alati austas ja saab austama nende helget mälestust.

See progressiivsete jõudude võitlusprotsess reaktsioonilistega, see kultuurijõudude kasvu ja konsolidatsiooni protsess andis võimaluse rõhutatud rahvuste vähimalt kõige teadlikumale elemendile näha teist Vene-

maad — õilist, vabadustarmastavat, rõhumatut, kultuurset, andekat Venemaad, mis soodustab teaduste arenemist laiades elanikkonna hulkades.

Puhkenud tööliste revolutsiooniline liikumine asetab aktuaalse ülesandena päevakorrale kõigist rahvusest Venemaa impeeriumi proletaarlaste ja töötajate tõelise liitmise nende võitluses tsarismi ja kapitalismi vastu. Lenin ja Stalini pingutused tööliklassi ülevenemaalise partei loomiseks, ilma milleta ei olnud mõeldav vene rahva ja rõhutud rahvuste vabastamine, leninlik-stalinliku rahvuspoliitika väsimatu kuulutamine, bolševikude võitlus imperialistliku šovinismi ja kohaliku natsionalismi igasuguste avalduste vastu — see kõik lähendas rõhutud rahvusi vene rahvaga, sundis nende teadlikumaid elemente tutvuma vene kirjanduse, kunsti, teadusega, vene revolutsiooniliste võitlejatega, ja sellesamaga ühendas neid vene kultuuriga, tegi nad üldise liidetud võitluse pooldajaiks, s. t. inimesteks, kes mõtlesid juba ülevenemaalises ulatuses.

Nõukogude patriotismi jutlustamine ei või olla lahti kistud meie rahva möödunud ajaloost. Ta peab olema täidetud patriootliku uhkusega oma rahva tegude üle. Sest nõukogude patriotism on esivanemate loominguliste tegude otsene järglane, nende tegude, mis viisid edasi meie rahva arengut.

Nõukogude elu illustreerib seda haruldaselt eredalt. Jätkub sellest, kui osutame ühele tõigale. Missuguse vaimustusega ahelaist vabastatud rahvad rekonstrueerivad mälus oma eepiliste ja ajalooliste kangelaste kujusid. Nad peegeldavad neid oma parimais kunstiteostes, mida viivad näitamiseks Moskvasse — Nõukogude vabariikide südamesse, kus igaüks neist nagu sooviks ütelda NSV Liidu kõigile rahvaile: vaadake, ma ei ole kellegi armust rahvaste suure liidu liige, ei ole inimene ilma sugukonna ja tõuta, — siin on mu sugupuu, mille üle olen uhke, ja tahan, et ka teie, mu vennad, töö ja inimkonna parimate ideaalide kaitsjad, imetleksite mu sugupuud!

Tähendab, nõukogude patriotism saab oma alguse kaugest minevikust, alates rahvaeeposest, ta imeb endasse kõik parima, mis on loodud rahva poolt, ja peab suurimaks auks hoida kõiki tema saavutusi.

Suur proletaarne revolutsioon mitte ainult teostas hiiglaslikke purustusi, vaid pani ka alguse ennenägematule ülesehitustööle. Koos sellega ta läbib võimsa puhastusorkaanina kümnete miljonite inimeste pead, sisendades neile erksust ja usku oma jõududesse. Nüüd nad hakkasid end tundma sangaritena, kes on võimelised võitma kogu maailma, mis on vaenuline töötavaile hulkadele.

Ja juba tekkis nõukogude eepos, mis ühendas kauge mineviku ja meie ajastu rahvaloomingu joone, mille katkestas kapitalism, mis on vaenuline sellele vaimuloomingu alale. Ühiskonna sotsialistliku ümberkujundamise protsess on esile tõstnud hulga rikkalikke ja kaasakiskuvaid teemasid, mis väärivad jäädvustamist suurte kunstnike poolt. Rahvas juba valib välja

nendest teemadest parimad ivad ja pikkamööda loob üksikuid kujutusi eepilis-kangelaslike poemide jaoks suurest ephohhist ja ta suurtest kangelastest nagu Lenin ja Stalin.

Rahvast ei tohi maha jääda meie andekad kirjamehed ja kunstnikud. Sest kunagi veel pole neil olnud nii palju ja nii tänulikku materjali kui meie ajastul. Alles praegu on neil piiramatut võimalust teenida oma rahvast ja sisendada hulkadesse patriotismi sügavaid tundeid kaasaegsete põlvede suurte tegude alusel.

Mulle näib, et nõukogude rahva teenimise suurepäraseimaks eeskujuks on Majakovski. Ta pidas end revolutsiooni võitlejaks ja oli seda oma loomingu olemuselt. Ta püüdis revolutsioonilise rahvaga liita mitte ainult oma teose sisu, vaid ka vormi, nii et tulevased ajaloolased kindlasti ütlevad, et tema teosed kuulusid inimsuhete murdmise suurde ajastusse. See pärast ma arvan, et Majakovskil on õigus, pöördudes tulevaste põlvede poole, ütelda, et ta tuleb nende juurde kommunistlikku kaugusse, mitte kui laululis-jesseninlik pro-kangelane, vaid et tema riim jõuab päralt üle sajandite harjade ja üle luuletajate ning valitsuste peade, ta jõuab päralt, kuid mitte nii, nagu nool aamori-lüüralisel jahil, mitte nii, nagu jõuab numismaadini kulunud münt, mitte nii, kui surnud tähtede valgus. Ta riim murrab tööga läbi aastate hulga ja ilmub kaalu-omavana, tüsedana, nähtavana, nagu meie aega on tunginud veevarustus, mille kallal töötasid juba Rooma orjad.

Selles uhkes avalduses me kuuleme meie ajastu, meie põlvede võimast häält, kes loovad maailma ümber uut alustel.

Seltsimehed, ajalugu on pannud meie peale vastutava ja austava ülesande — viia meie klassivõitlus kommunismi täielise võiduni. „Me peame edasi liikuma nii, et kogu maailma töölisklass, vaadates meid, võiks ütelda: see on mu eesrindlik salk, see on minu löökbrigaad, see on mu tööliste võim, see on minu isamaa...“ (Stalin).

Selleks aga peame kogu NSVL-u töörahvast kasvatama tulise patriotismi vaimus, piiritu armastuse vaimus oma kodumaa vastu. Ma ei räägi abstraktsest, platoonilisest armastusest, vaid agarast, aktiivsest, kirglikust, taltsutamatu armastusest, säärasest armastusest, mis ei tunne mingit halastust vaenlaste vastu, mis ei peatu kodumaa nimel mingite ohvrite ees.

Siin on teile NSVL-u töörahva kommunistliku kasvatusel kolmas põhiülesanne.

VI

Pea tarviliseks peatuda veel kollektiivsuse küsimusel. Pole vaja eraldi tõestada, et kollektiivsuse sisendamine peab omama tähtsa koha kommunistlikus kasvatuses. Ma ei mõtle siin kollektivismi teoreetilisi põhialuseid, vaid ühiskondlike harjumuste sisendamist töösse, olustikku, ellu, selliste

tingimuste loomist, millede juures kollektiivsus moodustaks lahutamatu osa meie harjumusist, meie käitumisnormi, et need meie teod toimuksid mitte ainult läbimõteldult, teadlikult, vaid järgneksid vaistlikult, orgaaniliselt.

Ma kõnelen säärase harjumuste teadlikust kultiveerimisest rahvas. Kollektiivsuse mõistet ei saa ära segada karja mõistega. Näiteks kui minevikus talumehed salgas peksid läbi hobusevarga või kui pankrottijäänud panga hoiusteomanike hulk märatsedes peksis panga aknad puruks, — siis selliseid tegusid minu arvates ei saa pidada kollektiivsuse avalduseks. Nad kannavad karjalikkuse iseloomu. Kollektiivsus aga eeldab sihikindlust tegutsemises.

Kollektiivsus etendab ühiskonna praktilises elus suurt osa, sest ta rajaneb kollektivismi alusel. Meie seame kapitalistlikule ühiskonnale vastu kollektivismi-kommunismi, olles veendunud ta määratu suures üleolekus. Kollektiivsete harjumuste sisendamise edukusest töös, ühiskondlikus ja igapäevases elus on olnud suurel määral ka kommunistliku ülesehitustöö edukus.

Töö kollektiivsus, ta koopereeritus on tootmise aluseks. Sotsialistlikus tööstuses ei nõua see erilisi tõestusi. Siin on see oma ülevaatlikkusega mõistetav töölistele ja kõigile, kes on seotud vabriku tootmisprotsessiga. Kui kapitalistlikus ühiskonnas üksiku proletaarlaste töö täiesti ebaisikupäraseks muutub ja esemisse ainestatult kaob mitte ainult tööline, vaid ka vabrikandi vaateväljalt, keda huvitab ainult kasu, siis meil on ainestatud töö tööline silma all. Ta demonstreerub mitte ainult tööpaigas, vaid ka tarbimises, kasutamisel. Tähendab, tootja, kui ta omab keskmist tähelepanelikkust, võib näha oma töö tulemusi. Kuid me peame oma kasvatus-tööga laiendama ja süvendama iga tööline vastuvõtuvõimet, et ta tajuks oma individuaalset osavõttu ühises, kollektiivses töös.

Eriti aga on vaja teritada tähelepanu kollektiivsuse kasvatamisel külas, kolhooslikus külas. Ta teeb läbi tõsise kollektiivsuskooli, ilma et ta peagu üldse eviks harjumusi kollektiivseks tööks. Kuigi minevikus sõnu „ühiskond“, „ühiskondlikud huvid“ lausuti külameeste kokkutulekuil, kuid tõeliselt kollektiivset oli seal vähe. Sõnade „ühiskondlikud huvid“ ja „ühiskonna“ taga aeti kulakkide isiklikke asju.

Üleminekuga kollektiviseerimise teele kerkisid talurahva ette rasked ülesanded: kõige mineviku kiuste murda, õigemini juhtida vastupidisesse suunda oma hingeelu, minna töölt iseenda heaks tööle kõigi heaks. See ei ole kerge protsess. Ja ainult tunduva surve all ning riigi abiga võis ta edukalt areneda.

Üleminek individuaalselt, lihtsalt töölt kollektiivsele, kõrgemale ja komplitseeritumale tööle nõuab inimestelt palju rohkem organisatsioonilisi võimeid. Ja ennäe, paralleelselt omanikulistest kalduvustest vabane-

mise protsessiga ja kollektivistlike harjumuste kogunemisega talupoegades-kolhoosnikes toimub organisatsioonilise vilumuse omandamine, kasutades kollektiivset töömeetodit.

Seesugustes tingimustes käib kommunistlik kasvatus külas.

On selge, et paljast kutsesest kollektiivsusele, paljast agitatsioonist ta paremuse heaks individuaalse töö kõrval ei ole enam küllalt. Propagandist, agitaator, kasvataja, peavad kolhoosnikele juhatama tõhusamaid tööviise või vähemalt, esitama konkreetseid näiteid tõhusast tööst, analüüsides selle tõhususe põhjusi.

Seega isegi säärane komplitseeritud asi nagu kollektiivsuse kasvatamine peab selleks, et olla tõhus, kohanduma praktilise tööga. Teiste sõnadega kollektiivsuse kasvatamist tuleb teostada konkreetselt. Selgitades ühe või teise tegeliku protsessi mõtet rikastub kasvataja ühtaegu ise praktilise materjaliga omaenda teoreetiliseks arendamiseks. Muide, see võib olla kujukaks näiteks teooria ja praktika ühtsusest.

Näete, siin on teile kommunistliku kasvatusel neljas element.

VII

Iga positiivse töö viljastavaks teguriks on kultuursus. Mida keerulisem, kvalifitseeritum on töö, seda suuremat kultuursust see vajab. Kultuur on meile tarvilik nagu õhk, kogu oma laias ulatuses, s. o. elementaarsest, igale inimesele vajalikust kultuurist kuni niinimetatud suure kultuurini. Üteldakse: see on suure kultuuriga inimene.

Kultuursus on inimese arenguastme kindlaks tunnistajaks. Kuna aga arenenud inimesele saab osaks suurem tähelepanu, siis mõned võtavad üle kultuursuse välised küljed. Seesuguste inimeste kohta üteldakse tavaliselt: vares on end ehtinud paabulinna sulgedega. Kuid minu arvates on seesugune arvamus ebaõige ja kahjulik kultuuri arengule.

Muidugi massis inimesed esialgu võtavad üle välise külje. Aga seda mööda kui inimene püüab omandada kultuursuse väliseid külgi, mõjuvad need omakorda juba tema üldise kultuuri tõstmisele.

Mispärast praegu eriti teravasti tuntakse vajadust üldise kultuursuse tõusu järele? Nõukogude korra 23 aasta jooksul on meie ökonoomika kaugele edasi liikunud. Tootmise tehniline tase on kaugelt kõrgem, masinad, tööpingid on palju keerulisemad ja nõuavad tähelepanelikumat, kultuursemat ümberkäimist. Kui arutame läbi ühe tööstusharu teise järele, siis saame üldise hüüde: meil on tarvis kultuursemaid töötajaid kui varem. Endastmõistetav, et vastavalt on tõusnud nõuded ka asutuses.

Kolhoosiküla omakorda esitab määratu suuri nõudmisi kõrgema kultuursusega inimestele. Traktori-, kombainijuht, mehaanik, agronoom, zootehnik peab peale teadmiste oma otsese töö alal omama vähemalt elementaarset kultuursust. Võtame teisi kutseid, näiteks tallimees. Võrdlemisi

kerge on talumehel olla tallimeheks ühe-kahe hobuse juures. Kui aga talis on 20 kuni 40 hobust, on siin töös vaja juba organiseeritud vilumust ja kultuursust. Ja nii on kõigil kolhoosimajapidamiste aladel. Et edasi liikuda, on vaja kultuuri.

Pole üleliigne meenutada ka maa kaitsevajadusi. Siin kasvavad nõuded kultuursuse järele mitte päevadega, vaid tundidega.

Peale kõige, kultuursus — see on puhtus töös ja igapäevases elus.

Kujutelge, seltsimehed, inseneri, head inseneri. Ta on palju õppinud, on haritud inimene, juhib tehast, teda peetakse väärtuslikuks töömeheks. Aga kui kõnnid tema juures tehases ringi, siis võib seal isegi vanakuri jala-luud murda! (Naer.) Ons see nüüd kultuursus?! Kui säärane insener seda ise ei märka, tähendab, et tal ei ole veel kõige elementaarsemat kultuursust, tähendab, tema tehase ja tootmine ei seisa tal õieti südame lähedal.

Mõistan võitlust kultuursuse eest sõna kõige laiemas mõttes, et näiteks kraanist ei tilguks vett, et Moskvast oleks vähem lutikaid korterites jms. Lutikad — see on talumatu asi, see on häbi, samal ajal aga inimesed esitavad endile küsimuse: missugune peab olema inimene kommunismi juures, missuguste omaduste poolest ta paistab silma? (Naer.) Inimesed seletavad pikalt ja laialt kasvatusel, aga enestel korterites on seadnud sisse lutikakasvatuse. Mis see siis on! Ons need kultuursed inimesed? Need on mõisnike madratsid, mis on säilinud vanast vene ühiskonnast. (Naer.)

* *
*

Seltsimehed, võiks peatuda veel tervel real küsimustel kommunistlikust kasvatusel, nagu näiteks partei, ametiühingute, kommunistliku noorsoo, spordiorganisatsioonide, kõrgemate õppeasutuste, koolide, kirjanduse, kunsti, kino, teatri, perekonna jm. osal. Kuid see viiks meid liiga kaugele ja meie silmapiirilt jääks välja kõige tähtsam, mis määrab NSVL-u töötava rahva kasvatusel sisu ja ülesanded klassivõitluse käesolevas etapis.

Arvan, et need peatähised, milledest oli jutt, peavad määrama kõigi meie organisatsioonide ja asutuste, kõigi sellega otseselt tegevuses olevate töötajate lähenemisel kommunistlikule kasvatusel. Iga praktilise küsimuse nad peavad lahendama kommunistliku kasvatusel peasisu ja peaesmärgi vaatekohalt.

Kui meie kasvatus on väliselt suurejooneline, kuid abstraktne, s. t. kui ta ei ole asjalik, materiaalselt seoses võitlusega sotsialistliku riigi edasise kasvu eest ja ta positsioonide kindlustamise eest praeguses klassivõitluses, siis see on ainult kasvatusel paroodia.

Praeguses keerulises rahvusvahelises olukorras peab meie rahvas olema eriti koondatud, erk ja pingul oma valvsuses, et meie sotsialistlik riik oleks valmis vastu võtma iga ootamatust ja juhuslikkust. Seda peavad

taotlema kõik meie ühiskondlikud organisatsioonid, kirjandus, kunst, kino, teater jne. See ongi, seltsimehed, tõeline partei tahte, seltsimees Stalini õpetuste ja Lenini viimse tahte täitmine hulkade kommunistliku kasvatusel alal käesoleval ajaloolisel perioodil. (Tormilised kiiduavaldused. Kõik tõusevad püsti.)

O. LEONOVA

Suur õpetaja ja sõber.

Seltsimees Stalini nimega läheb meie suure isamaa töörahvas võidukalt edasi, luues uut kommunistlikku ühiskonda. Ei ole ühtki osa või ala meie elus, mille arenemine pole suure Stalini nimega seotud. Ta isiklik juhtimine, isiklik tähelepanu — on tugevaim stiimul järeleandmatuks edasirühkimiseks. Isegi lihtsaimad kohtamised suure juhiga annavad ületamatut jõudu ja täidavad vaimustusega tööks.

Stalin on tark ja lihtne, nagu tõde ise. Ja tema juhtimise selgus on kõigi võitude kindel tagatis.

Minule on osaks saanud suur rõõm korduvalt kohata suurt Stalinit ja need momendid, olles heledaimateks hetkedeks minu elus, olid ka suurimaiks stiimuliteks, mis ergutasid töötama nii, nagu õpetab meie Stalin.

Üks neist heledaist hetkedest — see on VIII Erakordse Nõukogude kongressi tööperiood. Minule sai osaks suur au olla selle kongressi saadikuks ja redaktsioonikomisjoni liikmena, koos seltsimees Staliniga, tema targal juhatusel töötada NSV Liidu Konstitutsiooni täpsustamisel.

Neid pidulikke päevi ei unusta ma iialgi. Unustamatu on Josif Vissarionovitš Stalini kuju, tema suursugusus, lihtsus ja tarkus.

Unustamatuiks jäävad juhi sõnad, kui ta lihtsalt ja arusaadavalt kõneles meie maa võitudest ja nõukogude rahva sangarlikust teest.

Unustamatud on töötunnid redaktsioonikomisjonis Konstitutsiooni lõplikul väljatöötamisel. Komisjoni istungile tuli seltsimees Stalin oma ligemate kaastööliste saatel. Tervitame teda soojalt ja rõõmsalt. Stalin asub koos meiega tööle. Ta on koosoleku esimees. Komisjoni liikmed tunnevad end lihtsalt, väljendavad vabalt oma arvamisi. Oli tarvis näha, kuidas reageeris Stalin igale märkusele, millise isaliku lahkusega ta seletas seda, mis kellelegi näis arusaamatuna.

Oli nii hää töötada koos meie suure õpetajaga, seltsimees Staliniga, et meil oli kahju, kui komisjoni töö jõudis lõpule.

— Nii, nüüd oleme lõpetanud, — ütles seltsimees Stalin, lihtsalt, soojalt ja südamlikult.

Saabus kongressi lõppistung. Millise peenetundelisuse ja armastusega on läbi arutatud tööraha täiendused Konstitutsiooni projektile! Kõik olulisim, tähtsaim on hoolikalt välja valitud Stalini käega. Me kuulame nende paranduste sügavat tõlgendust ja ma tunnen, et siin, Kremliis, olen läbi teinud suure revolutsioonilise kooli. Me saime uut jõudu; me seisame uute maailma-ajalooliste võitude ees. Koos meie suure ja targa juhiga seltsimees Staliniga me läheme nende võitude poole!

Suur Stalin on laste parim sõber. On tarvis töötada just koolis, et eriti sügavalt tunda kõike suure juhi hoolitsust ja tähelepanu, mida pühendatakse lastele. Ja kui sügavalt lapsed seda tunnevad! Nende meeleolud, selged ja lihtsad, lapselikult siirad, on kõige paremini väljendatud pioneer Niina Moleva sõnades, milledega ta tervitas Üleliidulise Kommunistliku (bolševikkude) Partei XVIII Kongressi.

„Ja terve oma elu kestel me oleme tänulikud oma emale-kodumaale, mis kasvatas meid ausaiks, julgeiks ja õilsaiks rahvapoegadeks-tütardeks. Ja kogu meie eluteel on meile teenäitajaks täheks Stalini nimi.

Stalin — sinu õpetaja,
Stalin — sinu kaitsja;
Stalin — kelle nimi laulus elab,
Stalin — kelle nimi võidu toob.“

Ainult meie lapsed, nõukogude lapsed, võivad nii sügavalt tunda, sest nad on suure stalinliku ajastu lapsed.

Suur õnn ja au on nõukogude õpetaja, meie nõukogude laste kasvataja olla. Eriline õnn on tunnetada, et elad tähtsal stalinlikul ajal, mil eriti selgesti tunned suurt hoolitsust laste ja meie, õpetajate, eest.

Lenin kirjutas: „Rahvaõpetaja tuleb meil tõsta sellisele kõrgusele, millel ta ei ole kunagi seisnud, ei seisa ega saa seista kodanlikus ühiskonnas“, ja geniaalse Lenini sõnad on meie suure Stalini poolt teostatud. Õpetajakutse on meie maal kõrge, austav kutse.

Me, õpetajad, oleme tõeliselt rahvaõpetajaiks, me oleme seotud rahvaga lahutamatute, tihedate hingeliste sidemetega. Terve rida õpetajaid on valitud NSV Liidu ja liiduriikide Ülemnõukogusse. Partei ja valitsus on parimaid õpetajaid esile tõstnud, annetades neile NSV Liidu ordeneid. See suur tähelepanu mobiliseerib meid paremale tööle ja iga nõukogude õpetaja soov on — vastata sellele tähelepanule ja usaldusele hoolsa tööga oma vastutusrikaste ülesannete täitmisel — kommunistliku kasvatusandmisel meie lastele.

Meie laste huvid on meie isamaa huvid, neile on lähedane ja kallis kõik see, mis on kallis meile, vanemaile. Lastele on omane sügav patriotismitunne, ja meie ülesandeks on juhtida seda lapselikku jõudu õiges suunas.

Juba 1936/37. õppeaastal, töötades IV klassi õpilastega, pärast õpetajuttu sellest, kuidas töörahvas meie maal püüab igal aastal Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni pidupäevi tähistada erilisel toodangu tõstmisega, ma tegin lastele ettepaneku võidelda keskpärase hinnete vastu ja õppida ainult hästi ja väga hästi.

Suure rõõmuga ühineti selle ettepanekuga ja otsustati saata see kohustus seltsimees Stalinile. Olles saadikuna VIII Üleliidulisel Nõukogude kongressil, ma andsin selle kirja isiklikult Josif Vissarionovitšile!

Kui õpilased sellest teada said, süttis nendes tugev vaimustus. Nad ilmutasid seesugust võistlust, seesugust hoolsust töös, mis oli selgeks tõenduseks nende suurest armastusest meie suurele õpetajale. Oma kohustuste täitmine oli lastele ilusaks rõõmuks ja õnneks.

Kahe viimase aasta sündmused on näidanud, kui suur on meie Nõukogude Liidu võimsus, jõud ja rahvusvaheline autoriteet. Nõukogude Liidu rahvaste perre kuulub nüüd vennalik töörahvas Lääne-Ukrainas ja Lääne-Valgevenes. (Ja alles hiljuti astusid meie Nõukogude Liitu noored liiduvabariigid: Nõukogude Karjala-Soome, Moldaavia, Leedu, Latvia ja Eesti).

Me oleme võitmatud, me oleme tugevad, sest et meid juhib Lenini-Stalini partei, sest et meie juht on suur ja tark Stalin.

MAX LAOSSON

Meie stalinliku Konstitutsiooni põhijoontest.

Eestis on kehtimas stalinlik Põhiseadus. See tähendab: esmakordselt meie rahva ajaloo vältel oleme saavutanud Põhiseaduse, mis on rahva enamiku, töötavate kihtide Põhiseaduseks ja peab silmas just nende huve. Kõigil tuleb mõista, et meie eelmised põhiseadused on olnud kodanlikud põhiseadused, s. t. põhiseadused, mille peaülesandeks oli kapitalismi ja kodanluse kaitsmine. Vastavalt oma ülesandele kodanlike põhiseaduste teravik on sihitud tööliste, töötava talupoja ja töötava intelligentsi huvide vastu.

Kahtlemata on õpetajaskonnalegi selline seisukoht küllalt uudne. Kodanlik kasvatus on nimelt kõigile püüdnud kramplikult sisendada vaadet, nagu seisaks riik ja põhiseadus kui niisugused väljaspool ja kõrgemal klassivõitlusest ja olevat „erapooletud“ ning „õiglasel“ ühtlaselt kõigi suhtes. Ent marksistid on ümberlukkamatult tõestanud ja samuti on seda tõestanud kogu ühiskonna ajalugu, et ei õigus üldse, ei põhiseadus ega riigi poliitiline organisatsioon pole mõistetav e r a l d i majandusest, s. t. oma sisust. Tootmisvahekorrad, ühiskonna majanduslik struktuur mää-

ravad nii moraali, õiguse kui ka muude pealisehituste iseloomu — ka vastava riigi põhiseaduse.

Kuid asjade ja protsesside vaatlemine eraldi, sõltumatult üksteisest, on üheks kodanluse iseloomujooneks. See on ühtlasi üheks kodanluse võitlusvõtteks. Nagu kapitalistlik ühiskond koosneb üksteisega konkureerivaist isikuist ja käitistest, üksteisega vaenujalal seisvaist riikidest, nii on kuidagi pulveriseeritud, atomiseeritud, paratamatult elektriline ja täis vastuolusid ka kodanlik teadvus. Nagu kodanlus püüab oma huvides kiltlustada töölisliikumist, ässitada üksteise vastu rahvaid, nii harrastab ta sellist „jaga ja valitse“ taktikat kas stiihiliselt või teadlikult ka mujal. Ja nüüd põhiseadust kunstlikult eraldada majanduslikust baasist, vaa-delda ja näidata seda isoleerituna klassivõitlusest on üheks selliseks kodanluse võitlusvõtteks.

Kodanlus katsub iga hinna eest varjata kodanlike põhiseaduste sõltuvust kapitalistlikust majandussüsteemist. Katsutakse isegi tõestada, et põhiseadus ja mitmesugused juriidilised normid määravad täies ulatuses ühiskonna korra. Marksism-leninism on aga tõestanud vastupidise: mitte seadused ei ole primaarsed ega loo majandussüsteemi, vaid tootmisvahekorrad määravad nii põhiseaduse kui ka teiste seaduste iseloomu. Kes valitseb tegelikult Inglismaad? — küsis omal ajal Engels. Ja ta vastas: ei troon, ei alamkoda, ei ka ülemkoda, vaid kapital. Siinkohal võib meenutada, et Inglismaal kapitali võim on olnud niivõrd tugev, et Inglismaa pole seni üldse vajanud terviklikku põhiseadust. Kui kodanlike põhiseaduste aluseks on olnud tootmisvahendite eraomandus, inimese ekspluaateerimine inimese poolt, siis sotsialistlik põhiseadus väljendab ühiskonna uut ja kõrgemat arenguastet, sotsialistlikku majandussüsteemi. Ja kuna proletariaat Kommunistliku Partei juhtimisel ei taotle mitte ekspluatatsiooni säilitamist, vaid klassideta ühiskonna loomist, siis proletariaadi teoreetikud ja juhid ei ole sunnitud ka vassima tõsiolusid. Seetõttu sotsialistlikus ühiskonnas iga kodanik saab kuulda tõtt ka Konstitutsiooni kohta.

Meil on seni valitsenud kodanluse diktatuur, kas avalikul või varjatud, liberaal-demokraatlikul kujul. Olemuselt on iga meie kodanlik valitsus olnud lihtsalt suurkapitali täidesaatvaks komiteeks. Ent avalikult sellest rääkida kodanlus ei luba, sest tema diktatuur tähendab vähemiku vägi-valda enamiku üle ja selle üheks eelduseks on laiade rahvahulkade organiseerimatus ja ebateadlikkus. Teisiti on lugu meil praegu: kodanikke mitte ei keelata rääkida diktatuurist, vaid kogu rahvale püütakse selgeks teha, et meil valitseb proletariaadi diktatuur. See on võimalik seetõttu, et proletariaadi diktatuur sisuliselt tähendab kõige laiemat demokraatiat, et valitsus sotsialistlikus ühiskonnas pole enam kapitali täidesaatvaks komiteeks, vaid töötavate kihtide täidesaatvaks komiteeks.

NSVL Ülemnõukogu istungilt 6. aug. 1940. a. Moskvas. Sel istungil võeti Eesti NSV vastu Nõukogude Liitu liiduvabariigina. Esimeses reas istuvad ENSV täisvolilise delegatsiooni liikmed (paremalt): sms J. VARES, J. LAURISTIN, N. RUUS, nende taga — P. KEERDO, N. ANDRESEN, N. KAROTAMM (Kõnesid kuulatakse mikrofoni abil.)

Asjaolu, et meie uue stalinliku Konstitutsiooni aluseks on sotsialistlik omand, s.t. majandussüsteem, mis ei tunne kriise ega tööpuudust ja võimaldab plaanikindla ühiskonna arengu juhtimist, tähendab ühtlasi vastuolude kadumist põhiseaduste lubaduste ja tegeliku elu vahelt, nagu need iseloomustavad kodanlikku ühiskonda. Sotsialistlik ühiskond ei tunne teooria ja praktika vastuolu. Ja kui meie üksikasjalisemalt analüüsime stalinlikku Põhiseadust, siis näeme, et siin ei piirduta mitte vormiliste üldsõnaliste õiguste ja lubadustega, vaid pearõhk pannakse lubaduste kindlustamisele, õiguste teostamise küsimusele. Sellest uue Põhiseaduse „elulähedusest“ kirjutab selle looja Stalin ise muu seas järgmist: „Ta ei kuuluta mitte lihtsalt õigust tööle, vaid ka kindlustab seda kriiside puudumise tõsiasja seadusandliku kinnitamisega nõukogude ühiskonnas. Ta ei kuuluta mitte lihtsalt demokraatlikke vabadusi, vaid ka kindlustab neid seadusandlikus korras teatavate materiaalsete vahenditega. Seepärast on arusaadav, et uue Konstitutsiooni projekti demokratism ei ole mitte „harilik“ ja „üldtunnustatud“ demokratism üldse, vaid sotsialistlik demokratism.

Sotsialistliku demokratismi selgeimaks väljendajaks on stalinliku põhiseaduse esimesed paragrahvid, mis võimu kogu sotsialistlikus riigis

annavad linna ja maa töötavale rahvale töötava rahva saadikute Nõukogude näol. Nõukogud — Pariisi kommuuni ja 1905. aasta revolutsiooni kogemuste põhjal suure Lenini juhatusel ellu viidud riigivõimu vorm — on täiesti uueks riigivõimu vormiks ajaloos. Nõukogude kui proletariaadi riigivõimu vormi loomus ja tegevusmeetodid on sellised, et kindlustavad töötavale rahvale tõelise võimaluse osa võtta riigi valitsemisest. Nõukogude süsteem, võimaldades sotsialistlikule valitsusele täieliku massibaasi ja hävitades bürokratismi, on ühtlasi rahvahulkade revolutsioonilise energia ja initsiatiivi vallandumise ja rakendamise parimaks eelduseks.

Üheks tähtsaimaks jooneks, mis eraldab sotsialistliku põhiseaduse kodanlikest põhiseadustest, on tema internatsionalism. Ainult sotsialistlik põhiseadus suudab kõrvaldada rahvuslikku rõhumist, kindlustada kõigile rahvustele võrdsed õigused kõigil aladel. Sotsialistlik põhiseadus on ainuke maailmas, mis selgesõnaliselt deklareerib, et vahe nahavärvis, keeles, kultuurilises tasemes ei või õigustada rahvuslikku ebavõrdsust. Kuna maru-rahvuslike kirgede lõkkelepuhujaks on eraomandusliku majanduse arenguseadused, kapitalistlik konkurents ja eksploatatsioon, siis on nende eelduste kadudes Nõukogude Liidust kadunud ka rahvuste vastastikune umbusk ning vaen ja asendunud sõprusega. Sellist edusammu seletab Stalin just eksploatatorlike klasside kadumisega, kuna viimased on rahvuste tülide peamised põhjustajad ja organisaatorid.

Eesti kodanlus räägib demagoogiliselt veel tänini suur-vene „imperialismist“. Tegelikult on Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit sündinud rahvaste vabatahtliku liitumise alusel. Ja igale liiduvabariigile on stalinliku Konstitutsiooni põhjal kindlustatud lahkumisvabadus NSVL-st. Unistusi lahkumiseks N. Liidust ei hellita aga ühegi liiduvabariigi rahvas, sest komparteid arvestavad sotsialismi üldhuve ja töötavad kihid teavad, et lahkulöömine N. Liidust tähendaks saagiks langemist imperialistlikele haidele. On korduvalt vihjatud tõigale, et leninlik-stalinlik rahvuspoliitika on põhjustanud sellise rahvamajanduse tõusu ja rahvuskultuuride arengu üksikuis liiduvabariikides, et Nõukogude Liidust eraldumise probleem normaalsetes ajudes üldse esile ei kerki.

Nõukogude Liidu rahvaste juhiks kõigil aladel on Konstitutsiooni kohaselt Kommunistlik Partei. Liiduvabariikide ja NSVL-u põhiseaduste vastavad paragrahvid deklareerivad, et kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud töölisklassi ja töötava rahva teiste kihtide ridadest ühinevad Üleliidulisse Kommunistliku (bolševikkude) Parteisse, kes on töötava rahva eelvägi tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja töötava rahva kõigi ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuum.

Kommunistliku Partei juhtiva rolli tunnustamist stalinliku põhiseaduse poolt katsub kodanlus tembeldada demokraatia aluste lõhkumi-

seks. Tõeliselt alles Kompartei juhtiv asend, tema plaanikindel ja teaduslikule alusele rajatud poliitika tagab tõelise sotsialistliku demokraatia püsimise ja õitsengu, demokraatia laiadele töötavaile hulkadele.

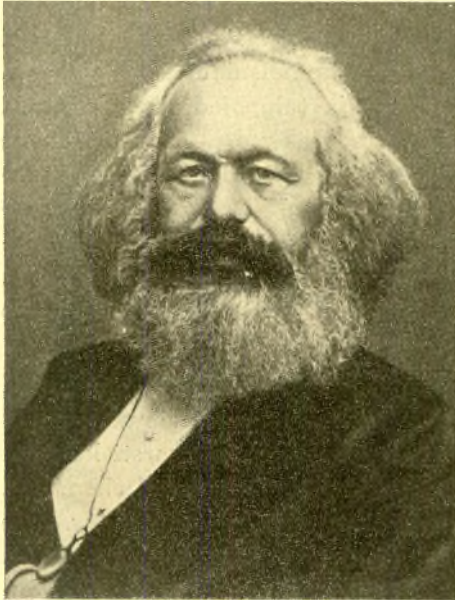
Eelmainitud kodanluse rünnaku tõrjub Stalin muu seas tagasi järgmiselt: „Mis mitmesuguste poliitiliste parteide vabadusse puutub, siis on meil siin natuke teissugused vaated. Partei on osa klassist, tema eesrindlik osa. Mitu parteid ja, tähendab, ka parteide vabadus, võib ainult niisuguses ühiskonnas oletseda, kus antagonistlikud klassid olemas on, kelle huvid on vaenulised ja lepitamatud, kus, ütleme, kapitaliste ja töölisi, mõisnikke ja talupoegi, kulakke ja kehvikuid on jne. Kuid NSV Liidus ei ole enam seesuguseid klasse nagu kapitalistid, mõisnikud, kulakid jms. NSV Liidus on ainult kaks klassi, töölised ja talupojad, kellede huvid sugugi pole vaenulised, vaid, vastupidi — sõbralikud. Järelikult ei ole NSV Liidus pinda mitme partei oletsemiseks ja, tähendab, ka nende parteide vabaduseks mitte. NSV Liidus on pinda ainult ühel parteil, kommunistlikul parteil. NSV Liidus võib ainult üks partei oletseda — kommunistide partei, kes tööliste ja talupoegade huve julgesti ja lõpuni kaitseb. Ja et ta nende klasside huve mitte halvasti ei kaitse, selle kohta võib vaevalt mingisugust kahtlust olla“.

Tuleb rõhutada, et Stalini analüüs on täies ulatuses kehtiv NSV Liidu vanemate liiduvabariikide suhtes. Eestis on praegu veel säilinud kulakid ja kapitalistid. Kuid on selge, et meie maareform kaotab varsti kehviku ja kulaki külast ja et tööstuses ja kaubanduses kapitalistlikud elemendid peavad järjest rohkem koomale tõmbuma sotsialistliku sektori ees. See tähendab meie ühiskonna struktuuri kiiret sarnastumist Nõukogude Liidu vanemate liiduvabariikide omaga, see tähendab aluse ja õigustuse kadumist teiste parteide olemasoluks ka Eestis. Sotsialistlik demokraatia ei tähenda demokraatiat rõhujaile.

Kui kapitalistlikud põhiseadused kindlustavad demokraatia ainult kapitalistidele, siis stalinlik põhiseadus kindlustab selle töötavaile kihtidele. Kui kapitalistlikud põhiseadused olid relvaks kodanluse käes, siis stalinlik põhiseadus on relvaks tööliklassi käes. Kui kodanlikud põhiseadused on tänapäeval roiskuva kapitalismi dokumentideks, siis stalinlik põhiseadus on võiduka sotsialismi dokumendiks.

Marx ja Engels — proletariaadi pedagoogika rajajad.

Suure teadusliku sotsialismi rajajad Marx ja Engels töötasid välja selle alusel ka kasvatus ja hariduse teooria. Selle teooria metodoloogiliseks aluseks on materialistlik dialektika. Oma õpetusega andsid Marx ja Engels pedagoogikale esmakordselt tõelise teadusliku aluse, mis või-

KARL MARX (1818—1883).

maldas lahendada seni lahendamatuks jäänud küsimusi ja avas seninähtamatud perspektiivid pedagoogilise teooria ning praktika alal.

Marxi ja Engelsi õpetus kasvatuses moodustab orgaanilise osa teaduslikust sotsialismist. Kuna idealistid-filosoofid otsisid kasvatus protsessidele seletust abstraktsetest mõistetest „puhta vaimu“ alalt, inimeste teadvusest, aga mitte nende elust, näitasid Marx ja Engels, et kasvatus seadused ja eesmärgid on tihedas seoses materiaalse elu toodangu laadiga ja et need on mõistetavad ainult konkreetsete ühiskondlike suhete valguses.

Kodanlikus ühiskonnas peegeldab kasvatus paratamatult klasside-vahelisi suhteid ja on klassi-

võitluse tööriistaks. Valitsevad klassid kasutavad kasvatus alluvate klasside ideoloogiliseks orjastamiseks ja oma võimu säilitamiseks ning kindlustamiseks. Alles pärast sotsiaalset revolutsiooni lakkab kasvatus olemast surve ja orjastamise vahendiks. Alles valitsevate klasside vägivaldne revolutsiooniline kukutamine avab võimalused uueks kasvatuses.

Oma kuulsais teesides Feuerbachi vastu väljendub Marx: „Filosoofid on mitmel viisil ainult seletanud maailma, kuid asi on selles, kuidas seda muuta“. See Marxi lähtekoht iseloomustab kasvatus, mida vajavad inimesed, kes oleksid suutelised kukutama ekspluateerivat ühiskonda ning ehitama uut maailma.

Prantsuse XVIII sajandi materialistide vaade, et inimene kujutab enesest tingimuste ja kasvatus produkti, oli ühekülgne ning piiratud. Nähes ainult keskkonna mõju inimesele, ei mõistnud nad ühiskonna arengu

täielisi seaduspärasusi ega tunnustanud inimese aktiivset osa, kes muudab teda ümbritsevat tegelikkust.

Marx ja Engels rõhutasid tugevasti kasvatuse määratud jõudu ja selle suurt tähtsust proletariaadi ajalooliste ülesannete teostamisel — kapitalismi kukutamisel ja kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel. „Töölisklassi haritum osa on täiesti teadlik sellest, et tema klassi tulevik, järelikult kogu inimkonna tulevik sõltub täiesti kasvava põlve kasvatusest“.

Ainult revolutsiooni protsessis on võimalik kasvatada masse kommunismi vaimus. Nagu selle kommunistliku teadvuse tekitamiseks, samuti eesmärgi enda saavutamiseks on vajaline inimeste massiline muutmine, mis on võimalik vaid praktilises liikumises, revolutsioonis; järelikult ei ole revolutsioon vajaline mitte ainult selleks, et mingil teisel viisil pole võimalik kukutada valitsevat klassi, vaid ka selleks, et kukutatav klass ainult revolutsioonis võib vabaneda kõigist vanast räpasusest ja saada suuteliseks looma uut ühiskonda.“

Hiljem hinnates Pariisi Kommuuni näitas Marx, et inimeste ning olude muutmine on lahutamatult seotud töölisklassi revolutsioonilise võitlusega. „Ta (töölisklass) teab, et selleks, et saavutada oma vabanemist . . . ta peab läbi tegema pineva võitluse, läbi elama terve rea ajaloolisi protsesse, mis täielikult muudavad inimesi ja olusid.“

Marxi ja Engelsi surematuks teeneks jääb, et nad esmakordselt avastasid kasvatuse klassipärase olemuse. Inglise parlamendi komisjonide ja vabrikuinspektorite aruannetest kogusid nad hulga faktilist materjali, mille varal nad andsid kodanliku kasvatuse iseloomu imeteldavalt sügava analüüsi. Läbitöötatud materjali alusel maalisid Engels oma teoses „Töölisklassi seisund Inglismaal“ ja Marx „Kapitalis“ õudse pildi töölisperekondade füüsilisest, vaimsest ja kõlbelisest sandistamisest, mis oli tingitud naiste ja laste töö kapitalistlikust eksploatatsioonist. Naiste vabrikutöö kapitalistlikes tingimuses viib paratamatult perekonna laostumisele. Uskumatu vaesuse

FRIEDRICH ENGELS (1820—1895).
28. nov. s. a. täitub 120 a. Engelsi
sünnipäevast.

tõttu olid töölised sunnitud müüma kapitalistidele isegi oma lapsi, kes seetõttu muutusid halastamatu ekspluateerimise objektiks. Marx kirjeldab järgmisi fakte: Londoni siidimanufaktuurides pakkusid 9-aastased lapsed end tööle 1 šillingi 8 pensi eest nädalas. Naised müüsid poisse esimesele juhuslikule ostjale 2 š. 6 p. eest nädalas. Inglismaal olid vanemad müünud 2000 poissi korstnapühkijaiks. „Kommunistliku partei manifest“ kriipsutab seepärast alla, et suurtööstuse tingimused „lammutavad proletarlaste hulgas kõik perekondlikud sidemed“ ja „muudavad tööliste lapsed kaubaesemeteks ja tööriistadeks“.

Engels kõneleb põlgusega, kuidas lapsi, sellal kui need vajavad füüsilist ja vaimset kasvatust, tuuakse tunneteta kodanluse ahnusele ohvriks. Lastelt võetakse ära kool ja puhas õhk, et neist välja pressida kasu vabrikuomanikele.

Ka perekonnas ei ole laste seisund parem, sest elatakse koledais korterioludes, mustuses ja pimeduses. Lapsed hävivad hooletust ja korratust käitlemisest. Emad, kes tööl käivad, ei ole suutelised laste eest korralikult hoolitsema. Sellistes oludes on kodanlaste keskel levitatavad jutud perekonna kasvatusel „pühadusest“ puhtakujuline vale ning teesklus.

Kasvatuse klassiiseloome on ilmne tõik. Teesklevalt protesteerib kodanlus kasvatuse klassipärase iseloomu allakriipsutamise vastu, hädaldab demagoogiliselt selle üle, et oleviku-kasvatuse klassipärase iseloomu kaotamine oleks võrdne kasvatuse kaotamisele üldse. Sellele osutab Marx: „Mitte kommunistid ei ole levitanud ühiskonna mõju kasvatusele; nad vaid muudavad kasvatuse iseloomu, kõrvaldades sellest valitseva klassi mõjutamise“.

Marx ja Engels osutasid palju tähelepanu võitlusele kooli eest. Nad nentisid, et Inglismaal 1834. a. seadust õpetuse kohuslikkusest tegelikult ei täidetud vabrikus töötavate laste suhtes. Õpetajad olid poolkirjaoskamatud ning olid läinud õppetöele täielise kõlbmatuse tõttu muuks tööks. Kõigis kooles oli õpetus eranditult usuline. 1834. a. seadus, mis määras õppeaja kestuseks 2 tundi päevas ning „piiras“ 9—13-aastaste laste kehalist tööd 8—9 tunnini, oli vajaline valitsevaile klassidele selleks, et järele jääda omakasupüüdlikkus omandaks teesklev-kultuurilise ilme.

Ebarahuldav oli töö ka pühapäevakoolides, kus lastele tuubiti arusaadamatuid dogmasid ja teoloogilisi peenusi.

Läbiuuritud materjali põhjal näitasid Marx ja Engels kogu kodanluse töölishariduse petlikkust. Tööliste hariduse mõnevõrrane levik kapitalistlikus ühiskonnas on vaid järeleandmiseks, mille töölikklass on kodanluselt kiskunud. Engels väljendab kuulsa seisukoha: „Kui kodanlus laseb neid (s. o. töölisi) vaid niipalju elada, kuipalju see talle endale on vajaline,

siis pole midagi imestada, kui ta neile ka haridust annab seevõrra, kui võrra see on ta enda huvides“.

Engels märgib, et osa töölisi — ametiühingute liikmed, tšartistid ja sotsialistid — hülgas kodanlaste pakutud „kooli risu“ ja asutas omad haridusasutused, et kindlustada oma lastele proletaarse hariduse saamist.

Töölisklassi võitlus hariduse ja kasvatus eest on osa ta poliitilisest võitlusest.

Seda ei mõistnud saksa sotsiaaldemokraadid, kes „Gotha programmis“ nõudsid „üldist ja kõigile võrdset rahvaharidust, mida teostab riik, koolisundust ja tasuta õpetust“.

Marx selgitab veenvalt „Gotha programmi kriitikas“, et on mõttetud uskuda, nagu klassiühiskonnas saaks haridus olla võrdne. Antud juhul pole Gotha programmi autorid mõistnud hariduse klassipärast olemust ega seda, et kodanlik-klassilises ühiskonnas valitsev klass kasutab oma eesõigustatud seisukohta selleks, et hariduse kaudu kindlustada oma klassivalitsust. Mis puutub kõrgema hariduse maksutust, siis kodanliku ühiskonna oludes see „tähendab ainult seda, et kõrgemad klassid katavad oma haridusekulud üldistest maksude tuludest“.

Marx mõistab energiliselt hukka Gotha programmi nõude, et rahvaharidus antaks riigi kätte. Kodanlikus ühiskonnas „tuleb vastupidi, kõrvaldada nii valitsus kui ka kirik igasugusest kooli mõjutamisest,“ loeme Marxil.

Säärane on kasvatus kodanlikus ühiskonnas, kus ta on kodanlusele vahendiks oma võimu säilitamiseks ja kindlustamiseks ning töötavate masside orjastamiseks.

Hoopis teine osa on kasvatusel kommunistlikus ühiskonnas, kus ta muutub vägevaks vahendiks inimesiksuse piiramata arendamiseks. Kommunistlik kasvatus kindlustab inimese kõigi annete arengut ja kõigi kultuurivarade vallutamist.

„Instruktsioonis ajutise kesknõukogu liikmeile“, mis on kirjutatud I Internatsionaali Genfi kongressi jaoks a. 1866, osutab Marx, et kasvatusena tuleb mõista kolme asja: intellektuaalset ja füüsilist kasvatust ning tehnilist õpetust. Intellektuaalse hariduse tõstavad Marx ja Engels esimesele kohale. Meie suured õpetajad andsid teadmiste süsteemi omandamisele ning laialdasele teoreetilisele haridusele määratu tähtsuse. Marxi suhtumist teooriasse iseloomustab ilmekalt Lenin, kes kirjutab, et Marx töötas läbi kõik ja kritiseeris kõike, mis on loodud inimvaimu poolt.

Teooria omandamine on äärmiselt vajaline proletariaadile võitluseks, et teostada oma ülesandeid. Engels tähendab, et proletariaadi revolutsioonilises võitluses on töölisklassi intellektuaalne areng Marxi hinnangu järgi „„Manifestis“ püstitatud aluste lõpliku võidu tagatiseks“.

Teadmisi ei saa omandada ilma süstemaatilise pingutava ja püsiva tööta. „Teaduses ei ole laia postmaanteed ja ainult see võib saavutada tema hiilgavaid tippe, kes, kartmata väsimust, ronib ta kiviseid radu mööda.“

Hinnates kõrgelt intellektuaalset haridust, võitlesid Marx ja Engels otsustavalt igasuguse pealiskaudsuse vastu. Saksa filosoofi Dühringi koolireformi kava kritiseerides näitab Engels teoses „Anti-Dühring“, et nimetatud filosoofi poolt väljatöötatud kooliorganisatsiooni kava annab arenatud tõsise süsteemi asemel üksikuid katkeid, mis ei saa kuidagi tagada kõigekülgselt haritud inimese ettevalmistust.

Dühring pidas küllaldaseks anda üldine tutvus teadustega, nende „peamiste tulemustega“. Näiteks tuleks Dühringi kava järgi matemaatikas õpetada kõiki peamisi mõisteid ja võtteid alates arvude loendamisest ja liitmisest ja lõpetades integraalarvutamisega. Engels protesteerib säärase kaootilise kava vastu, milles õpitakse kõiki matemaatika elemente nii elementaar- kui ka kõrgema matemaatika alalt.

Ebaküllaldaselt on käsitletud Dühringil ka looduseõpetuse kursus, kus piirduakse kerge jutlemisega kirjeldavast botaanikast ja zooloogiast, unustades täiesti bioloogia alal tekkivad uued teadused. Ka ei nõustu Engels keemia väljajätmisega koolist, samuti on ta järsult eitaval seisukohal D. rünnakute suhtes kirjanduseõpetuse vastu.

Uute keelte õppimist loeb Dühring teisejärguliseks ülesandeks, vanade keelte suhtes on ta täiesti eitaval seisukohal. Engelsi järgi avavad vanad keeled üldise laia vaatepiiri, uued keeled aga võimaldavad rahvastel üksteist mõista. „Sellega hävitab Dühring“, ütleb Engels, „need kaks hooba, mis kaasaegse korra juures annavad kas või mingisuguse võimaluse tõusta piiratud rahvuslikust vaatekohast kõrgemale.“

Neist näidetest selgub, millise konkreetsusega Engels käsitles kooli õpetuslikku kava ja üksikute õppeainete osa ning iseloomu. Marxi ja Engelsi suur testament teadusliku hariduse tähtsusest kasvava põlve jaoks on leidnud teostamise ainult NSV Liidus, kus kool partei ja sms Stalini isiklikul juhtimisel võitleb kõigekülgsede ja süstemaatiliste teadmiste eest ja kindlustab seega arenenud ning haritud sotsiaalse ühiskonna ehitajate ettevalmistuse.

Teisele kohale asetab Marx füüsilise ettevalmistuse, mõistes selle all säärast kasvatust, „mis antakse võimlemiskoolides ja sõjaliste harjutuste varal“. Füüsiline kasvatuse on väga tähtis isiksuse harmoonilises arengus, mis eeldab inimese kõigi võimete ja jõudude arengut. Eriti kahjulikuks loeb Marx laste kurnavat tööd vabrikuis. Ta tsiteerib arstide arvamust, kes nõuavad lastele alalist küllaldast päevavalgust ja vahetut päikesekiirte mõju. Ta kõneleb vihaga sellest, et „sunduslik töö kapitalisti kasuks on röövinud mitte ainult laste mänguaja, vaid on

vallutanud ka vaba tööaja perekondlikus ringis“. Marx viitab eriteadlaste arvamusele, kes nentisid suurepäraseid saavutusi, mida andis „võimlemise ühendamine laste kohusliku õpetamisega vabrikuis ja vaestekoolides“. Sõjalis-kehaline kasvatus, mis kindlustab võitlusvõimelise inimese kujunemise, on vajaline proletariaadile ta võitluses kommunismi võidu eest.

Kommunistlikus kasvatuses on Marxi valemi kolmandal elemendil, tehnilisel õpetusel, oma silmapaistev koht, kuna ta „tutvustab kõigi tootmisprotsesside põhiprintsiipidega, andes samaaegselt noorukile oskuse kasutada kõigi tootmisalade lihtsamaid tööriistu“.

Tehnilise ehk polütehnilise hariduse küsimust käsitleb Marx seoses tööjaotuse õpetusega ja kapitalistliku tootluse ning selle vastuolude analüüsiga.

Tööjaotus saavutab kõrgpunkti vabrikutöös, kus käsitöö tööprotsess laguneb algelementideks. Tööline on kinnistatud ühe masina külge terveks eluks, kus ta täidab kogu aja ainult üht võtet. See takistab kõigi võimete normaalset arengut, sest töö juures kultiveerub ainult üks võime, millega surutakse alla kõik muud eeldused, kalduvused ning anded.

Vahe vaimse ja füüsilise töö vahel süveneb suurtööstuses, sest viimane „eraldab teaduse ... tööst ja sunnib esimest astuma kapitali teenistusse“. Tulemuseks on, et masinatööstus muudab töölise teadvusega varustatud masina lisaosaks. Kuna masinatööstuses füüsiliselt töölt on täiesti riisunud teoreetiline mõtlemine ja loomisrõõm, siis viib see kapitalistlikus ühiskonnas töölise täielikule kõndistumisele, vaimsele degeneratsioonile ja võimete ning annete mahasurumisele. „Tööjaotus jagab ühtlasi ka inimese enda osadeks“ (Engels, „Anti-Dühring“).

Kapitalistliku tootmisviisi juures säilib vana tööjaotus, mis on aga vastuolus tootmisjõudude arengu vajadustega, sest arenev masinatööstus vajab oskustöölist, kes oleks suuteline töötama mitmesuguste masinatega ja kes mõistaks kogu tootmisprotsessi käiku. Suurtööstuse tehniline alus on revolutsiooniline. „Masinate, keemiliste protsesside ja teiste meetodite abil teostab ta pidevalt pööordeid tootluse tehnilises baasis, koos sellega ka tööliste ülesandeks ja tööprotsessi ühiskondlikes liitumistes. Seega revolutsioneerib ta samuti pidevalt tööjaotust ühiskonnas ja paiskab alatasa kapitali ja tööliste massid ühest tootlus-
harust teise.

Seetõttu nõuab suurtööstuse iseloom töö vahetust, alalist ülesannete vahetust ja töölise kõigekülgsset liikuvust. Kaasaegne tööstus vajab töölisi, kes aru saavad masinatootluse teaduslikest alustest, mis põhinevad loodusteaduslike tingimuste plaanikindlal kasutamisel. Säilitades vana tööjaotust ja füüsilise töö eraldamist vaimsest tööst, pidurdab kapitalistlik kord seega toodanguliste jõudude arenemist. Selles avaldub kapitalistliku ühiskonna põhiline vasturääkivus ja seda võib kõrvaldada ainult

kapitalismi kukutamine. Ainult proletariaadi diktatuuri valitsedes on võimalik teostada polütehnilise hariduse ideaali. „Poliitilise võimu väljatimatu vallutamine töölisklassi poolt võidab tööliste koolides ka vastava koha tehnoloogilisele haridusele, nii teoreetilisele kui praktilisele“.

Kodanlikus ühiskonnas, mis on üles ehitatud vaimse ja füüsilise töö eraldamisele, ei ole võimalik inimese kõigekülgne areng. Iseloomustades „haritud klasse“ kõneleb Engels piiratusest, ühekülgisusest, vaimsest ja kehalisest lühinägelikkusest ja kõndistusest, mis kõik tingitud on kasvatusel. Täielik inimisiksuse vabanemine on võimalik ainult ühiskonnas, mis on vabanenud kapitalistlikust tootlusvormist. Ainult kommunistlikus ühiskonnas on võimalik kasvatada kõigekülgsest arenenud tootjate põlve, kes saavad aru kogu tööstusliku tootluse teaduslikest alustest ja õpivad tegelikult tundma... terve rea tootlusharusid algusest lõpuni“. Ainult kommunistlikus ühiskonnas „tootev töö, selmet olla orjastamise vahendiks, muutub vabanemise abinõuks ja võimaldab igale isikule areneda kõrgesuunaliselt ja avaldada oma võimeid — nii füüsilisi kui vaimseid. Järelikult peab töö raskest kohustusest muutuma naudinguks.“

Ainult kommunistlikus ühiskonnas on võimalik isiku kõigekülgne areng ja vastuolu hävitamine vaimse ja füüsilise töö vahel ja inimese kõigi jõudude ning võimete õitseng.

Kommunistlikus ühiskonnas toimub indiviidi kõigekülgne areng kollektivismi alusel, mis omandab oma tõelise mõtte ainult kommunistlikus korras. „Ainult kollektiivis omandab indiviid vahendid, mis annavad talle võimaluse oma eelduste kõigekülgseks arenguks, järelikult ainult kollektiivis on võimalik isiklik vabadus.“ Kapitalistlikus korras, mis kujutab enesest „ühe klassi ühinemist teise vastu“, esineb „näiline kollektiivsus“, milles „isiklik vabadus eksisteerib ainult nende isikute jaoks, kes kuuluvad valitsevasse klassi“. Allutatud klassidesse kuuluvate indiviidide jaoks on selline kollektiivsus illusoorne ja ta paneb neid vaid „uutesse ahelatesse“.

Kapitalistlikus ühiskonnas taanduvad kõik kõrgemad tunded omandamistunde eest. Engels kõneleb „Anti-Dühringis“ „vaimselt lagastunud“ kodanlusest, kes tunneb ainult oma kasusaamise kirge. Ühiskonnas, kus valitsevad rikastumine ja eksploatatsioon, ei ole kohta rahva enamiku õnnelikuks eluks. „Vaevalt näitab kapitalism rohkem austust enamiku õigusele õnnele, kui seda näitasid orjus või teoorjus“. Seepärast tähendab eraomanduse hävitamine „inimese kõigi tunnete ja omaduste vabanemist“. „Anti-Dühringis“ näitab Engels, et kui lakkab üksikute isikute võitlus oma olemasolu eest, pääseb inimene „loomalikest olemasolu tingimustest tõeliselt inimlikesse tingimustesse“. „Proletariaadi liikumine on rõhuva enamiku iseseisev liikumine rõhuva enamiku huvides“. Töölisklass

võitleb kommunismi kõrgete ideaalide eest, mis toovad õnne kogu inimkonnale. Seetõttu on ainult kommunistlik kasvatus täieliselt humanistlik, tõeliselt kõlbeline.

Marx-Engelsi järgi on humanism ühendatud lepitamatu vihaga eksploatatsiooni ning kapitalistliku korra vastu.

Kommunistlik partei kasvatab töölisklassi klassiviha vaimus eksploateerijate vastu. „Mitte minutikski ei lakka ta (=kommunistlik partei) kujundamast tööliste mõistuses võimalikult selget teadvust kodanluse ja proletariaadi vaenulisest vastuolust“. Seepärast on üks tähtsamaid ülesandeid kasvatada noorsugu ja lapsed piiramatu andumuse vaimus proletariaadi revolutsioonile ja vaenus kõigi ning igasuguste töölisklassi vaenlaste vastu. Marx ja Engels püstitasid proletariaadi internatsionalismi idee. Sotsialismi võiduga kaasneb rahvaste vabanemine. „Koos klasside antagonismi kadumisega ühe rahvuse piires kaovad ka vaenulised suhted rahvaste vahel“.

Kapitalistlikus ühiskonnas ei ole töölistel isamaad. „Kommunistid,“ üteldakse „Kommunistliku partei manifestis“ — „taotlevad kõikjal kõigi maade demokraatlike parteide ühendamist ning kokkulepet“. Kuulsas loosungis „Kõigi maade proletariaadid, ühinege!“ on kõige jõuga väljendatud proletariaadi internatsionalismi olemus, mille kasvatamisel on silmapaistvaim koht nõukogude pedagoogika süsteemis.

Kapitalistlik maailm on huvitatud usu ja religioossete ebauskude säilitamisest, mis tumestavad masside teadvust ja tõmbavad ta eemale klassivõitlusest. Võitlus usu vastu on kaudne võitlus selle maailma vastu, mille vaimseks hõnguks on usk. Marx ütles, et usk on rahvale oopiumiks.

Marx ja Engels nõuavad aktiivset võitlust usu vastu, mis on lahutamatu osa võitlusest inimkonna vabastamise eest. Seetõttu eitab nõukogude pedagoogika kõige otsustavamalt vaenulisi ja mõttetuid „teooriakesi“ usutust kasvatuses. Usuvastane kasvatus, mille aluseks on võitlev ateism, on nõukogude pedagoogika tähtsamaid põhialuseid.

Säärane on Marxi ja Engelsi ainus ja tõeline humanistlik õpetus koolis ja kasvatuses. Ta on rajatud dialektilise materialismi graniidist alusmüürile, ta aluseks on sügav uurimus ja avastus ühiskonna arengut määravaist tõukejõududest ja ta avab mõõtmatud perspektiivid ning piiramata võimalused pedagoogika teooria edasiseks arenguks. Marx-Engelsi pedagoogiline õpetus kujutab enesest orgaanilise terviku revolutsioonilisest marksismist. Ta on andnud proletariaadile tegevuskava ja suurepärase teoreetilise relva võitluseks kooli eest. Ainult meie suured õpetajad võisid lahendada probleemid, millede kallal on sajandeid pead murrnud maailma pedagoogika suurmehed.

(Kokkuvõtlik tõlge vastavast peatükist teoses Š. I. Ganelin ja E. J. Golant, Pedagoogika ajalugu, lk. 144—156, Utšpedgiz, 1940.)

Kommunistlikud noored ja kool.

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsus teostas kõigil rahvamajanduse aladel põhjalikud muudatused ja seoses sellega tekkisid ka sotsialistlikud suhted töötava rahva hulgas. Iseäranis suured muudatused on Nõukogude valitsus teinud rahvahariduse alal. ENSV kool ei teeni enam kodanlust, vaid on kooliks, mille ülesandeks on kasvatada teadlikke, distsiplineeritud ja aktiivseid sotsialistliku ühiskonna ülesehitajaid. Nõukogude kool viskas oma õppekavadest välja kõige kodanliku rämpsu, mis aastakümneid pimestas noori ja takistas teaduslikule alusele rajatud arenemist. Ilma teaduseta ja marksistliku maailmavaateta ei või juttugi olla kommunismi ülesehitamisest. Kommunistliku kasvatuse teostamine noorte hulgas on haridusasutuste ja kommunistlike noorte kohustus. „Haritum töölisklassi osa“, ütleb Marx, „saab täiesti aru, et tema klassi, järelikult inimkonna tulevik oleneb täiesti kasvavate töölisnoorte kasvatusest.“ Õpetajad ja kõik kooli organisatsioonid peavad oma töö nii korraldama, et kool annaks kõik teaduse alused õppivaile noortele ja õpetaks neid ise orienteeruma ja omandama kommunistlikku maailmavaadet. „Meie kool“, õpetab Lenin, „peab andma noortele teaduse alused, andma neile oskuse ise välja töötada kommunistlikud vaated, peab noored tegema haritud inimesteks. Kool peab selle aja kestel, mil inimesed õpivad, tegema neist osavõtjaid võitlusest ekspluataatoritest vabastamise eest.“ See kõik paneb aluse uuele õpetus- ning kasvatusviisile Nõukogude koolis. Ja et saavutada häid tulemusi selles suures vastutusrikkas pedagoogilises töös, peab kogu õpetajate kollektiiv käsikäes kooli juhatusega ning organisatsioonidega aktiivselt sellest osa võtma. Iseenesest mõista, et otsene õppe- ja kasvatustöö klassis kuulub õpetajaile ja kooli juhatusele, sest nendele on Nõukogude valitsus usaldanud selle ausa töö kogu rahva huvides.

Tähendab, õpetaja peaülesandeks on uue sotsialistliku ühiskonna kodaniku kasvatamine. Tuleb taotella, et noor kodanik omandaks parimad inimese omadused, mis põhijoontes oleksid järgmised:

1. Armastus oma rahva vastu — töötava rahva armastus. Inimene, kes ei armasta, vaid põlgab teist inimest, ei või leida kohta kollektiivis. Ta elab maailmas alati kõige halvemini.

2. Ausus, mida tuleb kasvatada kõigi olemasolevate pedagoogiliste meetoditega. Valet ja pettust, mida kasutavad töötava rahva ekspluataatorid, ei pea olema sotsialistlikus ühiskonnas.

3. Vaprus — sotsialistlik inimene on töö ja teaduse inimene, kes on valmis võitma ja vallutama loodust.

4. Seltsimehelik üksmeel, mis on tähtsaimaks kollektiivi aluseks võitluses, töös ja kultuurielus.

5. Töö — inimene peab armastama tööd ning ausasti seda tegema, teadmisega, et kui ta ei tööta, aga siiski sööb, siis see tähendab, et ta elab teiste tööst.

Sellest on näha, missugune eesmärk peab olema kasvatusel koolis. Selle suure eesmärgi saavutamiseks peab aktiivselt osa võtma pedagoogiline kollektiiv, kooli organisatsioonid, kogu rahvas.

Suurimaks kasvatuslikuks organisatsiooniks koolis peab olema kommunistlike noorte algorganisatsioon, kelle otseseks kohuseks on kõigiti kaasa aidata kooli juhatusele ja õpetajatele selles suures vastutusrikkas töös.

Noorkommunistid on aktiivsed tegelased õppe- ja ühiskonnatöö alal. Lenin oma ajaloolises kõnes kolmandal ülevenemaalisel komnoorte kongressil, üles seades kommunistlike noorte kohustused maal ja linnas uue ühiskonna ülesehitamise ajajärgul, ütles: „Ma pean ütlema, et neid noorte ülesandeid üldse ja kommunistlike noorsooühingute ning igasuguste teiste organisatsioonide ülesandeid eraldi — võiks väljendada ühe sõnaga: ülesanne on selles, et õppida.“

See Lenini õpetus omab iseäralise tähtsuse koolis, kus noorkommunistid ise õpivad ja töötavad. On selge, et kool peab andma lastele igakülgse arenemise, see tähendab, et ka koolitöö peab olema mitmekülgne, peale hariliku õpetuse — mitmesugustes organisatsioonides ja ringides, kus iga komnoorte organisatsiooni liikmel oleks oma kohustus, kas või kõige väiksem, mida ta täidaks alaliselt ja täpselt. Noorkommunistide algatusel ja osavõtul peavad meie Nõukogude koolis kõige laiemat aset leidma järgmised tähtsad tegurid õppe- ja kasvatustöös, millede kaudu noorkommunistid oma tööd juhivad ja arendavad.

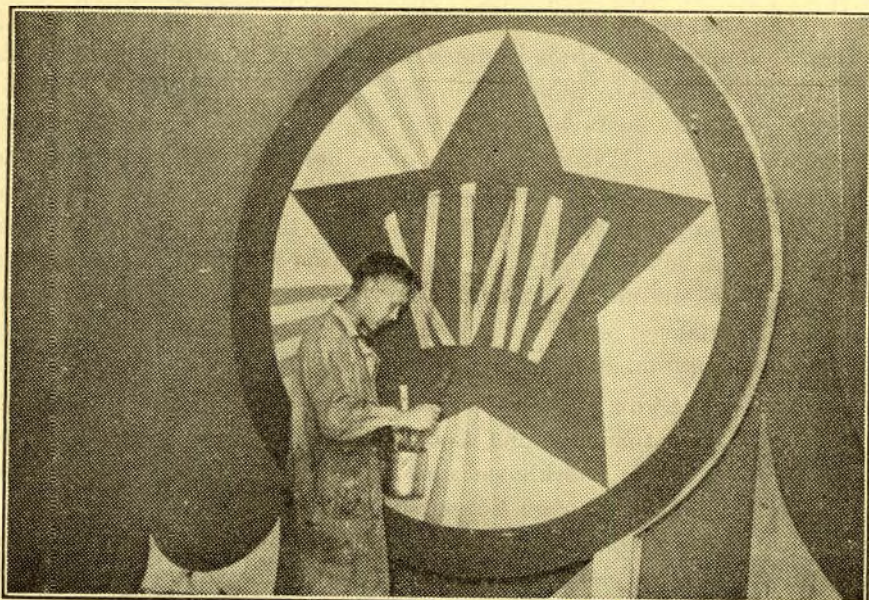
Tähtsaimaks õppetöö tulemuste ja taseme tõstmise meetodiks on sotsialistlik võistlus, mille sihiks on kõrgema tööviljakuse saavutamine koolis. Sotsialistliku võistluse organiseerimine koolis on enne kõike komnoorte, klassijuhataja, pioneeride ja õpilaskomiteede tööks. Noorkommunistid organiseerivad ja juhivad sotsialistlikku võistlust õpilaste keskel üksteise vahel, ringides, rühmades ja klasside vahel nii õppekui ka ühiskonnatöö alal. Võistlust organiseerivad õpilased üksteise vahel, võttes enestele kohustuseks teatava õppeaine, distsipliini, töö jne. alal saavutada näit. kuu, õppeveerandi või aasta lõpuks kõrgem hinne; ja selle nimi, kes määratud tähtpäevaks saavutab parema hinde, kantakse klassi või kooli autahvlile; ühtlasi tulevad need õpilased õppeveerandi või -aasta lõpul kooli poolt premeerimisele. Järgmine aste on klasside, ringide ja rühmade vaheline võistlus. Vastavil koosolekuil seatakse üles ja arutatakse läbi võistluse punktid õppe- ja ühiskondliku töö alal, eesmärgiga, saavutada teatavaiks tähtpäevadeks võistluslepingu täitmist. Võistlusest kutsutakse osa võtma kõrvalklass, rühm või ring. Kui leping on mõle-

mate klasside poolt vastu võetud, koostab kooli õpilaspere komitee iga nädala lõpul ülevaate ja paneb mõlemate klasside saavutuspunktid või numbrid välja klasside või kooli üldtahvlile, mis selleks on vastavalt kaunistatud ja korraldatud. Klass, kes tuleb koolis esimesele kohale, saab lipu, büsti või kiiduavalduse kooli juhatuse poolt. Samal viisil organiseeritakse sotsialistlikku võistlust kursuste, koolide, kollektiivide, valdade ja maakondade vahel. Kindel on, et sotsialistlik võistlus annab sel tingimusel häid tulemusi, kui sellesse huviga suhtuvad ja sellest aktiivselt osa võtavad komnoored, kooli juhatuse ja õpetajad.

Teiseks tähtsaks teguriks koolis on kõrge töödistsipliin, millest on olemas tööviljakus ja kord. Distsipliin õppimises, töös jne. peab saama iga sotsialistliku ühiskonna kodaniku omaduseks ja vajaduseks, sest ainult distsiplineeritud inimene, organisatsioon ja ühiskond suudab murda raskused ja minna edukalt edasi suures töös. Ühiskondlik töö on igas koolis, organisatsioonis ja ettevõttes aluseks kollektivismi tundele ja sotsialistlikule kasvatusle. Kommunistlikud noored koolis on ühiskondliku töö organiseerijad ja selle väljajagajad oma liikmete vahel nii, et iga kommunistlik noor ja õpilane vastutab temale usaldatud väikese või suure kohustuse täitmise eest. Ei tohi olla seda, et energilisemad noored täidavad mitmeid kohustusi, kuna samal ajal teised ei tee midagi. Muidugi ei tohi koolinoorte organisatsioonis ka seda juhtuda, et ei leita nõnda palju ühiskondliku töö alasi, et tõmmata kõik õpilased ühiskondlikule tööle. ENSV kool on peale otsekohe õppetöö vaba loomingu ja igakülgse kultuurilise arenemise kool. Kodanlik kool ei tundnud ega võinudki tunda kogu seda suurt noorte isetegevust ja tööd, mida praegu nõukogude kool võimaldab. Ühiskondliku ja isetegevusliku töö alad, milledes koonduks kogu kooli töö, on: suuremais koolides p u n a n e n u r k, mille organiseerivad ja kaunistavad kõik kommunistlikud noored, ja mille ülesandeks on olla õpilaste isetegevusringide, poliit-töö jne. keskuseks. Sinna on koondatud ajalehed, ajakirjad, raamatud, mängud, laste loomingu näitused, vestlused jne.

S e i n a l e h t on koolis kogu kooli töö ja elu peegel. Iga klass organiseerib ning annab regulaarselt välja oma kaunistatud seinalehte, tähtpäevadeks erinumbrina. Komnoored koolis organiseerivad üldkursuse või kooli seinalehe, mis näitab kooli elu ja saavutusi õppetöös. Suuremais koolides organiseerivad ka õpetajad oma seinalehe.

P i o n e e r i d e organiseerimine, juhatamine ja abistamine töös on üks esimestest ja tähtsamatest kohustustest komnoortele, kes peavad tundma laste — pioneeride huve ning täiel määral kaasa aitama nende initsiatiivile. Sest sellest, kuidas käituvad komnoored kui vanemad seltsimehed, on olemas pioneeride areng õppe- ning poliitkasvatustöö alal.

*Kommunistliku Noorsoo Internatsionaali (KNI) märk punase nurga ilustusena.
(KIM = Коммунистический Интернационал Молодежи.)*

Poliitharidustöö peab keema alaliselt igas klassis, punases nurgas, rühmas, ringis jne., sest et ei ole niisugust tööharu, kus ei oleks poliitilist külge, ja komnoorte kohustus on seda tööd organiseerida ja juhatada, kasutades selleks otstarbeks poliitainete õpetajaid ja poliitiliselt tugevamaid seltsimehi. Ükski sündmus rahvusvahelises poliitikas, NSV Liidus, Partei ja valitsuse otsused ei tohi jääda kahe silma vahele. Igas õpilases tuleb kasvatada huvi ning vajadust ajalehtede ja poliitilise kirjanduse järele. Tähtsaimaks käsiraamatuks igale õpetajale ja komnoorele oma poliitilise arengu süvendamiseks ja abiks poliitkasvatustöös on ÜK(b)P ajalugu (lühikursus).

K e h a k u l t u u r. Nõukogude kool paneb iseäranis suurt rõhku õpilaste füüsilisele arenemisele. Seks et meie noored kasvaksid terveteks ja elurõõmsaiks ja et see tähtis kasvatustöö koolis edukalt läheks ning, lõpuks, et igale noorele kehakultuur saaks samasuguseks vajaduseks nagu õhk ja vesi, on tarvilik peale õppekavas ettenähtud tundide, selle töö alaline arendamine ja organiseerimine. Selleks, et olla organiseerivaks jõuks ja eeskujuks teistele, peab iga komnoor ise armastama sporti ja sel alal ennast rohkem arendama. Kehakultuuriringi või -organisatsiooni kohus on teha see ala koolis igakülgsest huvitavaks, näit. võistluste, mängude, matkade, väikeste turismikäikude jne. kaudu.

Sõjaline töö on tihedasti seotud kehakultuuriga koolis ja need mõlemad alad täiendavad täiel määral teineteist. See pole sõdur, kes ei

oska joosta, hüpata, ujuda jne., ja see pole ka spordimees, kes ei oska tarvitada relva ja olla valmis isamaad kaitsma. „Üldine sõjaväeteenistuse kohustus on seaduseks. Sõjaväeteenistus Tööliste ja Talurahva Punaväes on ENSV kodanike austavaks kohuseks“ (§ 104 ENSV Konstitutsioonis). Isamaakaitse on iga ENSV kodaniku püha kohustus. Et seda kohustust ausasti täita ja olla eeskujulikuks sõduriks Tööliste ja Talurahva Punaväes, selleks on vähe sellest, et teoreetiliselt teada sõjaasjandust, vaid enne, kui minna sõjaväeteenistusse, peab omama praktilisi kogemusi, nagu laskmine, riviskäimine, valvelolemine jne. Poliitiliselt ja füüsiliselt arenenud ning sõjaliselt ettevalmistatud noori peab andma Punaarmeele kool ja noorkommunistid.

Internatsionaalne kasvatus ja töö koolis. Internatsionaalset kasvatust ei tunne ükski kodanlik kool, sest kodanlus teeb kõik selleks, et hoida töörahvast ühinemast ja et ässitada üht rahvast teise vastu, et jagada rahvaid kõrgemaiks ja madalamaiks tõugudeks, ja lõpuks, et õigustada rahvaste üksteisest traataiaga eraldamist. See kõik on kurnajate huvides. Selle tõenduseks on näiteks praegune teine imperialistlik sõda, milles töötav rahvas verd valab ja ääretuid raskusi läbi elab. Meie sotsialistliku isamaa ja meie kooli siht on vastupidine, nimelt kasvatada internatsionaalses vaimus kommunistliku maailmavaatega noori, kes põlgusega vaatavad töötava rahva kurnajale ja on valmis võitlema kogu maailma töörahva vabastamise eest. Peale igapäevase kasvatustöö koolis pioneerid ja noorkommunistid organiseerivad koolis vastava ringi ja kaunistatud nurgakese. See ring korraldab loenguid tööliste elust kapitalistlikes maades ja kolooniais.

Sõjakate Usuvastaste Liidu algorganisatsioonide töö koolis on tähtsaimaks teguriks vanade iganenud maailmavaadete murdmiseks, mis on tõkkeks teel eesrindlikule teadusele ja mõttele. „Usk on rahvale oopium“, — ütles Lenin ning selle vastu tuleb võidelda. SUL algorganisatsiooni tööd juhatavad ja organiseerivad noorkommunistid — muidugi need, kes on ise usu ahelaist vabad — korraldavad loenguid ja vestlusi ajalooliste sündmuste, loodusenähtuste ja pappide mustade tegude kohta, tuues seejuures argumentidena teaduse saavutusi, fakte ja dokumentaalseid tõendusid.

Isetegevusringid peavad koolis eriti laia tegevusala leidma. See oleneb aga sellest, kui suurel määral ja kui suure aktiivsusega võtavad selle töö organiseerimisest ning juhtimisest osa noorkommunistid ja õpetajad. Iga isetegevusring ja töö selles on lastele huvitav ja annab tulemusi siis, kui tal on kindel siht ja kui temas üht või teist eriala saab eduga harrastada. Peale ülaltähendatud ringide või organiseerida näite-, laulu-, tantsu-, spordi-, muusika-, põllumajandus-, füüsika-, matemaatika-, male-, foto-, raadio-, telegraafi- ja telefoni-, kunsti-, noorte lendurite jne. ringe.

„Noorte Hääle“ foto.

Kommunistlikud noored seinalehte valmistamas.

Nagu näeme, on ringide tüüpe palju, mis pakuksid noortele huvi ja annavad neile võimalust igakülgseks arenemiseks.

Koolimajandus ei ole vähem tähtis ala kui õppe- ja muu ühiskondlik töö. Iga poliitigelane peab ka majanduse asja tundma ja selle korrashoiu eest hoolt kandma. Eeskätt komnoored peavad vaatama kooli majandusele ja varandusele kui oma sotsialistlikule rahvavarandusele. Ükski noorkommunistliku ühingu liige ei tohi mingit lohakust või väärnähtust koolitöös või majanduses jätta tähele panemata, vaid käsikäes kooli juhatusega hoolitsema, et see kiires korras likvideeritaks. Selleks, et kõigega kursis olla, peavad noorte ühingu juhtivad tegelased osa võtma kooli õppenõukogu koosolekuist ja teistest nõupidamistest ning igakülgset kaasa aitama kooli juhatuse ja õpetajate tööle.

Pedagoogiline propaganda ja töö lastevanematega. Selgitustööd, õigemini kasvatustööd tuleb alaliselt teha ka lastevanemate keskel, kasutades selleks lastevanemate ja õppenõukogu koosolekuid ja kodude külastamisi, kus selgitatakse nõukogude kooli ülesannet ja eesmärke ning hariduse tähtsust sotsialistlikus ühiskonnas ja kommunismi ülesehitamisel, samuti seda, kuidas tuleb anda vastavat kasvatust kodus. Palju on neid inimesi, kes ei oska oma last kasvatada, kuigi nad seda püüaksid, ja siin just on abi tarvis. Oleks väga soovitatav, kui

suuremate koolide juures organiseeritaks lastevanematele mingisugune õhtune seminar, kus nädalas 1—2 tundi lastevanemad võivad kuulata vilunud asjatundja-pedagoogi ettekandeid kasvatuslike küsimuste üle. Õpetajad ja komnoored peavad kõik selleks tegema, et vanemate tööd kasvatusel alal kooskõlastada kooli omaga ja suunata seda ühise eesmärgi teenistusse.

Nõrkadele õpilastele abi organiseerimine on ka komnoorte ja õpetajate otseseks kohustuseks. Õpilased, kes mingisugustel majanduslikel põhjustel või nõrga ettevalmistuse tõttu ei suuda edasi jõuda, peavad abi ning toetust leidma terve kollektiivi poolt, samuti need, kes oma laiskuse ja hooletuse tõttu ei jõua edasi, võetakse terve klassi või kooli poolt arutusele organisatsioonis, seinalehes jne. kui õpilased, kes kisuivad ühist tööd tagasi. Kui nõnda on loodud üksmeelne põlgus laiskadele ja lohakatele, ei ole kahtlust selles, et nad kaovad. Niisiis noorkommunistide rühm klassis on esimeseks ühiskondliku töö kooliks õppivaile noortele. Noorkommunistid, kes oma teadmisi alaliselt täiendavad, s. o. õpivad, ja kes aru saavad Partei ja Nõukogude valitsuse poliitikast, sellele kaasa aitavad, sotsialistlikku majandust kalliks peavad ning ta korrasoleku eest hoolitsevad, saavad üle kõigist raskustest, nii noored kui nad ongi. Noorkommunistid kui Kommunistliku (bolševikkude) Partei reserv peavad ausa tööga, kus nad ka oleksid, vastama Partei ja Nõukogude valitsuse usaldusele. Kommunistlik (bolš.) Partei ja ENSV valitsus hindavad igat inimest ta töö järele.

A. I. DOVGALEVSKAJA

Võimas vahend kommunistlikus kasvatustöös.

Vastandina kapitalistliku ühiskonna põhiseadusele — konkurentsile, mis tähendab „elanike massi, ta hiiglasuure enamiku ettevõtlikkuse, energia, julge algatuse kuulmata toorest ning halastamatut mahasurumist“ (L e n i n), seab töölisklass üles teadliku suhtumise töösse, nimelt sotsialistliku võistluse idee „kui sotsialismi ülesehitamise kommunistliku meetodi“ (S t a l i n).

Sotsialistliku võistluse idee on seotud sotsialistliku ülesehitamise kogu ajalooga meie riigis. Kodusõja aegade kommunistlikes „laupäevikuis“ (laupäevastes ühistöödes) nägi V. I. Lenin seda suurt algatust, mil tema väljenduse järele „oli suurem ajalooline tähtsus kui mistahes Hindenburgi või Foch'i või inglaste võidud imperialistlikus sõjas a. 1914—1918“.

Määratu hoo ning ulatuse ja massilised vormid omandas sotsialistlik võistlus rekonstruktiivsel ajajärgul, kui riigi ees seisis ülesandena varustumine uue tehnikaga. XVI Parteikonverents (29. aprillil 1929), kes kindlaks määras esimese viisaastak-plaani, pöördus kogu töötava rahva poole järgmise üleskutsega: „Organiseerige võistlust kõigil ülesehitamise aladel, organiseerige võistlust vabrikuis, tehastes, kaevandustes, raudteedel, sovhoosides, kolhoosides, nõukogude asutustes, koolides ja haiglates.“

Partei arusaamise ja Lenini ning Stalini tõlgitsuse järele on põhiliseks iseärasuseks, mis iseloomustab sotsialistlikku võistlust Nõukogude riigis, uus suhtumine töösse. „Kõige tähelepanuväärne selles võistluses on see, et ta tekitab põhjaliku pöörde inimeste vaadetes tööle, sest ta muudab töö raskest ja häbitavast koormast, milleks teda enne peeti, a u ja k u u l s u s e asjaks, v a h v u s e ja s a n g a r l i k k u s e asjaks“ (Stalin).

Nõukogude kool, mis kasvavat sugupõlve kasvatab nõukogude patriotismi vaimus, armastuses sotsialistliku kodumaa, rahva, partei ja tema juhtide rahva kangelaste vastu, samuti proletaarsete internatsionalismi vaimus, arendab eneses ka sotsialistliku võistluse organiseerimist kui kommunistliku kasvatusmeetodit. Moskva oblasti parimate õpetajate õppe- ja kasvatustöö on seotud oskusega rakendada kooli igapäevases töös sotsialistliku võistluse meetodeid.

Nende õpetajate töötulemuste tundmaõppimine veenab meid ka selles, et sotsialistlik võistlus on õpetaja käes võimsaks vahendiks laste kommunistlikus kasvatuses. Suur tähtsus sotsialistliku võistluse organiseerimisel algkoolis on õpetaja oskusel õhutada õpilasi sotsialistlikule võistlusele ja neis ülal pidada huvi selle vastu, kasvatades neis teadlikku suhtumist oma kohustesse ja õpinguisse. Ses suhtes pakub meile palju tähelepanuväärivat N. V. Pokrovskaja õppetöö (Mamõšini maa-alkool Moskva oblastis). Sms Pokrovskaja kasutab 1932. aastast alates sotsialistlikku võistlust kui üht vahendit võistluses õppe- ja kasvatustöö tulemuste tõstmiseks. 1937/38. õppeaastal oli lähtemomendiks sotsialistlikus võistluses kooli ettevalmistustööd Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni pühitsemiseks. Ühes keskustelus õpilastega pärast koolitunde juhtis N. V. Pokrovskaja nende tähelepanu sellele, kui palju ajalehed („Pravda“, „Izvestia“) kirjutavad oktoobripidustuste eel käitistes ja kolhoosides toimuvast tööliste sotsialistlikust võistlusest, laste-ajalehed („Pionerskaja Pravda“ ja „Kolhooside Lapsed“) samasugusest võistlusest koolis.

Kõigil meie majandusliku ja kultuurilise elu aladel tundub määratu hoog ja soov võimalikult hästi töötada.

See mõte oli täiesti arusaadav lastele ja tungis kergesti nende teadvusesse. Õpetaja jutustas selgesti ja ilusasti lastele Aleksei Stahhanovist, stahhaanovlastest, „viie-sajalastest“ (kolhooslased, kes tõstsid suhkrupeedi saagi 1 ha-lt 500 tsentnerile. Toim.). Ta luges neile ette katkendi raa-

matust „Kõik teed viivad Moskvasse“. Lapsed olid tõeliselt haaratud hoogsast ihast osa võtta sellest üritusest.

„Niina Vassiljevna, ka meie tahame võistelda. Kas me võime võistelda sellega, et paremini õpime, et meie kool oleks esimene?“

„Muidugi võime, vaja ainult hästi läbi mõtelda, kuidas seda teha. Mõtelge teie, mina mõtlen ka.“

Kohe sealsamas soovitas ta lastele kodus üles kirjutada oma vihkuisse, mille poolest keegi tunneb end nõrgana, milliseid puudusi eneses märkab, et pärast kõike seda koos läbi arutada. Kuna selles koolis õppetöö saavutuste ja puuduste aruannet avaldatakse üsna sageli, siis see õpetaja ettepanek ei teinud õpilastele mingeid raskusi.

Õpetaja ise mõtles selle üle järele, kuidas sotsialistlikku võistlust teha oma õpilastele huvitavaks ja lähedaseks, millele koondada nende tähelepanu, kuidas sotsialistlikku võistlust teha orgaaniliseks osaks kogu õppe- ja kasvatustöös.

Mõne päeva pärast kogus ta uuesti oma õpilased pärast tunde kokku, et nendega juba konkreetsemalt keskustella sotsialistlikust võistlusest. Keskustelu toimus elavalt ja laste aktiivsel osavõtmisel ning tal oli sügav kasvatuslik mõju. Neljandate ja kolmandate klasside õpilased andsid ise hinnangu oma töö kohta ja kõnelesid oma puudustest ja sellest, kuidas nad kavatsevad neid kõrvaldada. Vasja L. deklareeris sel koosolekul: „Nüüd ma hakkan ikka selgesti ja valjusti vastama.“ Niisugune lubadus johtus sellest, et poiss oli teadlik oma nõrkusest: ta vastused olid ebaselged, segased ja õpetaja oli sellele korduvalt ta tähelepanu juhtinud. Leena Ž. teatab: „Tänasest päevast peale hakkan iga päev koduseid ülesandeid valmis tegema.“ Tema põdes seda pahet, et mõnikord laiskles ja jättis tunnid ette valmistamata. Lapsed ise tegid talle selle eest mõnigi kord häbi. Tütarlaps Šura kohustas end lahendama kõik täiendavas ülesannete kogus sisalduvad ülesanded. „Niina Vassiljevna, mina tahan hakata paremini tundma maakaarti,“ kõlab viimselt pingilt Leva hääl, kes kõigist õpetaja püüdeist hoolimata kuidagi ei saanud toime kaardiga ja ikka näitas valekohtadele või ütles võõrad nimed.

Üks tütarlaps, arglik ja vaikne, Veera Kalganova, tõusis püsti ja ütles: „Mina olen vähe aktiivne.“ — „Aga kes sulle seda ütles?“ küsib õpetaja, kes ei võinud kujutella, et see õpilane ise oleks võimeline eneses seda puudust märkama. „Te ise,“ vastab tüdruk, „ütlesite mulle möödunud aastal, kui ma kolmandast klassist sain neljandasse, et ma olevat vähe aktiivne.“ Seda luges õpetaja kohaseks hetkeks selleks, et selgitada õpilastele, mida tähendab olla aktiivne liige sotsialistlikus ühiskonnas. Keskustelu lõppes sellega, et lapsed kirjutasid õpetaja palvel hoolikalt ja puhtalt paberilehtedele üles kõik oma lubatud kohustused.

Kui õpetaja oli kõik lehed läbi vaadanud, ütles ta lastele kohe, et nad on häid kohustusi eneste peale võtnud, millede täitmine kaasa toob, et nad Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäevale väarikal kombel vastu lähevad.

Kõigile selle kooli õpilastele oli teada, et kool tervikuna, s. o. õpetajad ja kõik klassid võistlevad naaberkooliga selles, kumb neist paremaid tulemusi saavutab Oktoobrirevolutsiooni 20-ndaks aastapäevaks.

Nõnda loodi väga suur huvi sotsialistliku võistluse vastu. Õpetaja P. püüdis igati seda huvi ülal pidada ja jälgis sotsialistliku võistluse käiku. Selle võistluse kontroll kandis ühiskondlikku laadi: mitte P. ise ei teostanud seda kontrolli, vaid selleks kutsuti õpetajaid ja õpilasi nendega võistlevast naaberkoolist.

Oktoobrieele võistlus õpetajate ja õpilaste juures andis suuri positiivseid tulemusi koolitöös. Ei jäänud enam järele ühtki puudulikku või nõrka õpilast, laste aktiivsus kasvas ennenägematult, tekkis tuline soov vabaneda kõigist oma isiklikest puudustest kui ka klassi kui terviku puudustest. Sotsialistliku võistluse idee oli osutunud lastele täiesti arusaadavaks ja see võistlus sai sealtpeale kogu koolitööle jäädavalt omaseks.

Sotsialistliku võistluse meetodi rakendamine baseerus õpetaja Pokrovskaja juures iga õpilase individuaalsete iseärasuste arvestamisel.

Sellest hetkest peale, mil õpilased astusid sotsialistlikku võistlusesse, õpetaja organiseerib selle võistluse käigu tulemuste ülesmärkimist ja hindamist. Ta kirjutas suurele lehele kõik laste poolt võetud kohustused, et võimalik oleks neid tarbe korral kohe meelde tuletada.

Sotsialistlikku võistlust igas üksikus õppeaines ta jälgib ja märgib üles eraldi. Ta tahtis, et ülevaade sellest esineks õpilastele mitmekülgsel, värvilisel, huvitaval kujul.

Nii näiteks lugemistundides figureeris omapärane tabel papil, kuhu olid kirjutatud nende nimed, kes lugemise alal võistlesid.

Olles ära kuulanud ühe võistleja lugemisostkust, laskis õpetaja lugeda temaga võistleva õpilasel ja teatas siis mõlemaile kohe nende hinded, mida võistlejad punase ja sinise pliiatsiga üles märkisid mainitud tabelisse. Õpilaste jaoks, kes võistlesid kirja paranemise alal, oli tabelis lahter, kuhu märgiti vigade arv, mida iga võistleja oli teinud.

Kui iga nädala lõpul kokku võeti kõik ülesmärgitud andmed kirjaoskuse seisundist, siis kujunes kuu lõpul väga näitlik pilt, mille põhjal õpetaja suurele lehele välja märkis kirjaoskuse „kövera“. Sotsialistlikust võistlusest osa võtnud lapsed kui ka teised võisid nüüd selgesti näha, et näit. Kolja V., kel võistluse alguses oli 5 viga (isegi vigade laad leidis graafikus väljendust), teeb nüüd kirjas ainult ühe vea.

Aritmeetikatundides said õpilased, kes selles aines võistlesid, arvutamise ja ülesannete lahendamise puhul värvilisi kettakesi. Saadud ketta-

keste hulk osutas lahendatud ülesannete arvu. Väga hästi lahendatud ülesannete eest anti punaseid, hästi lahendatute eest siniseid ja kesk-päraste eest kollaseid kettakesi.

Kuu pärast tehti kokkuvõtlik arvestus jällegi lastele arusaadaval ning huvitaval värvilisel kujul. Nõndaviisi pidas õpetaja P. õpilastes ülal nõr-genematut huvi sotsialistliku võistluse vastu. Selle tulemuseks oli, et vee-randi lõpul polnud klassis enam ühtki ebaedukat õpilast, s. o. kellel oleks hindeid alla rahuldava.

Teine sotsialistliku võistluse laine oli seotud ettevalmistusega vali-misteks NSV Liidu Ülemnõukogusse. Sotsialistliku võistluse sisu oli sel korral juba teissugune. Õigekirjas järele- ning edasijõudnud õpilased võt-sid endale nüüd kohustuseks harjutada end kirjalike tööde (kirjandite) sisu plaanide koostamises, et osata kirjutada paremaid kirjandeid.

Lugemises ja jutustamises võistelnud õpilased püüdsid lugeda võima-likult rohkesti raamatuid koduse lektüüri korras. IV klassi õpilane Ženja K., kes ei armastanud iseseisvat lugemist, võttis, peale talle õpetaja poolt koduse ülesandena antud lektüüri, oma kohustuseks veel terve rea raamatute läbilugemise, nimelt: G r u z d e n'i „Gorki lapsepõlv“, raamat S. M. Kirovist j. t., ja ta mitte ainult ei lugenud neid raamatuid läbi, vaid ühel klassivälisel õpingul jutustas ka loetu sisu kogu klassile. Kuna ka teised õpilased olid lugenud samu raamatuid ja järelikult nende sisu oli neile tuttav, siis kujunes selle puhul elav mõtete vahetus, mis veelgi rohkem tõstis õpilaste juures huvi lugemise vastu.

Alates märtsist hakkas õpetaja õpilastega arutama märkmeid aja-lehest „Pionerskaja Pravda“ ja „Kolhooside Lapsed“, milledes puudutati küsimusi seoses õppeaasta lõpetamisega.

„Õppeaasta jõuab lõpule, see vaja lõpetada hästi“, ütles õpetaja las-tele. „Hakkame võistlema õppeaasta kõige parema lõpetamise eest“, panevad lapsed ette. — „Kuidas aga peame siis nüüd võistlema?“ küsib õpetaja.

Õpilased hakkavad avaldama oma arvamisi. „Tuleks rohkem diktaate kirjutada.“ — „Õpetaja peaks tunnis rohkem küsima.“ — „Koduseid ülesandeid aritmeetikas peaks rohkem lahendada antama.“ — „Üheskoos koostada vastuste kavu“ — kõlasid ettepanekud mitmelt poolt. Kuidas auga lõpetada õppeaasta, see küsimus ärevustas õpilasi kangesti. Järg-misel õpilaste koosolekul arutati küsimust, milliste tulemuste ja hinnetega lõpetada õppeaasta.

Õpetaja oli kodus õpilaste jaoks valmistanud väikesekaustalised vihi-kukesed ja palus sinna igäht üsna lühidalt üles märkida oma soovid õppe-aasta lõpetamise suhtes. Õpilased täitsid vihikud, märkides ka kuupäeva. Kõik see oli tehtud suure hoolega, ilusa ning hästiloetava käekirjaga. Kõik

õpilased nagu üks mees olid märkinud, et nad tahavad õppeaasta lõpetada „headega“ ja „väga headega“ kõigis õppeaines.

Iga hinne, mis õpetaja klassipäivikusse kirjutab ühe või teise vastuse, ühe või teise kontrolltöö eest, märgitakse õpilaste poolt oma vihikuisse, ja nõnda algab jälle energiline tõus töönnus, vastastikune võitlus ja võistlus selleks, et tõsta oma edukust ja jõuda aasta lõpul headele hinnetele. Ja jälle olid selle tõusu tulemuseks hiilgavad hinded õppe- ja kasvatustöö taseme näitajaina.

Suurt teguvust õpilaste sotsialistliku võistluse alal arendas ka üks teine kool Moskva oblastis.

Seal õpetaja O. V. Margorina töötab juba kuus aastat algkooli sotsialistliku võistluse küsimuste kallal. Seda võistlust hakkas ta juba esimeses klassis õpilastele sisendama. Kui ta õpilased olid juba õppinud hästi kirjutama, pani ta neile ette kirjutada erilistesse vihikutesse: „Katsume kirjutada puhtasti“ ja „Katsume ikka puhtad olla“. See meeldis õpilastele ja nad otsustasid, et „kui me kord lubasime puhtasti kirjutada, siis püüame ka oma lubadust täita ja seda mitte kunagi unustada.“

Need laused kirjutati siis üsna suurtele paberilehtedele puhtalt ümber. Samadele lehtedele kirjutasid õpilased ka suurte trükikirjakujuliste tähtedega oma ees- ja perekonnanimed. Edasi juhtis õpetaja Margorina õpilaste tähelepanu sellele, et ta siitpeale jälgib kirja, käte ja vihikute puhtust ning märgib üles, kes on puhas ja kes räpane. Ta igapäevane jälgimine kirja, käte ja vihikute puhtuse järele harjutas õpilasi selles suhtes hoolikad olema ja vähehaaval muutus see neil harjumuseks. Otse märgatavalt kujunes õpilastel püüe olla puhas, kirjutada hoolikalt, tindiga mitte määrada raamatuid ja vihikuid ja samuti mitte määrada ka iseennast.

Mõne aja pärast tähendas õpetaja: „Küll on hea, Valja ja Miša, kui te mõlemad hakkate puhtasti kirjutama ja olete ka ise puhtad, siis on ka teistel lastel armas teie peale vaadata ja minule on see meeldiv.“

See laste õhutamise ning ergutamise edukamale edasijõudmisele seks, et saada võrdseks paremate õpilastega, tekitas neis tervet püüdumist võistlemiseks.

Sms Margorina korraldas I veerandi lõpul esimeses klassis lastevanemate koosoleku, kus neile jutustas oma töötamisest lastega ja vanemaid palus pidada temaga ühist joont laste kasvatamises. Vanemad suhtusid suure vastutulelikkusega õpetaja ettepanekule, kuna nad aru said, et siin ka nende kaasabi on tähtis.

Klassis ülespandud lehele märkis õpetaja leppemärkidega (erivärviliste ringidega) antud õppeülesannete sooritamise tulemused. Neil juhtu-
meil, kus see või teine õpilane tuli kooli räpaselt või ilma koduseid ülesandeid valmistamata, püüdis õpetaja alati kindlaks teha selle põhjuse.

Mõne aja pärast korraldati jälle lastevanemate kokkutulek ning keskustelu nendega ja neile seletati jälle, kuidas ja milles neil tuleb kooli abistada laste kasvatus- ja õppetöös.

Seesugune süstemaatiline töö lähendas väga õpetajat lastevanematega ja need hakkasid ilma häbenemata käima õpetaja M. juures nõu küsima, kuidas neil tuleb ühtedel või teistel juhtumitel lastega toimida.

Nõnda sms Margorina, tuues sotsialistliku võistluse elemente oma õpetuslikku ja kasvatuslikku tegevusse, vaheldas selle sisu olenevalt õpetusliku ja poliitilis-kasvatusliku töö ülesannetest, mis igal ajamomendil esialal seisid.

Samad sms Margorina õpilased, kes vaheajal juba teise klassi olid jõudnud, võtsid endile kohustuseks „hoida raamatuid, vihikuid ja kooli varandust, käies nendega hoolikalt ümber“. Selle abinõu tarvituselevõtt oli tingitud sellest, et üksikute õpilaste käitumine oli kaugel olemast ses suhtes laitmatu.

Needsamad õpilased, kui nad olid jõudnud IV klassi, võistlesid üks-teisega individuaalselt, formuleerides oma kohustused lepinguiks omal soovil. Sms Margorina kasutas nende lepingute värviliseks kujustamiseks joonistamise tunde. Õpilased joonistasid lepingute kaanelehti, andes neile värviliselt ilustatud kuju. Kogu klassile ühisteks kohustusteks olid järgmised: 1) õppida „hea“ ja „väga hea“ peale; 2) korralikult täita koduseid ülesandeid; 3) olla puhtad ja korralikud; 4) pidada head distsipliini. Sms Margorina peab süstemaatilist arvet klassi sotsialistliku võistluse kohta. Selle arvepidamise laad on üsna lihtne. Iga päev märgitakse neljaks lahtriks jaotatud suurel paberilehel iga õpilase nime kohale: 1) koduste ülesannete täitmine — punase ringiga, mittetäitmine — mustaga; 2) õpilase tervislik seisund; 3) vihikute ja raamatute puhtus, mapi korralikkus — kas punase või musta ringiga, olenevalt sellest, milline on see seisund; 4) iga õpilase distsipliini seisund. Ka see osutatakse nende lihtsate märkide abil.

Kord kuus korraldatakse klassikoosolek, kus arutatakse läbi klassi töötulemuste kokkuvõte. Iga veerandi lõpul võetakse kokku klassivahe-liste sotsialistlike võistluste tulemused.

Võistluse kokkuvõtete ühine läbiarutamine õpilastega annab väga häid tulemusi. Sms Margorina korraldab iga kahe dekaadi järele, mõnikord ka sagedamini, õpilaste koosolekuid. Neil koosolekuil arutatakse olukorra seisundit klassis. „Lapsed, kes teist selle aja sees on rikkunud kooli määrusi?“ Harilikult toovad süüdlased ise oma eksimused esile üldiseks läbiarutamiseks ja lubavad edaspidi seda mitte enam teha. Niisugusel koosolekuil on suur tähtsus ja need panevad õpilasi end pingutama paremuse poole. Tõhusalt võtab sotsialistlikust võistlusest sms Margorina klassis osa pioneeride organisatsioon. Võistlus pioneeride juures toimus

lülide kaupa. Iga lüli jälgib innukalt kohustuste täitmist, mis iga üksik lüli liige on endale võtnud.

Sotsialistliku võistluse käik kajastub ka klassi seinalehes. Seinalehes märgitakse oivikute (kõige paremate, „väga heade“) nimed veerandaasta eest ja ka nende nimed, kes oma kohustuste täitmise on sooritanud rohkemal kui ettenähtud määral. Nii näit. õpilane Niina K. oli sotsialistliku võistluse lepingus võtnud endale kohustuseks lahendada peale kooli poolt antud ülesannete veel 5 lisaülesannet, kuid lahendas hoopis rohkem, ja see oli seinalehel üles märgitud. Parimad vihikud pannakse seinalehe kõrvale välja ja see õhutab suuresti edasisele võistlusele oma töö väärtuse tõstmiseks.

Sotsialistlik võistlus IV klassis oli peale otseste kooliülesannete seotud ühiskondlik-poliitiliste momentidega. Nii seoses valimistega NSVL Ülem-

Sotsialistliku võistluse lepingut koostamas.

nõukogusse arendati suurt kasvatuslikku tegevust. Lapsed tutvusid oma kandidaadi Ülemnõukogusse sms Hohlovi elulooga ja tutvustasid ka oma koduseid selle elulooga, tegid vanemate juures kihutustööd, et need läheksid valimistele, käisid majadesse viimas vastavaid kutselehti, seletasid oma kirjaoskamatuile omastele — harilikult käis see üsna vanade vanemate kohta —, kuidas tuleb hääletada. Vanemad õpilased olid järgemööda korrapidajaks valimisjaoskonnas ja tegid valimiskomisjoni liikmeile rea väikesi, aga äärmiselt olulisi teenuseid. Valimiste päevaks ilustasid IV klassi õpilased nooremate klasside õpilaste abil oma klassid plakatitega, kirjutasid loosungeid, levitasid kirjandust, aitasid õpetajaid nurgakeste korraldamisel.

Kui pärast valimiste lõppu teatavaks tehti sotsialistliku võistluse tulemused, siis osutus, et IV klassi õpilased olid olnud väga kasu-

likud suures valimiste-eelses ja valimiste-aegses töös. Nad olid omaenese silmis nagu suuremaks kasvanud ja olid uhked selle üle, et nad niisugustest suurtest sündmustest polnud kõrval seisnud. Kui valimised olid lõppenud III veerandi lõpul, võtsid sms Margorina õpilased enestele uusi kohustusi: „Me lubame igaks päevaks hästi ette valmistada oma koduseid ülesandeid.“ — „Lubame pidada eeskujulikku distsipliini.“ Ajamoment oli ärev: klass oli lõppklass ja õpilastel seisid ees esimest korda eksamid. Seepärast võttis klass suure vastutustundega enesele ülesandeks saavutada häid töötulemusi. Sms Margorina juhtis kogu aeg laste tähelepanu sellele ülesandele ja suunas neid omavahelisele võistlemisele. Sageli pidas ta oma õpilastega keskustelusi meie sotsialistlikust kodumaast, tema saavutustest, ta võitudest, meie maa sangareist. Jutustades papaninlastest tähendas ta sellele, et papaninlased, kes olid harilikud nõukogude inimesed, osutasid sangariteks, ja tegi sellest järelduse, et kõike võib saavutada heal tahtmisel ja järeleandmatu tööga. Seepärast ka lapsed võivad heal tahtmisel saavutada seda, et paremini kirjutavad ja paremini loevad. Harilikult pärast niisuguseid keskustelusi löid lastel silmad särama. Nad hakkasid paremini töötama, paremini õppima, paremini käituma.

Tahaksime peatuda veel ühe algkooli töökogemuste juures (samuti Moskva oblastis).

Sotsialistlik võistlus oli koolijuhataja Z. S. Jakovlevi (kes oli ühtlasi tõusnud parimate õpetajate — õpetajate-oivikute — nimekirja) ja tema pedagoogilise kollektiivi käes võimsaks vahendiks võistluses õpingute taseme tõstmiseks, teadliku distsipliini istutamiseks õpilastesse ja nende ühiskondlik-poliitiliseks arendamiseks. Meil pole siin võimalust kirjeldada selle kooli kogu töösüsteemi, peatume vaid ühe nähtuse juures: sotsialistliku võistluse teostamine IV klassis seoses klassi lõpueksamitega.

Selle kooli IV klassi õpetaja V. S. Putnakov oli juba õppeaasta algul õpilaste keskel käima pannud sotsialistliku võistluse. See toimus kahes suunas: ühelt poolt õpilased võistlesid sotsialistliku võistluse abil oma klassi puhta ja korraliku välimuse ja hea distsipliini eest tundides ja üldse koolis, teiselt poolt hea edukuse eest üksikuis õppeaineis. Seltsimees Putnakov, abistades oma nõuga õpilasi, kus see tarvilik oli, sotsialistliku võistluse valikul, jättis lastele ses suhtes suure iseseisvuse. Mõned õpilased võtsid endile kohustuseks võidelda hea edukuse eest neis õppeaineis, mida nad eriliselt armastasid, ja samal ajal pingutada end edukuse saavutamiseks aineis, millede õppimine neile kõige enam raskust tegi. Näide: IV klassi õpilane Aleksei K. jõudis halvasti edasi vene keeles ja aritmeetikas, kuid ta võttis sotsialistliku võistluse aineks ajaloo — oma lemmikala. Ta vestles palju õpetajatega tunnivalisel ajal, luges kõike, mida aga kätte võis saada selle õppeaine alt. Ta vastused ajaloo äratasid tähelepanu: need olid seotud, mõistlikud ja sisukad. Hästi õppides ajalugu ja olles

ses suhtes teistele eeskujuks, tundis Aleksei K., et ta peab oma kaasõpilaste ees häbi tundma oma mahajäämise pärast vene keeles ja aritmeetikas. Õpetaja ja kõik lapsed teadsid, et K. võib hästi õppida ka teisi aineid. See asjaolu pani K-d intensiivselt õppima vene keelt ja õppeaasta lõpul sai ta selles aines suuliselt „hea“, aga kirjalikult „rahuldava“ (kuna tal õppeaasta algul ja keskel olid vaid nõrgad hinded). Sms Putnakovi mõju oli siin kahtlemata väga suur. Ta jälgis pidevalt poissi — ta koduste ülesannete täitmist ja aitas teda raskuste puhul. Eksamid läksid poisil hästi.

Sotsialistlik võistlus ei raugenud eksamite ajal, vaid vastupidi, lapsed hakkasid veel intensiivsemalt võistlema. Eksamite eel jagati õpilased mugavuse pärast kahte rühma. Iga esimese rühma õpilane kutsus teisest rühmast ühe kaasõpilase temaga võistlema (eri õppeaineis). Kogu kooli IV klass kutsus sotsialistlikule võistlusele kogu naaberkooli IV klassi. Eksamite tulemused igas õppeaines kummaski võistlevas koolis teatati viibimata nii õpilastele kui naaberkoolide omile. Eksamite tähtpäevad ja tunniajad võistlevais koolides korraldati nõnda, et suulised eksamid kummaski koolis ei satuks ühte.

Eksamite tulemused vene keeles koolis olid järgmised: esimese rühmas „väga hea“ — 9 õpilasel, „hea“ — 5, „keskmine“ — 3. Teises rühmas: „väga hea“ — 14, „hea“ — 1, „keskmine“ — 1. Kokkuvõttes: „väga häid“ — 23, „häid“ — 6, „keskmisi“ — 4.

Sms Putnakov arvab, et sotsialistlikul võistlusel oli suur osa niisugustes eksamite tulemustes. Õpilased olid haaratud üksmeelsest ihast võimalikult hästi vastata. Igaüks oli ärevalt huvitatud mitte ainult oma isiklikust, vaid ka kogu oma rühma ja klassi edukusest. Sotsialistliku võistluse tõttu valmistusid õpilased eksamitele nõnda, et sooritasid need enamasti „väga hea“ ja „hea“ peale.

Me arvame, et senised sotsialistlikud võistlused koolis annavad juba nüüd küllaldase aluse mõnede järelduste tegemiseks.

1. Peamisteks meetodilisteks võteteks sotsialistliku võistluse arendamisel algkoolis on järgmised: a) õpetaja oskus tõmmata õpilasi sotsialistlikku võistlusse; b) oskus ülal pidada õpilastes pidevat huvi sotsialistliku võistluse vastu; c) võistluse käigu ning tulemuste süstemaatiline ülesmärkimine ja teatavakstegemine.

2. Sotsialistlik võistlus osutub pedagoogiliselt tõhusaks ainult sel juhul, kui ta baseerub õpilaste individuaalsel käsitamisel, nende iseärasuste, püüete, kalduvuste tundmisel õpetaja poolt.

3. Äratada ja ülal pidada õpilastes tähelepanu ja huvi sotsialistlikule võistlusele on võimalik järgmiselt:

- a) õpetaja keskustelude kaudu klassiga sotsialistliku võistluse tähtsusest;
- b) võistluse-juhtumite näitamise kaudu täiskasvanute juures;

c) õpilaste tutvustamise kaudu stahhaanovlaste ja teiste sotsialistliku kodumaa sangarite elulugudega;

d) õpilaste parimate tööde väljapanekutega;

e) ühiskonna tähelepanu juhtimine üksikute klasside ja õpilaste sotsialistlikule võistlusele seinalehe, pioneeride organisatsiooni, klassikoosolekute jne. kaudu;

f) sotsialistliku võistluse tulemuste süstemaatilise ülesmärkimise ja arvestamise kaudu õpilastele arusaadaval ja huvitaval kujul.

4. Sotsialistliku võistluse organiseerimisel koolis ei tohi olla šabloonilist laadi. Selles suhtes on koolide tööpraktikas leidnud kasutamist mitmesugused organisatsioonilised kujud:

a) klassi võistlemine paralleelklassiga;

b) eri klasside võistlemine üksteisega;

c) võistlemine sama klassi õpilaste vahel;

d) rühmade või pioneeride lülide vahel või üksikuis rühmades ja lülides;

e) individuaalselt (paaride kaupa).

5. Sotsialistlikule võistlusele tuleb asetada järgmised nõuded:

a) neid peab olema vähe ja seda vähem, mida nooremad on õpilased (1—2 esimeses ja teises klassis, 3—4 kolmandas ja neljandas);

b) võetavad kohustused peavad olema suunatud nende puuduste väljajuurimiseks, mis iseloomulised on antud klassile või õpilasele;

c) kirjalikke kohustusi võib anda alles III ja IV klassis, kusjuures huvi äratamiseks soovitav on kohustuste värviline kujustamine;

d) kohustused peavad olema väga konkreetsed ja nende täitmise tähtsajad võimalikult lühikesed.

6. Sotsialistliku võistluse käigu ülesmärkimine ja arvestamine peab õpetaja poolt toimetatama kooli igapäevase töö protsessis ja kokkuvõtte sellest tehtama ning esitatama mitte vähem kui üks kord 6 kuni 10 päeva tagant klassikoosolekul üksikute õpilaste saavutuste osutamiseks.

7. Sotsialistliku võistluse käik ja tulemused tuleb ilusasti kujustada erilises klassi nurgas.

Parimate õpetajate praktika veenab meid veel kord selles, et sotsialistliku võistluse sisu ja meetodite organiseerimine koolis on võimsaks vahendiks koolitöö taseme ja kvaliteedi tõstmisel.

Õigus hariduse saamisele.

Materjale Konstitutsiooni käsitluseks.

I

Suurimaks dokumendiks inimkonna ajaloos on sms Stalini poolt välja-
töötatud NSV Liidu Konstitutsioon. Temas räägitakse sellest, „... mis
juba on, mida on juba saavutatud ja kätte võidetud nüüd, praegusel ajal“
(Stalin). Saavutatu ja kätte võidetu seas seisab aukohal NSV Liidu
kodanike õigus hariduse saamisele. Selle hariduse saamise õiguse eest on
võidelnud ka parimad kodanluse esindajad. Töötava rahva masside surve
on Euroopa ja Ameerika riikide valitsused annud seadusi üldise kooli-
kohustuse läbiviimiseks ja mõnedes riikides oli enne imperialistlikku sõda,
näit. Saksamaal, Belgias, Taanis saavutatud olulisi tulemusi rahvahariduse
alal, kuid ainult algkooli ulatuses. Pärast imperialistlikku sõda, eriti
pärast ülemaailmset kriisi võeti kapitalistlikes maades ka see töötavalt
rahvalt ära. Üldist sunduslikku algkooliharidust ei ole praegu üheski
kapitalistlikus riigis. Miljonid kooliealised lapsed on ilma võimaluseta
kasutada oma õigust algkooliharidusele. Töötaolek, vaesus, riietuse, jala-
nõude, toidu puudus röövivad töötavate talupoegade ja tööliste lastelt
võimaluse koolis käia. Järelduse tegemine sunnib end siin iseenesest pääle.

Sellest hoolimata, et formaalselt üldine koolikohustus kehtib reas
kapitalistlikes maades, pole seda tõepoolest ometi olemas. Nii näiteks
võeti Prantsusmaal üldise koolikohustuse seadus vastu a. 1881, aga praegu
on sääl umbes 600 000 kooliealist last väljaspool kooliseinu; Ameerika
Ühendriikides võeti üldise koolikohustuse seadus esimest korda vastu
a. 1809; a. 1891 võeti see vastu 26 osariigis, praegu aga ei käi sääl
2—2,5 miljonit kooliealist last koolis; Inglismaal hakkas üldine kooli-
kohustuse seadus kehtima a. 1870, aga praegu on sääl väljaspool kooli-
seinu umbes 400 000 kooliealist last; Saksamaal anti üldise koolikohustuse
seadus a. 1891, aga nüüd jäävad sääl 900 000 last ilma algkoolihariduseta.
Me võiksime jätkata nende andmete esitamist, kuid sel pole mõtet; toodud
näiteist algkoolihariduse seisundi kohta kapitalistlikes maades on küllalt
järelduse tegemiseks, et seal üldist algkoolikohustust on küll deklareeri-
tud, aga mitte teostatud.

Algkoolid terves reas kapitalistlikes maades elavad vaid virelevat elu.
Nendele määratud summad antakse politsei, sõjaväe ja vaimuliku seisuse
ülalpidamiseks välja. Huvitav tõik: Berliini linnavalitsus vähendas a. 1931
algkoolide krediiti 500 000 marga võrra, kuid samal koosolekul võttis
vastu resolutsiooni politsei ülalpidamiseks määratud krediidi suurenda-
mise kohta 500 000 marga võrra. See viidi läbi sellal võimul oleva „sot-
siaaldemokraatliku“ valitsuse poolt. Kapitalistid jäävad kapitalismi loo-

mule truuks: nad annavad täpselt niipalju, kuipalju see nende huvides on. Töölise laste seisukord kõrgemas koolis ja keskkoolis on veel kurvem. Sinna pääsmine on ühtedele suletud koolimaksu pärast, teistele kuuluvuse tõttu rõhutatud rahvusse, kolmandaile politseimääruse tagajärjel, kui õpilaste vanemad on poliitiliselt ebausaldatavad; naistele on see sellepärast suletud, et nad naised on, s. o. olendid, kes on määratud teissugusele tegevusele kui mehed. Jämedalt üteldes, valitsev kapitalistide klass seletab otse, et töölise lastel pole midagi tegemist keskkoolis, et nende saatus on jääda, nagu nende vanemadki, töölisteks, talupoegadeks, orjadeks. „Me peame leidma vahendi, et see kõlbmatu umbrohi (vaese rahva lapsed — autor) ei kasvaks enam koolides šljahta noorsoo hää vilja keskel ja enam edasi ei sigineks“, — kirjutavad poola pannid. Neid sekundeerides seletab piiskop Bootheer (Inglismaal): „Kooli ülesanne pole selles, et vaese rahva lapsi välja kiskuda sellest seisusest, kus nad on sündinud, vaid selles, et neid kinnistada sellesse seisusesse“. Venemaa semstvo esindaja Richter deklareeris a. 1911 otsekohele: „Kõiki ei või gümnaasiumi ajada. Sellepärast ei või, et kuhu siis jäävad talupojad . . . Külarahvas saab ju nõnda viisi otsa!“ Teine semstvotegelane Olsufjev (ent semstvotegelas peeti tol ajal „edumeelsete ideede kandjaiks“) paneb täpid i-dele: „Ma võiksin nõustuda ühtluskooli põhimõttega, kui elus oleks nõnda seatud, et talupoja poeg, kes on advokaadi pojast andekam, saaks advokaadiks, aga advokaadi poeg talupojaks, — miks niisugusel korral mitte teha ühtluskooli. Kuid asi pole nõnda ja ka Lääne-Euroopas on ühiskondlikud kihid ja eri ühiskonnaklassid elavad sääli eraldielu. See on juba kord niisugune seadus maailmas ja seda ei saa muuta. See jääb igavesti nõnda ja kui see olekski teisiti, oleks see väga igav.“

Teine asi on, kui sellest räägivad kodanliku pedagoogika ja eriti eba-teaduse — pedoloogia esindajad. Siin on meie ees kodanluse loomalik hirm, mida „teaduslike alustega“ on üle lakatud. Pedoloogia põhjendaja Stanley Hall jagab kõik inimesed kahte liiki: „vaimust tugevad“, mõteldes nende all kapitaliste ning mõisnikke, ja „vaimust nõrgad“, mõteldes nende all töölisi ja talupoegi. Tema arvates on haridus vaimust nõrkadele tarbetu, koguni kahjulik. Nõmedus (teadmiste puudumine, harimatus) on „vaimust nõrkadele“ kasulik. Väheandelised (keda ta väheandelisteks peab, näeme mõned read allpool — autor) olevat vaja nende eneste huvides jätta väljapoole meie haridussüsteemi piire.

Kes aga on need väheandelised? Vastuse leiame ühelt teiselt pedoloogilt — Binet'lt, kes kirjutab: „Meie uurimused, samuti kui paljude teiste uurijate uurimused, on tõestanud, et vaesest klassist pärit oleva lapsel on väiksem kehakasv, väiksem pea, väiksem musklijõud kui rikkaste klassi kuuluval lapsel; temal õnnestub harvemini saada keskkooli lõputunnistus, ta jääb sagedamini oma õpinguis maha“. Saksa pedagoog

Kerschensteiner püüab seda väidet põhjendada ajaloolis-bioloogiliste andmetega. Tema arvates kõik inimesed jagunevad loomult kahte liiki: inimesed, kes on määratud vaimsele tegevusele (neid on vähemik), ja inimesed, kes on määratud füüsilisele tööle (niisuguseid on enamik). Esimeste hulka kuuluvad isikud, kellel vaistud, mis kehalisele tegevusele viivad, juba on kustunud . . . ja kes seisavad peagu ainuüksi intellektuaalsete kalduvuste ja huvide mõju all . . .". Nende isikute esivanemaiks olid inimesed, kes tegutsesid mingil vaimsel alal. Need isikud on oma esivanemilt pärinud arenenud peaaegu ja atrofeerunud lihastiku.

Teise liiki kuuluvad tööliste ja talupoegade lapsed, kellele nende esivanemad on edasi annud tugeva muskulatuuri ja väga nõrgad intellektuaalsed võimed, sest et nad peaaegu ei töötanud. Järeldus sellest „teooriast“ sunnib end iseenesest pääle: kui sa oled tööliste poeg, siis sa oled juba sündimisest saadik töölisteks määratud ja vaimne tegevus ning kesk- ja kõrgem haridus on sulle kahjulik, tarbetu. Meile esineb siin ettemääramise teooria, valitsevate klasside vaimse üleoleku põhjendus. Kerschensteiner paneb ette säilitada valitsevate klasside lastele üldharidusliku kooli süsteem, tööliste lastele aga organiseerida niinimetatud „töökoolid“. Sääraste teooriate puhul kõnelda töötava rahva õigusest hariduse saamisele kapitalismi maades on enam kui kummaline. Hariduse saamise õigus ja tööliste vaimse arenematus teooria on kaks mõistet, mis üksteist luudavad (välja sulevad).

See on esimene ja päämine tõke kõigi kodanike õigusele hariduse saamiseks kapitalistlikes maades.

Aga on veel üks teine tõke. See on sugupoolega seoses olev tõke. Naiste ja meeste õigust ühesugusele haridusele ei tunnusta ükski kapitalist. Tuntud pedagoog — revolutsioonilis-kodanlike ideede väljendaja Jean-Jacques Rousseau, kes esile tõstis mehe vaba kasvatuses idee, annab naise jaoks tõkestava, allasuruva kasvatusesüsteemi, mis taotleb väiksemat vaimset arengut. Mirabeau ütleb Talleyrand'i seaduse-eelnõu arutamise puhul naise õigusest haridusele nõnda:

„Mehi, kes on määratud avalikule tegevusele, peab kasvatatama seltskonnas. Naised aga, kes vastupidi on määratud perekonnaelule, peavad võib-olla oma kodudest lahkuma vaid harvul juhtumel . . .

Mehed ja naised, täiuslikult täites looduse poolt neile määratud eri ülesandeid, ei või mängida üht ja sedasama osa ühiskondlikus korras . . .

Naise õrn kehaehitus, mis neid suurepäraselt kohaseks teeb nende päämisele ülesandele — inimsoo edasijatkamisele ja inimelu hoolikale hoidmisele hädaohtude eest ta esimesil eluaastail — see nende kehaehitus, ütlen ma, seob neid lihtsate majapidamistöode külge ja järelikult koduse elu külge, andes neile võimaluse leida tõsist õnne, aga ka levitada õnne enese ümber ainult kitsama koduse elu rahulikes töödes. Panna nende

olendite pääle raskeid ülesandeid, koormata neid nõrku käsi ranga kandamiga — see tähendab julmalt vägistada loodust; kiskuda neid nõrku olendeid, kellede vooruslik malbus moodustab nende suurima veetluse, nende kodustelt töödelt, mis võimaldavad õitsema panna või vähemalt edendada kõiki neid meeldivaid omadusi; viia neid meeste ringkonda ja nende asjaajamistesse, neid saata eluhädaohtudesse, milledega nad võiksid harjuda vaid oma füüsilise loomu muutmise hinnal, — see tähendab tahta hävitada seda ilusat tundelisust, mis moodustab, kui võib nii väljenduda, naise olemuse ja on tagatiseks ta võimetele täita perekonna kohuseid, mida mõistlik ühiskondlik kord tema hooleks jätab; see tähendaks kõik segi ajada ...

Naine peab valitsema oma kodus ... Muus olukorras ei ole ta oma õigel kohal ...

Perekonnaelu — see on naise päris ülesanne ja seepärast tuleb talle külge pookida neid harjumusi, mis talle annavad õnne ja au.

Ma ei nõua sugugi kõigi tütarlaste-koolide sulgemist ... Muide, oleks küllaldane säilitada lugemise, kirjutamise ja aritmeetika õpetamise koolid, nagu need tütarlastele ju olemas on ...“

Kodanlusel oli tütarlaste jaoks, ka privilegeeritud klasside tütarlastele, eriline haridussüsteem vähendatud õppekavaga. Nõnda oli see kogu 19. saj. kestel ja nõnda on see jäänud ka praegu kapitalismi maades. Ainult nüüd põhjendatakse seda tooremalt. Lan näiteks kirjutab: „Kõrgema haridusega naised harilikult abielluvad harva. Teiseks, kui nad abielluvadki, siis neil harilikult ei ole lapsi või neil on neid vähe (üks, kaks). Ja kui nad abielluvad, siis ei saa nad enamasti mitte esimest sorti mehi, sellepärast, et õpinguaastate kestel naisüliõpilane närtsib ega või kooli lõpetamisel konkureerida värskete neidudega, kes ei õpi ülikoolides. Ja kui nad toovad lapsi ilmale, siis on selge, et need lapsed juba ei ole nii täisväärtuslikud, kui nad oleksid siis, kui nende ema ei oleks õppinud kõrgemas õppeasutuses.“ Säärase vaate tagajärjeks on kapitalistlikes maades, eriti Saksamaal, et naiste protsent ülikoolides katastroofiliselt langeb. Praegu on seal kehtima pandud 10-protsendiline norm tütarlaste vastuvõtmisel kõrgemaise koolidesse.

Lõppeks kolmas (põhiline) kitsendus ning tõkestamine — rahvuslikult seisukohalt. Fašistlikes maades on terve rea seadusandlike aktidega kas kitsendatud või täiesti keelatud juutide astumine keskkoolidesse ja kõrgemaise õppeasutustesse. Saksamaa kõrgemais õppeasutustes on kehtima pandud 1,5%-line juutide vastuvõtu norm. Ülikoolid püüavad üksteise võidu täitmata jätta sedagi normi, redutseerides juutide vastuvõtmise %-normi nullini. Kui kõrgemate õppeasutuste juhatajail õnnestub täiesti välja tõrjuda juudid oma asutuse seinte vahelt, siis raporteerivad nad sellest kui suurest saavutusest. Ja seda ei sünni mitte ainult fašist-

likes maades, kus fašism kui kapitalismi toores avaldus lubab säärast irtvitamist inimeste üle. Võtame ühe teise, niinimetatud demokraatliku maa — USA. Rahvuslik tõkestus on siin veel tugevam. Siin see tõkestus ei taba küll juute, vaid neegreid, kuid asja olemus ei muutu seeläbi karva võrragi. Neeгри laps ei või astuda ühisesse kooli valgetega. „Värvilistele“ on asutatud omaette koolid, muidugi vähendatud õppekavaga. Neeгриlaste % koolides on märksa madalam „valgete“ laste omast.

Nüüd võime teha järelduse. See on lihtne: õiguse hariduse saamisele evivad valitseva klassi mehed. Teistel seda õigust ei ole; nad saavad ainult neid raasukesti, mis isandate laualt langevad.

Hoopis teine seisukord on meil NSV Liidus — sotsialismi maal.

II

Et täiemalt tajuda meie võitu ja meie saavutusi, anname mõned ajaloolised andmed rahvahariduse arenemiskäigust tsaariaegses Venes. Tolleaegne Venemaa ei olnud erandiks kapitalistlike maade hulgas. Siin esinesid kõik needsamad kitsendused, milledest eespool rääkisime, mitte väiksemal, vaid mõningail juhtumel isegi suuremal määral.

Kitsendusi ühiskondliku klassi seisukohalt demonstreeris tsaarivalitsus korduvalt terve rea seadusandlike aktide ja tsirkularidega. Kõige silmapaistvam neist on minister Deljanovi tsirkular (a. 1887) nn. „kõõgi-tüdrukute laste“ asjas.

See klassipärase kitsenduse dokument pole ainuke. Ta on üks kõige eredamaid, kuid vene kooli ajalugu tsaariajal tõestab seda terve rea faktidega, enne kõike aga arvuliste andmetega (1897. a. rahvaloenduse andmeil).

Hariduse liik	A r v u d %%-des				
	Aadlikud ja ametnikud	Ristiuskuvaimulikud	Linnakodanikud	Külaelanikud (talupojad)	Muud
M e h e d					
Kirjaoskajad	73,2	77,8	50,1	27,4	6,8
Kõrgem üldharidus	7,8	1,9	0,3	0,0	0,02
Kõrgem eriharidus	2,2	0,1	0,1	0,0	0,01
Keskmine eriharidus	2,6	0,9	0,5	0,1	0,1
Keskmine üldharidus	19,7	51,9	2,6	0,1	0,2
Kõrgem sõjaväeline haridus	0,5	0,01	0,0	0,0	0,0
Keskmine „ „	7,4	0,2	0,1	0,0	0,01
N a i s e d					
Kirjaoskajad	69,2	66,6	31,1	9,7	2,2
Kõrgem üldharidus	0,5	0,1	0,02	0,0	0,01
Kõrgem eriharidus	0,04	0,01	0,0	0,0	0,0
Keskmine „ „	0,5	0,3	0,1	0,0	0,02
Keskmine üldharidus	23,4	11,7	2,5	0,1	0,2

Kes evivad õiguse haridusele? Aadlikud, vaimulik seisus, osaliselt linna elanikud, aga muidugi mitte töölised, vaid majaomanikud, töösturid, kaupmehed, käsitöölised jne. Tööliste ja talupoegade lahtris, kui asi puutub kõrgemasse ja keskmisse haridusse, on arvulised näitajad nulliks kahanenud.

Naiste haridusele asetati mitte vähemal määral takistusi. Kõigepealt õppeasutuste range eraldamine sugupoolte järele. Ainult mõned aastad enne revolutsiooni võimaldas valitsus tütarlastel astuda segakooli, ja seda puht-majanduslikel motiividel. Kesk- ja kõrgemate õppeasutuste laushoidmine sugupoolte põhimõtte järele jäi kehtima kuni 1917. aastani. Vähesel sellest. Tütarlastele määratud õppeasutuste „kärbitud“ õppekava oli märksa väiksem poeglaste koolide omast, mistõttu tütarlaste-gümnaasiumi lõpetajad, olgugi et olid õppinud niisama palju aastaid kui poeglapsed, ei evinud õigust astuda ülikooli ega teistesse kõrgemaisse õppeasutustesse. Avaliku arvamise survele avas tsaarivalitsus kõrgemaid naiskursusi, milledele anti, jäädes enesele truuks, vähendatud programm ja ühes sellega vähendati nende kursuste lõpetajate õigusi, hoolimata sellest, et nii kursustel kui ülikoolis õpingud kestsid võrdse arvu aastaid. Missugustest seisustest neid õppisid kesk- ja kõrgemas koolis, seda nägime ülaltoodud tabelist. Tööliste ja talupoegade seisusest neid ei pääsnud üldse mitte neisse õppeasutustesse.

Rahvuslike kitsenduste alal seisis tsaariaegne Venemaa teiste kapitalistlike maade „eesotsas“. Siin meil oli niihästi juutide protsendinorm, mis julmalt kärpis juutide õigusi, kui ka terve rida venestamispoliitika survevahendid (vene keele vägivaldne päalesundimine, misjonitöö õiguse levitamiseks, võitlus kohaliku rahva emakeele vastu). Tegutseti ministri Tolstoi ja sinodi ülemprokuröri Pobedonostzevi vaimus.

Toome tabeli haridusliku olukorra kohta Kaukaasias, kus põhirahvastikuks on mägirahvad (lezgiinlased, kumõkid, avaarlased, tšetšeenid, ingušid, ossetiinlased, kabardiinlased, karatšeenid, adõgeilased jt.).

R a h v u s e d	Rahvaarv tuhandis		Õpilaste arv		Õpilaste arvu % rahvaarvu kohta		Õpilaste arvu % koolialiste laste arvu kohta	
	1898	1908	1898	1908	1898	1908	1898	1908
Venelased	3101	3720	70431	170113	2,2	4,6	28,0	58
Grusiinlased	1504	1820	26243	46221	1,7	2,5	21,6	31,7
Armeenlased	1190	1430	24298	31164	2,1	2,2	25,5	27,2
Tatarlased	1750	2100	4619	10786	0,3	0,5	3,3	7,0
Mägirahvad	1351	1620	3949	7489	0,3	0,5	3,7	5,8
Muud rahvused	580	700	10228	18639	1,8	2,6	2,2	33,3

See tabel ei vaja mingeid seletusi, arvud annavad täieliku iseloomustuse haridusolude kohta tsaariaegses Venes. Teisiti see „rahvaste vanglas“, kus aeti „rahvaste rõhumise poliitikat“, olla ei võinudki.

Nüüd võime teha järelduse ja kokkuvõtte: tsaariaegne valitsus võttis tarvitusele kõik abinõud selleks, et „kõõgitüdrukute lapsed“ ei õpiks keskkoolis, et tütarlapsed saaksid madalamat haridust, et paljude rahvaste lapsed jääksid hoopis ilma kooliharidusest. Kõnelda niisugustel tingimustel õigusest haridusele oleks võimatu. Tsaariaegse Venemaa töötav rahvas unistas sellest õigusest, kogus jõudu ja võitis selle endale võitlusega kätte suuri oktoobripäevi.

Kirjaoskamatus, ebakultuursus, mida isevalitsus harrastas, viisid Venemaa nii kaugele, et ta oli kõige mahajäänum maa Euroopas. Määratuid summasid kulutati mõisnikeklike ja kõiksugu avantüristide hääks, kuid rahvaharidusele anti ainult krosse.

V. I. Lenin kirjutab a. 1913: „Ja muidugi, Venemaa pole mitte ainult vaene, ta on kerjus, kui küsimus on rahvaharidusest; selle eest on ta väga „rikas“ kulutustega pärisorjade riigi hääks, mida mõisnikud valitsesid, kulutustega politsei ja sõjaväe ülalpidamiseks ja kümnetuhanderublasteks palkadeks mõisnikele, kes olid teeninud „kõrgete auastmeteni“, avantüüride ja röövimise poliitikaks ...“

III

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon vabastas töötava rahva loovad jõud. Rahvas võis rääkida täie häälega. Viimaks oli saabunud see aeg, millest unistas suur vene teadlane M. V. Lomonossov. Saabus aeg, millal Venemaal võisid võrsuda omad Platonid ja terava mõtlemisega Newtonid. Algas uus ajastu, kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Selle sündimine oli valus. Kogu kodanlik maailm tormas noore Nõukogude vabariigi kallale, et teda kägistada. Sangarlikult võitlesid töölisklassi, töötava talupoegkonna, töötava intelligentsi parimad pojad. Rohkesti valati verd NSV Liidu avarail väljadel. Sügavale maa sisse imbus see veri. „Meeldiv ja rõõmustav on teada, et meie inimeste veri ei ole ilmaaegu voolanud, vaid andis oma tulemused“. Neid tulemusi näeme võimsas töötuses, mootori-traktorijaamade laialdases võrgus ja üldises kollektiviseerimises.

„Meie suurlinnade ja tööstuskeskuste ilme on muutunud. Suurlinnade paratamatuks tunnuseks kodanlikes maades on mülkad, niinimetatud tööliskvartaalid äärlinnas, mis kujutavad enestest hunniku pimedaid, niiskeid, enamasti keldrikorras asetsevaid poollagunenud eluruume, kus hariplikult ulualust otsib vaene rahvas, kobides mustuses ja needes saatust. Revolutsioon NSV Liidus tõi enesega kaasa, et need mülkad meilt kadusid. Neid asendavad nüüd hiljuti ehitatud hääd ja valgusrikkad tööliskvartaalid, kusjuures mitmel juhumeil tööliskvartaalid paremini välja näevad kui kesklinn.

Veel rohkem on muutunud külade ilme. Endine küla oma kirikuga, mis asetses kõige nähtavamas kohas, oma paremate majadega, mis kuulu-

sid urädnikule, papile ja kulakile, ja kaugemal talupoegade poolvarisenud hurtsikutega — hakkab kaduma. Tema asemele astub uus küla oma ühiskondlik-majanduslike ehitustega, oma klubidega, raadioga, kinoga, koolidega, raamatukogudega ja lastesõimedega, oma traktorite, kombainide, viljapeksumasinate ja automobiilidega. Kadunud on vanad „auväärseid“ kulaki-ekspluateerija, liigkasuvõtja-vereimeja, kaupmehe-spekulandi, batjuška-urädniku kujud. Nüüd on auväärseiks kujudeks kolhooside, koolide ja klubide tegelased, vanemad traktoristid ja kombainerid, põllunduse ja karjanduse brigaderid, kolhoosipõldude paremad lööktöölised mõlemast soost.

Kaob vastuolu ning kontrast linna ja maa vahel . . . Üha tugevamaks kujunevad majandusliku ja kultuurilise koostöö sidemed linna ja küla vahel.“

„Elu on muutunud paremaks, seltsimehed, elu on läinud rõõmsamaks.“

Nende üldiste saavutuste taustal on hiiglaslikud ka meie võidud kultuuri alal. Me oleme tõusnud eesrindlikuks maaks rahva kirjaoskuse suhtes. NSVL on praegu üldise kirjoskusega maa. NSVL on ainus maa, kus üldine koolikohustus ei ole mitte sõnades, vaid tööpooldest olemas. NSVL on maa, kus kõige suurem % eelkoolialisi lapsi käib vastavais õppeasutustes. NSV Liidus on kõige suurem arv klubisid, raamatukogusid, lugemissaale ja teatreid, mis on täis pealtvaatajaid, aga ei ela virelevat elu nagu kapitalistlike maade teatrid. Saavutused igal alal on kolossaalsed. Me peatume ühe nende, nimelt koolide juures, et näidata hiiglasaavutusi sel alal, et arvude ja faktidega tõestada, et iga NSV Liidu kodanik evib õiguse hariduse saamisele ja et see õigus on kindlustatud võiduka sotsialismi konstitutsiooniga. (Vrd. „Nõukogude Kool“, lk. 128.)

IV

Sotsialistliku ühiskonna kodaniku õigus hariduse saamisele ei ole kellegi, kes vähegi tuttav on Marxi, Engelsi, Lenini ja Stalini õpetusega, juhuslikuks nähtuseks. See oli sotsialistliku revolutsiooni paratamatuks nähtuseks. Sellest räägitakse „Kommunistlikus manifestis“, „Gotha programmi kriitikas“, „Kapitalis“ ja „Kommunismi printsiipides“. Eriti põhjalikult käsitlesid hariduse küsimusi Marx ja Engels I Internatsionaali esimese kongressi resolutsioonis, kus kindlaks määrati, et lapsed 9-st kuni 17 aastani peavad evima õiguse haridusele, sest et tööliste kõige teadlikum osa saab hästi aru, et tööliklassi ja kogu inimkonna tulevik oleneb tulevaste põlvete kasvatusel.

Sama mõtet toonitab ka V. I. Lenin oma mõtteavaldustes. Sms Stalin on oma artiklites ja sõnavõttudes korduvalt rõhutanud sama mõtet. Oma keskustelus Sverdlovi ülikooli üliõpilastega 9. juunil 1925 ütles ta: „Mis puutub abinõudesse, mida tuleb tarvitusele võtta kultuurilis-haridusliku töö alal, siis neist ei ole kuigi palju ütelda, sest et need abinõud on

selged, üldtuntud ega seepärast vaja selgitust. Tahaksin vaid märkida sel alal toimuva töö põhilist joont lähima tuleviku suhtes. See põhijoon seisneb selles, et ette valmistada tingimusi, mis vajalikud on algkoolihariduse kohustuslikuks tegemiseks ja teostamiseks kogu riigis, kõigis liiduvabariikides. See, seltsimehed, on meie kõige suurem reform. Selle läbiviimine saab olema suurimaks võiduks mitte ainult kultuurilisel, vaid ka poliitilisel ja majanduslikul rindel. See reform peab saama aluseks kogu maa hiiglaslikule tõusule. Kuid see saab maksma sadu miljoneid rublasid. Küllalt on märkida seda, et selle teostamine nõuab tervet, peaaegu poolemiljonilist mees- ja naisõpetajate armeed. Kuid me peame kõigest hoolimata kindlustama selle reformi läbiviimise lähimal ajal, kui me tõesti kavatseme tõsta oma maa kõrgele kultuuriastmele. Ja me teeme seda, seltsimehed!“ XVI-ndal parteikongressil ta tõi sellesama ülesande esile kui esmajärjekordse ülesande. Üldise koolikohustuse teostamiseks mobiliseeriti suured inim- ja materiaalsed jõud. Viie aasta jooksul oli üldine koolikohustus põhijoontes ellu viidud. Ma ütlen üldjoontes sellepärast, et mõnede kohalike haridusosakondade kahjulik poliitika ajas nurja selle esmajärgulise ülesande; koolivõrk sai ebatäielik (Jaroslavi oblast, Dagestani Autonoomne Nõukogude Sotsialistlik Vabariik jne.). Selle töö, milleks tsariaegsel valitsusel ta enese arvates vajanes 125 aastat, teostasid töölised ja talupojad Üleliidulise Kommunistliku (b) Partei juhtimisel viie aastaga. Algkooliharidus ei ole meil enam muinasjutt ega jutujatk, vaid vastuvaidlematu fakt, mida keegi ei saa olematuks tõestada. „Maksuta ning kohusliku üldise ja polütehnilise hariduse läbiviimine kõigile mõlemast soost lastele kuni 17 aasta vanuseni on teostatud“ (Üleliidulise Kommunistliku (bolš.) Partei programm). See on meie suurim kättevõidetud saavutus, mida keegi ei saa ära võtta töölikklassilt. Kuidas see võis nii ruttu teostuda? Sellepärast, et sotsialistlik ühiskond ja üldine haridus on lahutamatud mõisted. Kui kapitalism kardab laialdasema hariduse andmist töötavaile massidele, siis sotsialism just tingimata nõuab, et töötavad inimesed oleksid laialdase ja mitmekülgse haridusega. Sest sotsialistliku ühiskonna tööstus vajab inimesi mitmekülgsest arenenud võimetest, inimesi, kes on suutelised orienteeruma kogu tootmise süsteemis. Seepärast sotsialistlikus ja kommunistlikus ühiskonnas ei või mingeid tõkkeid olla hariduse saamisele. Seepärast kõigil NSV Liidu kodanikel on õigus haridusele.

NSVL on üles ehitanud sotsialistliku ühiskonna. Ent sotsialistlikus ühiskonnas ennekõike ei tohi olla inimese ekspluateerimist inimese poolt. Selles ei ole valitsevat klassi ja rõhutut klassi. On vaid tööliste klass ja talupoegade klass, kes sõbralikult koos elavad ja sammuvad ühise eesmärgi — kommunismi poole. Nad ei takista üksteist elamast, vaid aitavad. Säärase klasside vastastikuse korra juures oleks veider rääkida hariduse

takistamisest. Kui „tehnika areng, mis kaasa toob töö produktiivsuse suurenemise ja ühiskonna jõukuse tõusu, kodanlikus ühiskonnas põhjustab ühiskondliku ebavõrdsuse kasvamist ning vahemaa suurenemist varandusi evivate ja mitteevivate vahel“, siis sotsialistlikus ühiskonnas kaovad need vastuolud, sest ühiskond areneb klassideta struktuuri poole. Tööliste ja talupoegade lapsed on saanud insenerideks, arstideks, professoriteks ja juristideks. Nad on näidanud, et õpetus elukutse pärilikust ettemääramisest on kodanlike teoreetikute sonimine ja et nad teaduse kõrgusi mitte halvemini ei omanda kui kodanluse lapsed, vaid koguni paremini.

Veidraina ja metsikuina näivad meile kitsendused sugupoolte seisukohalt. Naine on meie riigis täisõiguslik kodanik. „Proletariaat“, ütles V. I. Lenin, „ei või saavutada täit vabadust, kui ta kätte ei võida täit vabadust naisele.“ Seepärast on meil ühtluskool kõigis astmeis. Naised on tõestanud, et õpetus mingisugusest bioloogilist laadi ettemääramisest, mis tingib neile kohaldatud vähema ulatusega õppekava, on ebateaduslik.

Muutunud sotsiaalsed tingimused, mis naise vabastasid õigusteta oleku köidikuist, andsid talle võimaluse näidata, et tema, edasi jäädes ka emaks, võib saada stahhaanovlaseks vabrikus või põllul, teadlaseks, lenduriks, inseneriks jne. Meesstahhaanovlaste kõrval näeme ka naisstahhaanovlasi. Maria ja Dusja Vinogradova, Maria Demtšenko, Paša Angelina, Paša Kavardaki nimed on NSV Liidu uhkuseks. Sms Grizodubova võitis a. 1937 viis maailmarekordit lennu alal.

Kuidas võib siis rääkida mingisugustest kitsendustest? See oleks mõistuse vastane ja loodusele vastuoksa. Kuidas võib rääkida sellest, et naine tuleb jätta kööki ja laste juurde, kui riik ja partei seavad enesele ülesandeks „vabastada neid vananenud kodumajapidamise ainelistest tüli-naist, asendades viimast majapidamiste kommuunidega, avalike söögi-majadega, keskpesuköökidega, sõimedega jne.“. Sellest ei või rääkida ka sellepärast, et a. 1936 oli naistöölisi ja naisteenijaid meie tööstustes 8 492 000, moodustades seega 34% kõigi meie rahvamajanduse aladel töötavate tööliste üldarvust. „Suurtööstuses tõuseb naiste arv 39 protsendini, pedagoogilisel alal 56 protsendini ja tervishoiu alal 72 protsendini. 189 naist on NSV Liidu Ülemnõukogu saadikud. Naisel on täieline õigus mehega võrdse hariduse saamisele.

Veel metsikumana näib meile mõte rahvusliku kitsenduse võimalusest. Partei deklareeris ammu enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevo-lutsiooni, et rahvuslike kitsenduste poliitika on absoluutselt vastuolus kommunismiga. Juba a. 1913 kirjutas V. I. Lenin: „Töölised loovad kogu maailmas oma rahvusvahelise kultuuri, mida ammu ette valmistasid vabaduse jutlustajad ja rõhumise vaenlased. Vanale maailmale, rahvusliku rõhumise maailmale, rahvusliku tagakiusamise või rahvusliku eraldumise maailmale seavad töölised vastu kõigi rahvuste töötajate ühtsuse uue

maailma, kus kohta ei ole ühelegi eesõigusele ega vähimalegi inimese rõhumisele inimese poolt.“

Nõukogude valitsuse üks esimesi dekreete oli dekreet rahvuste täielikust üheõigluusest, õigusest õpetada koolides emakeeles. Et tõsta üldist majanduslikku, kultuurilist ja poliitilist taset enne rõhutatud ja kõrvale-surutud rahvuste juures, võeti kõik abinõud tarvitusele, et tõsta seda NSV Liidu keskmise tasemeni.

Ääremaades ehitatakse tööstuslikke ettevõtteid. Nende kasv on määratu suur. Nii näiteks Tadžiki Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis on tööstuslik toodang võrreldes 1913-nda aastaga kasvanud 116 korda. Kirgiisi sotsialistlikus liiduvabariigis 95 korda. Niisama hoogsasti kasvab ka õppeasutuste võrk. Võtame näitena Põhja-Osseetia ANS Vabariigi, mida ei või minevikus lugeda kõige mahajäänudate hulka. Mida näeme? Alljärgnev tabel vastab sellele küsimusele.

	Asutuste nimetused	A r v u d		
		1914. a.	1936/37. õ.a.	Juurdekasv %-des
1	Koolid	130	176	135
	Õpilasi neis	14 476	40 820	285
2	Kõrgemad õppeasutused	0	4	—
	Õpilasi neis	0	2 390	—
3	Eri-keskkoolid	1	16	1 600
	Õpilasi neis	88	4 204	5 000
4	Lasteaiad	0	41	—
	Nende kasvandikke	0	1 958	—

Kui vaatame teisi vabariike, siis näeme õppeasutuste võrgu ja õpilaste arvu hoogsat tõusu. Nii on Ukrainas, kus a. 1914 oli 1 662 000 õpilast, praegu neid 5 209 000, s. o. 3,5 korda rohkem. Kirjaoskajaid oli enne 34,7%, nüüd aga on nende hulk tõusnud 96 protsendini.

Valgevenes, kus enne Vilno õpperingkonna kuraator kirjutas: „Mitmesuguseid raamatuid, ajakirju ja ajalehti pole praegu talupoegadele vaja; tuleb teha väike valik kõige hädavajalikumaid raamatuid ja levitada neid suurel hulgal. Nende nimekiri: evangeelium, palveraamat, Taaveti laulud, kirikuajalugu, aabits . . . Pääle selle tuleb levitada pühapilte, ristikesi, tsaari, keisrinna ja troonipärija pilte . . .“, — sääl ilmub nüüd sadu ajalehti, ajakirju, vene, valgevene ja maailmakirjanduse klassikuid ja teaduslikke teoseid. Sääl ilmuvad määratus tiraažis Lenini ja Stalini teosed. Ja kõike seda antakse välja väikevene emakeeles, aga mitte kiriku-slaavi keeles. 1911. aasta rahvaloenduse järgi oli Väikevenes 3,66 õpilast 100 inimese kohta. Nüüd Väikevenemaa on vabariik, kus üldine koolikohustus on teostatud. Väikevene algkoolides on 9 693 000 õpilast. Keskkoolides õpib 21 047 õpilase (a. 1914) asemel 610 489 (a. 1936). Väikevenes on

Teaduste Akadeemia, 23 kõrgemat õppeasutust ja 15 265 üliõpilast, kelledest 90% saavad riigistipendiumi. Gruusias oli vähemlaste valitsuse viimisel aastal 157 800 õpilast, aga 1935/36. õppeaastal oli seal 693 100 õpilast. Enne revolutsiooni kõrgemaid õppeasutusi ei olnud. Nüüd on Gruusias 21 kõrgemat õppeasutust 21 219 üliõpilasega, kelledest 100% saavad stipendiumi. Gruusial on 100 teaduslikku asutust.

Uzbeki Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis oli kirjaoskajaid 1,2%. A. 1936 oli neid 60%. Alg- ja keskkoolides õpib 754 000 õpilast. Neist 620 000 uzbeki ja kohalike rahvuste lapsi. Enne revolutsiooni ei teadnud uzbekid unistadagi kõrgemaist õppeasutustest. Nüüd on viimaseid seal 36, milledes on kokku 12 000 üliõpilast.

Kalmõki ANS Vabariigis võrdus kirjaoskus 2,3%. Kooli põhitüübiks tsaariajal oli säälmisjonikool, mis ei annud mingeid töölisele tarvilikke teadmisi. A. 1936 oli 191 algkooli ja 32 keskkooli. Kokku 29 611 õpilasega. Kirjaoskus oli tõusnud kuni 80%.

Need on arvulised andmed mõnede liiduvabariikide kohta. Need kõnelevad meie hiiglasaavutustest täpset keelt, arvude keelt. Partei ja valitsuse määratu hoolitsemine hariduse eest ühelt poolt ja mitte vähem hiiglaslik tung töötava rahva juures hariduse poole teiselt poolt — on annud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 23-ndaks aastapäevaks niisugused arvulised näitajad tõusust, milliseid kunagi ei ole olnud ega võigi olla kodanlikes maades: 40 miljonit õpilast NSV Liidu koolides ja üle 40 miljardi rubla sotsiaalkultuuriliste tarviduste hääks a. 1940!

See määratu kasv oli ainult sellepärast võimalik, et seitsmeteistkümne aasta oktoobris purustati kapitalismi köidikud. Õigus oli V. I. Leninil, kui ta ütles: „Alt (s. o. sellest töötava rahva massist, keda kapitalism eemale hoidis — niihästi avalikult ja vägivaldselt kui silmakirjalikult, peidetult ja pettusega — eemale hoidis haridusest) toimub vägev tõus valguse ja teadmise poole. Meil on õigus uhked olla selle üle, et kaasa aitame sellele tõusule ja oleme selle teenistuses“. Stalinlikus konstitutsioonis on see mõte natuke teissuguste sõnadega väljendatud. Paragrahvis 121 üteldakse: „NSV Liidu kodanikel on õigus haridusele“.

Seda õigust tagab üldine algkoolikohustus, põhihariduse maksutus, riigistipendiumide andmise süsteem üliõpilaste rõhuvale enamikule, kooli emakeelsus, maksuta tööstusliku, tehnilise ja agronoomilise õpetuse organiseerimine töölisele vabrikuis, sovhoosides, masina- ning traktorijaa-mades ja kolhoosides.

Praegu on stipendiaate kõrgemais õppeasutustes 89,7%, eri-keskkoolides 82,9%. Nende stipendiumide kogusumma on umbes 1 miljard rubla aastas. Ükski kapitalistlik riik maailmas ei kuluta stipendiumideks nii suuri summasid ega saagi kulutada. Seda võib teha ainult sotsialistlik riik.

V

Kuid me ei või piirduda ainult arvuliste saavutustega. Õigus haridusele ei piirdu ainult kooliskäimisega. Niisama suurel määral see oleneb ka sellest, kuidas kooliõpinguid sisustatakse. Seepärast loeme tarvilikuks peatuda ka õpingute sisu juures, mida annab kodanlike maade kool ja mida Nõukogude Liidu kool. Ja siingi samuti kui eelmiste küsimuste puhul näeme, et hiiglasaavutused on meie pool.

Algame põhimõteteliste aluste vaatlemisega. Missuguseid ülesandeid seadis tsaarivalitsus koolile? Seaduses on need nõnda formuleeritud: „Rahva-alkkoolidel on eesmärgiks kindlustada rahvas usulisi ja kõlblisi mõisteid ning levitada algelisi kasulikke teadmisi“ (1874. aasta seaduse § 1). Enam kui selgesti on näha, et kooli peamiseks ülesandeks oli usuliskõlbline kasvatus. Õpetus ja teadmised olid tagaplaanil. Ja nendegi teadmiste ulatus oli armetu, sest need pidid ju olema ainult algelised. Kui sinodi ülemprokurörile, obskurant Pobedonostsevile teatati, et koolid ei anna mingeid teadmisi, siis ütles ta täiesti otsekoheselt: „Teadmisi polegi meil vaja“. Kui tsaarivalitsuse mustasajalik poliitika on kõigile tuntud, siis võidakse vahest vastata, et „valgustatud“, „haritud“ maades, näit. Inglismaal sääraseid sõnu ei ole võidud ütelda. Seep see asi ongi, et ka „haritud“ maades nõnda on üteldud ja üteldakse, sest töötava rahva laialdased teadmised ei leia ka inglise kodanluses pooldajaid. Inglise pedagoog Sherer arvab, et haridus on kahjulik. Selle tõenduseks tsiteerib ta Nietzsche sõnu: „Üldine kooliharidus ei ole muud midagi kui barbaarsus“.

Inglise koolis antakse väga palju ruumi usundile, usuõpetusele. Kirikul on sääli riiklik seisukoht. Laste meelt mürgistatakse sääli igas tunnis usulise uimastusega. Nii näit. keskkooli kommertsharu õppekavas loeme, tohoh hullu! niisuguse õppeaine nimetuse: „Püha kiri seoses kaubanduse ja tehnika ajalooga“. See oleks naljakas, kui see nii kurb ei oleks.

Kui inglise lordid maha ei jää Pobedonostsevist, siis Saksamaal näeme veel süngemat pilti. Siin pole vaimne haridus mitte ainult tagakiusamise all, vaid ta on lihtsalt võimatuks tehtud. Tõelisi teaduslikke teadmisi ei saa isegi need õpilastest, kel õnnestus kooli pääseda. Nende õigus teadmistele ja võimalusele saada neid teadmisi on ära lõigatud eesmärkide tõttu, mida kodanlik kool seal taotleb. V. I. Lenin on annud sellest täitsa õige iseloomustuse: „Neis koolides ei kasvatatud niivõrd tööliste ja talupoegade lapsi, kuivõrd neid dresseeriti sama kodanluse huvides. Neid kasvatati nõnda, et neist saada endale kõlblikke teenreid, kes suutelised oleksid neile profiiti andma ja kes ühtlasi ei häiriks nende rahu ja tööta elu.“

Hoopis teine pilt on meie nõukogude koolis. Meie kooli ülesanne seisneb selles, et anda õpilastele teaduslike teadmiste ja teaduste aluseid. Õiguse teaduse aluste saamisele, õiguse isiksuse arenemisele, vaba kodaniku õiguse vabas riigis annabki Stalinliku Konstitutsiooni 121. paragrahv.

Õpilaste vastuseid kuulates ja nende töid parandades leiab õpetaja sageli sääraseid komistusi, mis ajavad teda südamest naerma. Naer naerud, huvitub õpetaja kohe vääratuse olemasolu põhjusest. Arukas õpetaja ei aja siin kõike süüd õpilasele, vaid püüab süüdistada ka ennast. Õpilase süü võib olla siin selles, et ta pole pannud õpetaja vastavaid seletusi tähele. Õpetaja enda süüks aga võib olla see, et ta pole küllalt hästi või küllalt põhjalikult seletanud; või on küll seletanud hästi, kuid õpilasele arusaamatult.

Ka võib paljusid sääraseid komistusi seletada sellega, et õpilase vaimne tase pole veel jõudnud areneda selle määrani, kus ta suudab tõesti täielikult omandada talle pakutavat materjali. Viimane asjaolu esineb paraku väga sageli matemaatika õpetuses üleminekul aritmeetikast algebrasse ja geomeetria intuiitivsest järgust loogilisse järku. Üksikud hilisema arenemisega õpilased valmistavad siin õpetajaile tihti määratud raskusi.

Neist raskustest võib saada teatava pildi alljärgnevate näidetegi kaudu. Need kõik on nopitud õpilaste vastustest ja klassitöist paari aasta jooksul.

Definitsioon on üks säärane „valu“ mõiste, mille omandamine on mõnele õpilasele väga raske. Mis siis rääkida veel definitsiooni definitsioonist!

Küsimusele „Mis on definitsioon?“ olen saanud õpilastelt järgmisi vastuseid:

- 1) Definitsioon on, kui tahad midagi tõestada.
- 2) Definitsioon on algmõiste; algmõiste on lause, mida meile enne pole seletatud.
- 3) Definitsioon on lause, millega antakse lause mingi sisu.
- 4) Definitsioon on lause, millega antakse mõiste üle teisele lausele.
- 5) Definitsioon on lause, mis annab teisele lausele sisu.

Neist esimene ja teine vastus annavad selgesti mõista, et nende autorid pole õpetaja vastavaist seletustest omandanud mitte midagi — definitsioon on neile alles täiesti tundmatu mõiste.

Ülejäänud kolm vastust määravad küll õieti definitsiooni vormilise külje (definitsioon on lause), ei ütle aga midagi mõistlikku tema sisulise külje kohta. Neid vastuseid lähemalt uurides tekib mulje, et vastajaile siin võib olla saanud komistuskiviks koguni „mõiste“ mittetundmine. Et „mõiste“ on algkooli lõpetanud õpilasele alles tundmatu või vähemalt segane mõiste, see on üsna loomulik. Kardan, et matemaatikaõpetajad teevad sageli selle vea, et soovides õpilasi juhtida mõistetega opereerima, unustavad seejuures tähtsaima — s. o. „mõiste“ enda tähenduse selgitamise. Selle tulemusena tarvitab õpetaja järjekindlalt sõna, mida õpilased

veel õieti ei tunne. Seepärast tuleks geomeetria tunnis enne definitsiooni mõiste juurde asumist õpilastele selgitada „mõiste“ mõistet. Siis tuleb juba arusaamine definitsioonist peagu iseenesest. Metoodiliselt võiks asja korraldada umbes järgmiselt.

Kõigepealt tuleb õpetada õpilasi eritlema mõisteid k u j u t a m a ja k u j u t l e m a. Seejuures võib kasutada mingit õpilastele hästi tuntud mõistet, näit. ringi või ruutu. Ruudu k u j u t l e m i n e on vaimne protsess, mis tekib meil ajus, kui me teame, mis ruut on, ja kui me kuuleme sõna „ruut“. Kujutlus on pilt, mis tekib meie silme ette esemest, mida me tunneme. Ruudu k u j u t a m i n e aga toimub kriidiga tahvlile või pliiaatsiga paberile — see on tehniline protsess, mida võime toimetada ainult siis, kui me ruutu kujutleme — või nagu üteldakse — kui meil on olemas ruudu m õ i s t e.

Kui esitada õpilastele järsku üks sõna, mille tähendust nad ei tea — näit. tetraeeder, siis ei mana see sõna nende silme ette mingit pilti, sest neil puudub tetraeedri m õ i s t e. Siis tuleb neile tetraeedri mõiste anda, kasutades selleks joonist ja definitsiooni, missugune uue mõiste tegelik omandamisprotsess definitsiooni kaudu annab õpilasele kindlasti täieliku selguse nii mõiste kui ka definitsiooni kohta.

Kui definitsiooni definitsioon harilikus sõnastuses peaks siiski mõnele õpilasele liiga raskeks osutama, siis võib soovitada neile näiteks niisugust lihtsamat sõnastust: „Definitsioon on täpne vastus küsimusele: mis mingi asi on?“. Näiteks täpne vastus küsimusele „Mis on ring?“ on ringi definitsioon: „Ring on tasapinnaline kõverjoon jne.“.

Et sõna „mõiste“ tähenduse põhjalikum selgitamine deduktiivse geomeetria sissejuhatavas osas on tõesti hädatarvilik, selgub veelgi paremini väärtusist vastamisel küsimustele geomeetriliste algmõistete kohta:

1) Geomeetrilised algmõisted on ettekujutused.

2) Algmõisted on lihtsad tõesed, milledest tehakse geomeetiline sõnastus.

3) Algmõisted on kõige tähtsamad ja suuremad mõisted teatava asja kohta.

4) Algmõisted on, millede järgi me hakkame tõestama.

Esimene vastus polegi nii sisutu kui algul näib. Ilmselt on sellega tahetud ütelda, et algmõisted tuleb (lihtsalt) kujutella (ette kujutada) (paraku ilma definitsioonita).

Ka teine vastus sisaldab pisut mõttekust, kui tema väljenduslikku külge tublisti korrigeerida: Algmõisted on lihtsad mõisted (pro tõesed), millede abil määratleme teisi geomeetrilisi mõisteid, kasutades neid definitsioonides (pro — millest tehakse geomeetiline sõnastus).

Kolmas ja neljas vastus on aga täiesti sisutud ja vist küll sellepärast, et nende autorid pole tunnud sõna „mõiste“, rääkimata veel sõnast „algmõiste“.

Umber samasugused komistused esinevad vastustes küsimustele aksioomi ja teoreemi kohta. Mõned näited:

- 1) Aksiom on väljendamata tõde, mida ei ole vaja tõestada.
- 2) Aksiom on tõestus, mida ei ole vaja tõestada ülesannetega; teoreemi peab aga tõestama, et temast aru saada.
- 3) Aksiom on, mis uurib asjade omadusi kujult.

Esimene vastaja on võib-olla asja teadnud, ainult väljendus on väga puudulik. Võib arvata, et on tahetud ütelda: aksiom on tõestamatu tõde.

Ka teisest vastusest leiame raasukese tõtt. Seal tuleks vaid sõna „tõestus“ asendada sõnaga „tõde“ ja jätta ära sõna „ülesannetega“. „Teoreemist arusaamise“ all aga on arvatavasti mõeldud usku teoreemi väite kehtivusse.

Kolmas vastus on aga täiesti mõttelage.

Ka planimeetria ja stereomeetria kohta olen saanud huvitavaid vastuseid:

1) Planimeetria on geomeetiline tasapind ja stereomeetria on geomeetiline keha kuju ja kaaluga.

2) Stereomeetria on kujutud ümarkujudele.

Neistki vastustest kajastub kõigepealt puudulik väljendusoskus. Külal on vist tahetud esimese vastusega ütelda, et planimeetria on geomeetria tasapinnal ja stereomeetria uurib geomeetrilisi kehi nende kuju poolest. Kaal kui keha füüsiline omadus on sattunud siia muidugi ekslikult. Võib oletada, et selle vastuse autor on halvasti kuulnud naabri etteütlemist.

Teise vastusega aga on kindlasti tahetud ütelda: Stereomeetrias kujutatakse („kujutakse“) kehasid („ümarkujusid“). Tõo koomiline „ümarkuju“ siin on arvatavasti õpilase enda poolt loodud puudulik termin geomeetrilise keha tähenduses.

Päril huvitav on analüüsida ka mõnd ringjoone definitsiooni:

1) Ringjoon on kinnine joon, mille punktid väljuvad kõik ühest kohast ja on ühekaugusel.

2) Ringjoon on kinnine tasapinnaline joon, millest kõik punktid asetsevad ühest kindlast punktist ühekaugusel.

Esimene definitsioon on õpilase enda poolt loodud ja on muidugi üsna puudulik. Teine definitsioon on aga arvatavasti sisuliselt läbimõtle mata pähetuupimise vili. Või — vahest on tähed *s* ja *t* sõna „millest“ lõppu sattunud kuidagi kogemata?

Lõpetame seitsmenda õppeaasta „mõraste pärlite“ seeria järgmiste absurdumitega:

1) Rombi vastaskülgede sümmeetrilisteks joonteks osutuvad diagonaalid.

2) Romb on kokkupigistatud ruut.

3) Rombi diagonaalid on rombiga sümmeetrilised.

4) Paralleelsed sirged on kõik ühekaugusel teineteisest.

5) Sirged on paralleelsed, kui ühe sirge iga punkt on ühekaugusel teise sirge igast punktist.

Hoopis koomilis-absurdseid definitsioone võib aga saada madalamaist klassidest. Mõni näide viiendast õppeaastast:

1) Nurk on niisugune asi, mille kaks sirglõiku on risti.

2) Sirglõik on joon, mis läbib Maakera ja jagab Maakera kaheks poolkeraks.

Esimene on päris tüübiline viienda õppeaasta õpilase vastus. Teine vastaja on vahetanud „kogemata“ ära mõisted: sirglõik ja meridiaan-tasapind.

Minnes nüüd seitsmendast õppeaastast kõrgemale leiame ka sealt vääratusi, milledest mõned on vahest halvemadki kui seniesitatud.

Kõigepealt üks huvitav katkend ühest tõestusest, mille on esitanud oma klassitöös üks kaheksanda õppeaasta õpilane.

„Järelikult $\triangle ABC$ on nelinurk. Seda tõestame järgmiselt: nii et ta asetub AC-le punktist B.“

See omapärane väide ja selle „tõestus“ ei vaja küll enam mingeid kommentaare.

Kuni kaheksanda õppeaastani võib õpilast veel ikkagi vabandada tema loogilise mõtlemise arenematusesega. Millega seletada aga üksikuid harludaselt „mõraseid pärle“ üheksandast kuni kaheteistkümnenda õppeaastani, seda on sageli väga raske otsustada. Esitan siin mõned näited kolleegidele peamurdmiseks.

1) Valgusaasta on aeg, mis kulub valguskiirel kulgemiseks (XI õppeaasta).

2) Valgusaasta on ajahulk, mida tarvitab valgus selle ära käimiseks (XI õ.-a.).

3) Valgusaasta on aeg, mille valguskiir tarvitab Päikeselt Maakerale kulgemiseks terve aasta läbi (XI õ.-a.).

4) Ühtlaselt kiireneva liikumise definitsioon: kui keha käib mistahes võrdseis ajavahemikes võrdsed ajaühikud (X õ.-a.).

Terve selle komistuste seeria lõpetuseks olgu veel öeldud, et üks õpilane on osanud sõna „diagonaal“ asemel kirjutada sõna „tiokamaal“ ja teine on annud eeskirja rombi pindala arvutamiseks diagonaalide järgi sääraselt: „Poolte ja konaalide korrutis“. Viimane lause äraseletatult kõlab muidugi nii: „Pool diagonaalide korrutist“, kus sõna „diagonaalide“ on kombineeritud silpidest -te ja konaalide. Nähtavasti pole selle eeskirja autoril endal olnud asjast mingisugust aimu ja ta on pannud oma „pärl“ kirja naabri etteütlemise järgi. Selle mõistatusliku eeskirja lahendamine oli allakirjutanule tükk tõsist tööd.

* *
*

Teatavasti algab NSV Liidu koolides algebra ja geomeetria juba kuuendal õppeaastal. Üleminekul NSVL-u õppekavadele nihkub meil seega loogilise põhjendamise vajadus koolis veel aasta võrra ettepoole. Et õpilased meil harilikult astuvad kooli 7 kuni 8-aastaselt, siis jõuavad nad kuuendasse klassi 13 kuni 14-aastaselt. Kogemused näitavad aga, et väga suur % õpilasi selles vanuses pole veel vaimselt küllalt küpsed tajuma loogilise põhjendamise vajadust. Seepärast oleks küll soovitav, et lapsi ei pandaks tulevikus liiga vara kooli.

Et geomeetria on koolis harilikult üks „valusamaid“ ja õpilastele eba-meeldivamaid õppeaineid, johtub minu arvates suurel määral sellest, et väga noorelt kooli astunud õpilased jõuavad loogilise põhjendamise vajaduse juurde liiga vara. Geomeetria on õpilastele raske just sellepärast, et õpilased on sageli tema õppimiseks veel liiga noored. Sisult see aine pole sugugi raskem kui kõik teised ained.

Tähtis on ka, et deduktiivse geomeetria sissejuhatav osa pakutaks õpilastele pikkamööda ja võimalikult huviäratavalt.

Üks õpikäik.

A. IVASK

Sügistööde hooaeg on maatöörahvale üks tihedamaid, välja arvatud vahest põuaküllane heinategu kaugniitudes.

Üks sellistest kollektiiv-töödest, millele ka õppiv noorsugu, eriti küll poisid hingega kaasa elavad, on viljapeks. Ei saa kujutella, et selline suur-üritus, milles kogu küla nagu enesestmõistetavalt kollektiiviks liitub, jääks kooli poolt tähele panemata.

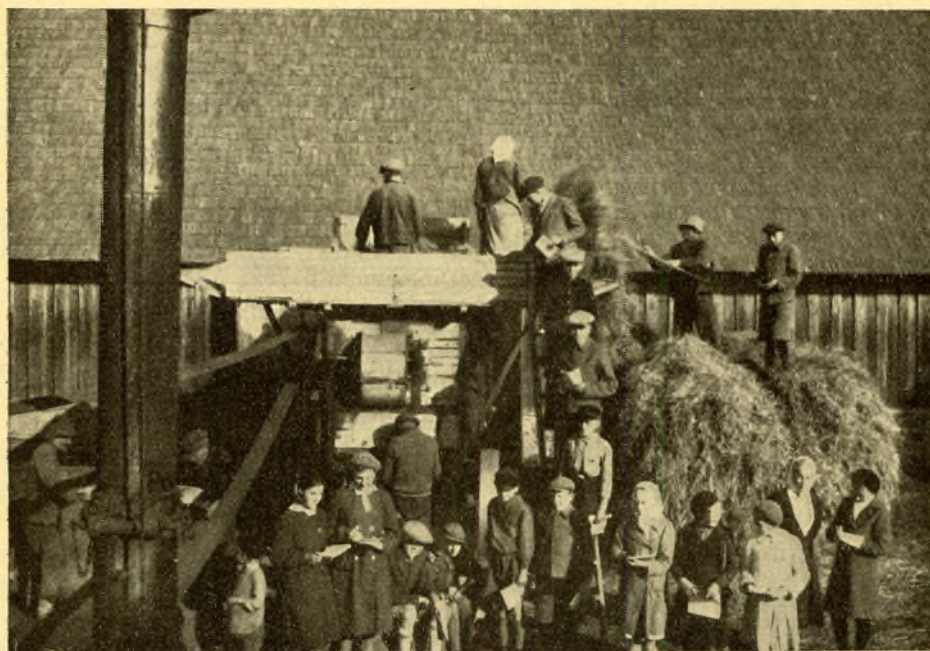
Kuigi iga poiss, mõnikord isegi tüdrukud masinat niisama hästi tunnevad kui vahest õpetajagi, ei saa ometi viljapeksust ainult rääkida klassitundidel. Seda peab otse kaasa elama. Ning parim võimalus selleks on hästi ettevalmistatud, hästi teostatud ning läbitöötatud õpikäik.

Lubatagu esitada lühike ülevaade käesoleval sügisel korraldatud õpikäigust viljapeksu puhul naabertallu.

* * *

*

On üks ilusamaid sügispäevi. Kuuldub masinate huikeid ja trumlite undamist. Naabertallu sõidab viljapeksugarnituur. Rahvast tuleb küla pealt. Kes jala, kes hobusega. Õpilased vahivad läbi akna ja trepil seda suursündmust.

Ühisel tööl.

Teen teatavaks, et täna korraldame õpikäigu rehepeksutööde juurde. Õpilasi valdab vaimustus ning ollakse valmis üliriiete juurde tormama, et otsekohe lubatud teostada.

Kulub natuke aega rahustamiseks ning peagi selgub, et õpikäik on tükki sirgjoonelist tööd vajalise ettevalmistamise ning järeltöödega.

Asume koostama õpikäigu kava. Kõigepealt üldeesmärk: tutvuda küla kollektiivse tööga, selle otstarbe ja ulatusega, töömeeleoludega ning töömasinatega; tutvuda ka palgalise masinisti töökohustuste ning tasu suurusega. (Muide poiste enamik algkooli vanemais klassides soovib saada vaid masinistiks).

Vaatluskava koostamisel selgub, et kavas on kohuslikud ja vabavaliku küsimused: esimesed (mitte ülekoormata!) kirjutame tahvlile ja töövihkuisse, teised aga arutame suuliselt läbi ning täidame huvide ning võimete kohaselt.

Sissejuhatavaks ülesandeks oli kõigepealt vaadelda töö üldpilti, töötempot, tööjaotust ja nn. käest-kätte töötamist (koostööd). Siis võimaluse korral kaasa aidata töökäigus (puhtad riided on takistuseks), lõhkuda puid, aidata vett tuua jm.

1. Mis töö on parajasti käsil?
2. Inimeste hulk töö juures, hobuste arv.
3. Töölise meeleolu nüüd (ja vanasti).

4. Garnituuri osade mitmesuguseid nimetusi.
5. Jõumasina võimsus (HP).
6. Masinate tähtsamad osad ja nende ülesanne. Jõuallikas.
7. Tööülesannete loetelu rehepeksul.
8. Võimalikud tööõnnetused, nendest hoidumine.

Peale kohuslike ülesannete koostasime kollektiivselt lisavaatlus-küsimusi, milliseid sadas väga ohtrasti. Nendest olulisemaid: Kuidas vili tera, põhku välja annab? Mis vilju saab veel masinaga peksa? Mis töödeks auru-katel (isesõitja) veel sobib? Kui palju maksab masin ja katel? Kui palju kulub toitu reherahva lõunatoiduks (tüdrukud)? Masinisti kohused, tööpäeva pikkus ja töötasu. Andmeid masina struktuurist ja funktsioonidest: raskus, ehitamise aasta (ümber ehitatud isesõitvaks masinaks), puude ja vee tarvitus töö juures ja sõidul, katla puhastamine, õlitamine, üksikosade korrashoid, kontroll, kaitseseadmed, seadused õnnetuste vältimiseks, hooratta kiirus, trumli kiirus, läbilaskevõime, töötasu viljapeksmisel, amortisatsioon, remondid. Käigu- ja veomehhanismid, rikked jne.

Kassa võtta töövihk, pliats, soovikorral ka joonistusvihk masinate üldkujude skitseerimiseks või mõne huvitava töövõtte jäädvustamiseks.

Külastuseks aega 45 min.

Enne minekut korraldasime väikese riviharjutuse ning täitsime kiirkäsklusi, seletades õnnetuste ohtu ja selgitades määrusi (alaealised ei võinud töötavale masinale!).

Kui külastamiseks luba oli saabunud, sammusime rivikorras tööjuurde, kus kõigepealt esitasin õpikäigu tööjuhtidele ja avaldasin soovi tutvuda töö ja masinaga igakülgsest, vabandades juba ette ülitiheda küsimuste saju pärast.

Mõningate sissejuhatavate küsimuste järele asusime iseseisvalt ning rühmiti andmete hankimisele ja vaatlustele võistluse korras.

Küsimustega võis pöörduda masinisti, masinaomaniku, tööjuhataja ja õpetaja poole.

Minutid möödusid tihedas töös, uurimustel ning vaatlustel. Asjaosalistel andis mõningatki asja enne kaaluda, et võida vastata esitatud küsimusele võimalikult täpsemalt.

Oli ka selliseid küsimusi, milledele ei osatudki anda vastust ning mis olid lastud märgist mööda, tungides liigseisse üksikasjusse. Näiteks: kui tugev on „kanat“ (terasköis) masina mäkke üleskerimiseks; mitu kannu on masina elevaatoril; mitu hammast on trumlil; kui palju auru mahub katlasse; kui kuum on vesi katlas ja tuli ahjus jne.

Lahkumisel oldi end just parajasti tühjaks küsitud ning töörahvas tähendas, et sellist õpetust nemad omal ajal küll ei saanud. Neid olevat

hoitud kindla käega klassiseinte taga piibli juures kinni ega olevat sallitud ühtki niisugust vabadust ja võimalust iseseisvast tööst rõõmu tunda.

Ühise pildistamise puhul avaldati rõõmu, et neid on töö juures vaatama tulnud ning et tööd seatakse järjest suuremasse ausse. Avaldasime tänu ning lootust, et edaspidi kohtame ka teiste tööde juures.

Järgneval tunnil arutasime vaatluse tulemused läbi, arvutasime töötasusid, kiirusi, aaurõhku, jõukulu ja küttekulu, amortisatsiooni jne. Kokkuvõttena, lisaks vaatlustele, otsustasime teha kirjandi viljapeksmisest või pealkirjaga „Üks rehepeksulugu“.

Parimad tööd avaldame seinalehes „Koit“, kuhu paigutame ka õnnestunuma joonistuse viljapeksutöödest ja foto. Ajalehe tööd on kõik standardformaadis ning mahutatakse hiljem albumisse, kirjandid eraldi, joonised eraldi.

Seoses õpikäigust saadud muljetega kõneleme veel töödest, mis kannavad kollektiivtööde iseloomu ja mis otse paratamatusena tuleb teostada ühiselt, näiteks sõnnikuvedu, et kallis lämmastikväetis ei lenduks pikaldasel käsitsemisel; heinategu, milles mõni tund hilinemist tingib suure kaotuse väärtuses; mehhaniseeritud kartulivõtt ning tõuviljade koristamine jne. Õpilased juba teavad jutustada, kuidas NSV Liidus põllumajapidamised otstarbekamaks majandamiseks on liitunud kolhoosideks; kuidas töötavad riiklikud sovhoosid ning kuidas meilgi talupidajad on asunud vabatahtlikult rajama kolhoose; kuidas nn. vedelvorsti-talud kiratsevad ning milliseid samme on astunud nende likvideerimiseks.

Lõpuks jõutakse veendumusele, et tööde mehhaniseerimisega paratamatult tekib tarvidus luua suuremamõõtmelisi põllumajanduslikke ühikuid. Tarvis on ainult inimesed ümber kasvatada, et neis tärkaks arusaamine ühise töö paremusest ning paratamatusest.

Järgmisena on kavas õpikäik mehhaniseeritud kartulivõtu töökollektiivi juurde.

A. LINT

Ornitoloogilisi vaatlusi talvel.

Kui looduslooõpetajal, kes talviti oma kooliga korraldab välisvaatlusi linnustiku alalt, tekib tarvidus andmete saamiseks või kellel tuleb nende kontrollimiseks ornitoloogilise kirjanduse poole pöörduda, siis võime kindlasti ütelda, et enamikul juhtudel see töö ebaõnnestub. Nii meil kui ka mujal leidub kirjutusi lindude talvisest tegevusest äärmiselt vähe, sest puuduvad ju ka talvised linnustiku vaatlused.

Säärast nähtust ei saa aga kuidagi loomulikuks pidada. Kui välivaatluste katkestamine botaanikas, entomoloogias või mõnes muus bioloogia harus põhjendatud on, sest et elu neil aladel talveperioodis soigub, siis ei ole see kuidagi normaalne ornitoloogias. Olgugi et ka linnustiku elu-olu talveks tublisti lihtsustub, kestab see ometi lakkamatult edasi, ning, mis eriti tähtis, nüüd hoopis uutes, muutunud tingimustes. Viimase asjaolu tõttu peaksidki linnustiku vaatlused talvel jätkuma endise intensiivsusega, kui ei taheta, et meie teadmised lindude elust jääksid ühekülgeiseks ja puudulikeks. Kui see ometi teisiti sünnib, siis on siin erilisi põhjusi, milledest esikohale tuleb asetada vaatlejate ajapuudus talvisel perioodil, vaatlejate vähesus jm. ning millede kõrvaldamine ei sünni päeva pealt.

Tegelik õpetaja ei saa aga oma töö huvides ootama jääda, millal siin põhjalikumad muudatused toimuvad, vaid igal asjast huvitatud looduseõpetajal tuleb omal käel lähimas kooliringkonnas vaatlejaks-avastajaks hakata. Ning kui korda läheb mõnesugune organ luua ja oma tähelepanekuid selle kaudu üldsusele teatavaks teha (nagu möödunud aastal „Õpetajate Lehes“ — Kodumaa pöördlavalt), mis tutvustaksid looduseõpetajaid üksteise saavutustega ning virgutaksid ka eemalolijaid sellest tööst osa võtma, siis ongi esimene julge ja loodetavasti tagajärjerikas samm astunud.

Talviste looduslooliste vaatluste vastu püsib laialdaselt umbusaldus ja kahtlus, et sel alal pole võimalik suuremat läbi viia. Kui see näit. putukate, limuliste ja mõnede teiste loodusealade suhtes teatava määrani paika peab, siis ei saa seda kuidagi õigeaks pidada lindude suhtes.

On ju küll selge, et ebasoodsad meteoroloogilised tingimused (tuisud, paks lumikate jne.) sellele tööle teatavaid raskusi tekitavad, kuid teiselt poolt on talvistel vaatlustel palju paremusi suviste ees, mistõttu neile just tähelepanu tulebki pöörata. Talvel on lindude arv meie maastikus õige väike ja nende tegevus äärmiselt lihtne; lindude ülesotsimine on nüüd kerge ja mõnd linnuliiki on võimalik jälgida isegi toast.

Järgnevate ridade ülesanne on ainult meelde tuletada, et ornitoloogilised vaatlused, mis suvel ja eriti kevadel paljudele õpetajaile huvi pakkusid, nüüd talve tulekuga ei soiguks, vaid uutes tingimustes uute küsimuste kallal edasi kestaksid. Küsimusi ja töid ornitoloogia alalt, milledega tegelda talve jooksul, on iga kooli ümbruses rikkalikult ja mõnede neist olgu alamal tähelepanu juhitud.

Puistute hõrenemisega ja maapinnale lumikatte tekkimisega muutuvad meil talvitajate lindude vaatlustingimused märksa soodsamaks: valgel lumefoonil märkame nüüd linde kilomeetrite taha (vareste, hakkide, harakate lend üle väljade). Nende tähelepanemine osutub võimalikuks isegi elamute ja vagunite akendest (põldpüü, harakas, vares). Kuna ka paljud linnuliigid kogunevad talveks inimelamute juurde (varesed, varblased,

tsiitsitajad, leevikesed jne.), avanevad head võimalused teatava maa-ala, asula, isegi linna linnustiku arvulise koostise (kuigi ligikaudse) kindlaksmääramiseks. Mõne nädala kestel teatavalt kellaaegadel ettevõetud lindude loendus näitab meile varsti, et külas, koolimaja või aleviku ümbruses esineb ligikaudu ühesugune arv vareseid, hakke, harakaid, tsiitsitajaid, varblasi jne. See nähtus on põhjuslikus seoses uuritava alal leiduva toidu hulgaga (prügihunnikud, õlekuhilad, reostatud teed, platsid jne.).

Muutunud välistingimused (madal temperatuur, lumikate, tuisk, raskendatud toiduhankimine) kutsuvad talvitajate lindude juures esile

Varesed lihaturul Tartus.

Rasvatihane.

mitmesuguseid uusi iseloomuväljendusi ja elutavasid, mida nende juures ei märgata suvel. Paljud muutuvad nüüd märksa julgemaks (tihased), üksiklased kogunevad ühiskondadesse (tsiitsitajad, vareсед). Paljud lindude talvised elutavad on niivõrd omapärased ja silmatorkavad igapäevasele inimesele, et nendele korduvalt on tähelepanu juhitud ka ajakirjanduses (kulliliste tuppa-tormamine saagi tagaajamisel). Talv on sobivaim aeg linnu muutunud eluviiside ja iseloomu tähelepanemiseks. Lindude toidulauad — kunstlikud kui ka looduslikud — on parimad paigad neid külastavate iseloomu jälgimiseks.

Kasinad on meie andmed põhjast ja idast meile talvitama tulnud linnuliikidest (viristaja, lumehangelind, kadakarästas, lapikakk, vesipapp jt.), kellede tegevuse, ilmumispaiga, arvu jne. kohta puuduvad täpsemad teated. Meeldivaimaks uurimisobjektiks talvel neile koolidele, kus läheduses on lahtist voolavat vett (oja või jõgi vesiveskiga), on kindlasti omapärane põhjakülaline erak-vesipapp oma toreda lauluga keset lumehangi ning toiduotsimisviisiga — vettesukeldumisega.

Soovida jätavad ka meie teatmed linnuriigi talihulkureist (ohakalind, siisike, roheline vint jt.): kui suur on nende hulkumisala raadius, milline on nende päritolu jne. Nendegi lünkade täitmine võib toimuda ainult talviste vaatluste teel. Parimate tulemuste saavutamiseks on siin vajalik rakendada hästi koordineeritud kollektiivvaatlusi.

Omapärase, kuigi väikesearvulise rühma meie talilinnustikus moodustavad üksikud rändlindudest mahajäänud esindajad (kuldnokk, lõoke, metsvint, mõnda aega isegi pääsuke, väike-lehelinnuke, linavästrik jt.), kelledest esimesed mõne pehmema talve näivad meil kahjutult üle elavat.

Mis on siin selle põhjuseks, et mõned vähesed meile jäävad, sel ajal kui teised haaratuina vägevast reisuinstinktist lahkuvad? Ons siin tegemist teatava „teadliku“ siiajäamisega pehmema ilmastiku mõjul, või on see alatasa laieneva talvise linnusöötmise tulemus, või on need sunnitud siiajääjad — hilinenud pesitsejad, nõrgad ja teistest äraeksinud — kõigile neile küsimustele saaksime vastuse ainult pikaajaliste talivaatluste kaudu. Ühtlasi oleks huvitav jälgida nende talvist elutegevust ja nende kohanemisvõimet karmis kliimas.

Igal talvel aktuaalne küsimus, mis möödunud talvel eriti akuutselt esile kerkis, on külma mõju linnustikule, s. o. kui madalaid temperatuure suudavad kahjuta taluda talilinnud ja mil määral hukkub neid otseselt külma, mil määral nälja mõjul. Ka selle küsimuse kohta võiksime suuremat selgust saada kollektiivsete vaatlustega.

Hoopis vähe on ornitoloogide poolt uuritud lindude ööbimisprobleemi üldse, eriti vähe aga nende talvist ööbimist. Nagu Tartu vareslaste talvisel ööbimisel Piirimännikus (Tartu vaksalist 4 km edelasse) on selgunud, püsivad seal õige omapärased ja huvitavad tavad ning traditsioonid nii aja kasutamises kui ka päevase toitumisruumi jaotamisel. Tekib küsimusi, kas meil niisuguseid eakaid (ligi 50 aasta vanuseid) ja arvurikkaid (kuni 5000 lindu umbes 5 ha suuruses männikus) vareslaste talviseid ööbimispaiku ka mujal leidub, kui suurel arvul ja millised traditsioonid valitsevad üheski neist, kust on pärit neis ööbivad vareslased ja palju muud. Vähemaarvulisi ööbimispaiku olen seni avastanud peale eelmainitu veel Elvas, Tõrvas ja Haaslaval. Ülalpool esitatud küsimus tuleks laiendada ka teiste talvitajate linnuliikide kohta: milliseid kohti valib üks kui teine linnuliik endale ööbimiseks, kui suurel arvul küllastakse ööbimispaiku, missugused liigid eelistavad kollektiivseid magamispaiku, millised üksikuid, missugused tavad kusagil valitsevad jne. Talilindude ööbimispaiku leidub igas kooliringkonnas küllaldaselt ja nende arvestaminegi ei näi tekitavat erilisi raskusi. Tarvis on ainult talveõhtuil enne ja pärast päikese loojenemist (kokku u. 1 tund aega) jälgida lindude

lennu suundi, ja varsti on mõni ööbimispaik avastatud. Juba pealiskaudsel tähelepanekul võib märgata, et neis valitsevad oma huvitavad seadusepärased ja kombed.

Seoses vareslaste ööbimispaikade uurimisega avaneb hea juhus mõnevõrra selgust muretseda ka nende toitumisküsimusse, kuna ööbimispaigus leidub rikkalikult räppetompusid, ning ühes sellega valgustada ka nende lindude kahjulikkuse ja kasulikkuse küsimusi.

Ka talilindude laulu uurimiseks on sobivaimaks ajaks talv — nimelt tagatalv, kuna laulikute vähesuse ja nende laulu lihtsuse tõttu on nüüd linnulaulus orienteeruda hoopis kergem kui kevadel ja suvel (vesipapp, kõik tihaste liigid, porr, puukoristaja).

Kui lõpuks veel meelde tuletan ühe kaua lahendamata seisnud pisiküsimuse kodumaa linnustiku talvisest elust — kus veedab oma talve meie kaunis jäälind (huvitav küsimus niihästi Lõuna- kui ka Põhja-Eesti lindude harrastajaile õpetajaile lahtiste vete läheduses), siis ei taha ma sellega sugugi ütelda, et nende küsimustega ongi ammendatud linnustiku talivaatluste kava, vaid ainult tähelepanu juhtida selle, et ka üksiku pisiküsimuse lahendamine nõuaks arvukaid ja hoolikaid vaatlejaid.

Siin esitatud väheste kui ka paljude siin mainimata jäänud linnustiku talvisesse ellu puutuvate küsimuste lahendamiseks vajalike andmete kokkukandmiseks suudab iga looduseõpetaja oma kooli rajoonis omalt poolt kaasa aidata ja seega tänini söödis seisnud linnustiku talivaatlusi uute avastustega rikastada.

Tõhusat kaasabi õpetajale võivad omalt poolt pakkuda asjast huvitatud õpilased, kuna nende liiklemisraadius kooli ja kodu vahel on hoopis suurem kui õpetaja oma, ja hulga silmadega suudetakse hoopis rohkem tähele panna, kui seda kahega on võimalik teha.

Pöldpüüde pere lumiväljal päikesepaistel.

Põllumajanduslike rahvakoolide töö kujundamisest stahhaanovliku kooli ideedel.

Peale täisajaliste põllumajanduslike kutsekoolide noortele, missuguseid Eesti NSV-s praegu on 40, töötab veel üksikuid osaaajalisi põllumajanduslikke koole täisealistele — juba alaliselt põllumajanduses töötavatele isikutele, kes oma töölt saavad lahkuda koolipinki ainult üheks-kaheks päevaks nädalas (kokku 8—12 tundi) ja sedagi peamiselt ainult põllumajanduse nõrgema tööpinge ajal — talvepoolaastal. Need osaaajalised koolid on tuntud põllumajanduslike rahvakoolide nime all. Neid koole võiks aga nimetada ka põllundusõpilastekoolideks vastavalt tööstusõpilastekoolidele, kus praktilise töötamisega käitises käib kaasas osaaajaline teoreetiline töötamine koolis. Põllumajanduslikud rahvakoolid töötasid kuni erakoolide likvideerimiseni Raplas, Kambjas, Alatskivil, Paines, Vastseliinas, kuna ainsa omavalitsuskoolina Lääne-Saaremaa 3-haruline põllumajanduslik rahvakool tegutseb edasi veel ka praegu. Seejuures erakoolide õppejõud ei olnud palgalised — õpetust teostasid maatulunduskonsulendid ja muud põllumajanduse eriteadlised tasuta, kuna muud kulud kaeti juhuslikest toetussummadest. Tunni- ja õppekavad koostati vastavalt Kutseoskuse Osakonna poolt antud üldistele soovitusetele ja need erinesid üksikute koolide järele olenevalt kohapealsetest soovidest. Huvi nende koolide (koolilaadiliste kursuste) vastu oli töötavate talupoegade hulgas suur, kuna tegelik elu neile järjest ette seab küsimusi, millede lahenduse saamiseks tuleb otsida vastuseid uudselt agrotehnikalt ja põllumajandusteaduselt.

Ühenduses suurte reformide teostamisega Eesti NSV-s põllumajanduse alal, kus põllumajanduses mõõduandva positsiooni saavad ühest küljest riiklikud põllumajapidamised — sovhoosid ja kollektiivsed põllumajapidamised — kolhoosid kui suurpõllumajapidamised, mis täiesti vabatahtlikul alusel tekivad, ja teisest küljest väiketalundid suurusega kuni 30 ha perekonna-töötalunditena, on ettenähtav, et töötajate kutseoskuslik tase suuresti peab tõusma, kuna sotsialistlikus riigis on tootmise edu peamiseks teguriks kõrgelt arenenud tehnika ja kvalifitseeritud oskustööjõudude kaadrite rakendamine. Seetõttu põllumajanduslik rahvakool osaaajalise põllumajandusliku koolina, mis haarab laiu põllutöölise ja töötavate talupoegade hulki, tuleb muuta üldisemalt kättesaadavaks. Sellel alal on Hariduse Rahvakomissariaadis vastavad kavad koostamisel, kusjuures selle koolitüübi kujundamisel rakendamisele tuleks NSV Liidus üldiselt läbilõõnud stahhaanovliku kooli idee.

Sotsialistlik töövõistlus ja stahhaanovlik liikumine on NSV Liidu põllumajanduses väga levinud. Käesoleval aastal arvestati sotsialistlikus töövõistluses olevatena ümmarguselt 200 tuhat kolhoosi ja sovhoosi, 150 tuhat kolhoosi loomapidamisfarmi ja ümmarguselt miljon kolhoosi tööbrigaadi ja töösalka, samuti võtsid sellest osa ka kõik masina-traktori-jaamad. Selles ulatuslikus liikumises on tegevad paljud miljonid eesrindlikud töötajad ja põllumajandusala organisaatorid. Sotsialistliku töövõistluse ja stahhaanovliku liikumise eriti hinnatavaks jooneks on see, et eesrindlike töö- ja toodangutulemuste saavutajad ei pea uusi tööviise ja töövõtteid mitte ainult enda teada, vaid küpsed kogemused, tööviisid ja võtted koos uudse tehnikaga tehakse kättesaadavaks kõigile töötajaile. Põllumajandusala stahhaanovlaste kogemuste edasiandmiseks on ellu kutsutud stahhaanovlikud koolid kolhoosides, millist uutset agro-zootehniliste õpingute vormi peetakse väga heaks, ja see koolitüüp (koolilaadiline kursus) levib järjest. Selles koolis on teostatud täielik koostöö agronoomide ja eesrindlike töötajate vahel. Koolis on lektoriteks-õppejõududeks stahhaanovlased, agronoomid ja muud põllumajanduse eriteadlased eriala küsimustes, kuna organisatsioonilisi ja poliitilisi küsimusi käsitlevad Kommunistliku Partei tööjõud. Nii Pihkva rajooni Katsejaama nimelise kolhoosi stahhaanovliku kooli programmi järele käsitleb põllumajanduse ülesandeid Partei rajoonikomitee sekretär, stahhaanovliku kooli ülesandeid rajooni põllumajandusosakonna agronoom, taimekasvatuse ja agrotehnika üldisi küsimusi agronoom, töö organiseerimist kolhoosis ühe kolhoosi juhataja, linakasvatust selle ala stahhaanovlik töötaja jne. jne. Seejuures igale loengule järgneb arutus, millest osa võtavad kõik õpinguist osavõtjad. Teoreetilisele loengule järgnevad praktilised tööd kolhoosis, näitematerjalide demonstreerimised ja sageli vastava õppefilmi demonstreerimine. Eeltähendatud stahhaanovlikus koolis tähtsamad maaviljuse- ja kolhoositöö organisatsiooni küsimused võetakse läbi 12-päevases teoreetilis-praktilisel kursusel.

Seesugune agronoomiliste tööjõudude ja eesrindlike põllumajandusala töötajate koostöö peab leidma rakendust ka Eesti NSV põllumajanduslikes rahvakoolides — teiste sõnadega need koolid tuleb muuta stahhaanovlikeks koolideks, kus õppejõududeks on agronoomid, katsejaamade teaduslikud töötajad ja teised eriteadlased, kuid töö ja tootmise praktilist korraldamist üksikute erialade järgi käsitlevad peamiselt vastavad eesrindlikud töötajad — sordiviljakasvatajad, tõuloomade-kasvatajad jne. Seejuures agronoom oleks nende praktika tulemuste üldistajaks ja seosesse viijaks põllumajandusliku teaduse alustega.

Tuleb pidada otstarbekohaseks, et Põllutöö Rahvakomissariaadi teenistuses olevaile eriteadlastele ülesandeks jääks oma muude ülesannete

kõrval ka seesuguse koolitüübi elluviimiseks tõhusalt kaasaaitamine ja seal õppejõuna tegutsemine. Kui sellele liituvad õppejõududena edukad põllumajandusala töötajad, siis ei ole kahtlust, et põllumajanduslik rahva-kool stahhaanovliku koolina Eesti NSV-s täiesti läbi lööb.

ARVUSTUSI JA BIBLIOGRAFIAT

A. JANSON

Venekeelset metoodilist kirjandust keskkoolidele.

1. М а т е м а а т и к а.

Гангнус и Гурвиц, Геометрия. Методическое пособие для высших педагогических учебных заведений и преподавателей средней школы. Часть I. Планиметрия. Часть II. Стереометрия. Москва, 1934.

See raamat on suur teos: I osa — 320 lk., II — 327 lk. Raamat pakub rohkem materjali, kui keskkooli kursus seda nõuab. Üldmetoodiline osa pole kuigi suur, seevastu erimetoodiline osa on läbi töötatud üksikasjaliselt ja põhjalikult. Palju ruumi on pühendatud konstrueerimisülesannetele. Autor kurdab, et kavades pühendatakse sellele osale vähe tähelepanu, sest just see osa kursusest soodustab suuresti geomeetrilist mõtlemist. Autoril on õigus.

Репьев, Методика тригонометрии. Москва, 1937.

Selles aines metoodiline kirjandus peaaegu täiesti puudub; käsitellakse teda formaalselt ja seepärast trigonomeetrilised mõisted on õpilastele tumedad ja nende kasutamine on mehaaniline. Esimeses peatükis toob autor huvitavaid andmeid trigonomeetria ajaloost ja siis samm-sammult annab metoodilisi näpunäiteid kursuse läbi-võtmiseks.

2. L o o d u s t e a d u s.

Боровицкий, Методика естествознания. Москва, 1934.

Raamat on määratud kõrgemate pedagoogiliste instituutide üliõpilastele ja käsitleb keskkooli loodusteaduse-kursust terves ulatuses, nimelt: botaanikat, zooloogiat, inimese anatoomiat ning füsioloogiat, evolutsiooni-teooriat ja geoloogiat.

Kursus kannab konseptiivset ilmet, katsete üksikasjaline kirjeldus puudub; rohkesti on joonistusi.

Полянский, Биологический эксперимент в средней школе (V—VIII классы). Ленинград, 1934.

See on kollektiivne töö, mille koostamisest on osa võtnud Herzeni-nimeline Ped. Instituut Leningradis, selle professorid ja üliõpilased ning Leningradi õpetajad. Kasutatud on täieliselt vastavat kirjandust. Seepärast pakub raamat rohkesti materjali (253 demonstratsiooni ja tööd), nii et õpetajal on suur valik kohaldamiseks kooli võimalustele. Raamat sisaldab järgmised osad: tarvilik laboratooriumi sisustus, taimed, loomad ja inimene. Katsed on üksikasjaliselt läbi töötatud, nende kirjeldamisel on antud igasuguseid näpunäiteid. Raamatut võib igapidi soovitada, arvesse võttes, et praegused kavad panevad bioloogiale suuremat rõhku. Bioloogiline osa, mis darvinismi puudutab — puudub.

Материалы и помощь учителю. Естествознание. Москва, 1938.

Raamat on välja antud Hariduse Rahvakomissariaadi poolt ja sisaldab kuus laboratoorset näitetundi igast keskkooli loodusteaduse kursuse osast.

Материалы совещания преподавателей биологии в средней школе. Москва, 1935.

Ka see raamat on Hariduse Rahvakomissariaadi väljaanne ja sisaldab bioloogia-õpetajate nõupidamise materjale, mis puudutavad mitmesuguseid külgi loodusteaduse õpetamisel keskkoolis. Ta on huvitav just sellepärast, et sisu on võetud koolipraktikast.

Из опыта преподавания биологии в средней школе. Сборник I.

Praegu N. Liidus pannakse suurt rõhku sellele, et populariseerida heade õpetajate praktikat ja pedagoogilist tegevust. Raamatu autoritena esinevad 16 keskkooliõpetajat, peamiselt Leningradist. Üldise sisuga artiklid puudutavad kooliaeda, ekskursioone, noorte naturalistide tegevust. Siis järgneb üksikute tundide kirjeldus (botaanika, zooloogia ja evolutsiooniõpetus).

Беляев и Кременецкий, Методика зоологии. Москва, 1936.

See suur raamat (557 lk.) käsitleb põhjalikult zooloogia metoodikat keskkoolis, kusjuures aluseks on võetud evolutsiooni-teooria. Raamat on koostatud autorite oma praktika põhjal, revideeritud tegelikel tundidel kahes koolis; kasutatud on vene ja välismaa metoodilist kirjandust. Esimene osa käsitleb üldmetoodilisi küsimusi, teine osa — keskkoolikursuse teemasid. Neid on 14; autorid seletavad, mida võib läbi võtta klassis igast teemast. Kolmas osa on pühendatud praktiliste teemade läbitöötamisele tunnis. Raamat on rikkalikult varustatud joonistustega ja annab vastava kirjanduse loetelu. Väärtsulik käsiraamat loodusteaduse õpetajaile.

Павловский, Практикум по зоологии. Москва, 1936.

Raamat on määratud kõrgemaile õppeasutustele käsiraamatuna bioloogias. Võib olla kasulik õpetajaile praktilise materjali valmistamisel zooloogi tundide jaoks.

Кременецкий, Оборудование курса зоологии педвузов. Москва, 1938.

Raamat on määratud kõrgemaile pedagoogilistele asutustele. Kui rikkalikult ja üksikasjaliselt raamatus pakutakse zooloogiakursuse materjali, näitab raamatu suurus — 272 lehekülge. Raamatut võib kasutada ka keskkooli loodusteaduse-õpetaja: ta sisaldab palju praktilist materjali ja näpunäiteid, mis harilikult teeb raskusi zoologiakursuse varustamises elava, näitliku materjaliga.

Петрушевский, Хрестоматия по зоологии. Пособие для учителей средней школы. Ленинград, 1939.

Raamatul on huvitav idee: pakkuda õpetajale oma klassitöö selgitamiseks ja sisustamiseks ainet, mida muidu tuleks otsida mitmest raamatust. Lugemikus ei leidu midagi morfoloogiast ega füsioloogiast, mida on igas ülikoolikursuses. Ta pöörab väljavõtete valikul rohkem tähelepanu bioloogiale, ökoloogiale ja läbivõetavate objektide praktilisele tähtsusele.

Ловчиновская и Сказкин, Практические занятия по физиологии растений. Ленинград, 1939.

See on käsiraamat kõrgemaile pedagoogilistele õppeasutustele, kuid ta võib kasulik olla keskkoolis praktiliste tööde korraldamisel botaanikas. Sisu on jaotatud üksikuisse teemadesse, igast teemast esitatakse mitu tööd, silmas pidades laboratooriumi sisustust, olevaid reaktiive.

Тетюрев, Методика эксперимента по физиологии растений.

Raamat sisaldab rea katseid taimede füsioloogiast. Neid võib teha klassis, kodus, õpilasringides, kusjuures autor näitab, missugune materjal ja sisustus on tarvilik kat-

setel ja demonstratsioonidel, märkides ka, milliseid neist võivad õpilased ise teha. See on tähtis, sest katsed taimede füsioloogias on enamasti pikaajalised. Väga kasulik raamat.

Исаин, Практические занятия по ботанике. Москва, 1938.

Raamat on määratud põllumajanduslikele keskkoolidele ja käsitleb praktilisi töid taimede morfoloogias, anatoomias ning füsioloogias. Ta pakub rohkesti materjale katsete jaoks. Üldhariduslike koolide õpilastele ta võimaldab süvenemist nimetatud aladesse, eriti iseseisvaks tööks. Raamatu lõpul on lisatud tarvilike riistade, reaktiivide ja materjalide nimestik, samuti nende õppevahendite kogude loetelu, mis ei tohiks puududa üheski loodusteaduse-kabinetis.

Цузмер, Методика преподавания анатомии и физиологии человека. Москва, 1938.

Inimese anatoomia ja füsioloogia alal on metoodiline kirjandus väga napp ja selle aine õpetamise metoodikale pannakse vähe tähelepanu. Seepärast Tsuzmeri raamatut tuleb hinnata eriti sellepärast, et ta on soliidne (307 lk.) ja seab aine sellele kohale, mida ta on väärt.

Esimesed peatükid käsitlevad aine üldmetoodilisi küsimusi. Siis järgnevad peatükid õppekursusest, mis on väga hästi metoodiliselt läbi töötatud. Kui kursust selle raamatu järgi käsitella, siis õpilaste silme ette kerkib inimene kui organism, kui tervik, aga mitte kui anatoomiliste osade ja füsioloogiliste nähete summa. Väga väärtuslik raamat.

Ягодский, Лабораторные занятия по анатомии и физиологии человека. Москва, 1935.

Autor on tuntud metoodik ja igast tööst on näha, et ta on palju töötanud õpilastega. Materjali valmistamine töödeks, selle käsitlemine on varustatud paljude tehniliste näpunäidetega ja pedagoogiliste märkustega. Raamat sisaldab õpetaja demonstratsioone klassis, õpilaste töid ja neile antavaid ülesandeid.

Беренс, Методическое пособие по физической географии. Москва, 1935.

Teos on füüsilise geograafia metoodika. Seda õppeainet harilikult võetakse läbi õpperaamatu abil, piirdudes kas neis olevate joonistustega või tabelitega. Nimetatud raamat toob ette rea näitlikke ja lihtsaid õppeabinõusid, mida on võimalik valmistada kodusel teel ja niiviisi teha arusaadavaks dünaamilise geoloogia protsessesse.

Буданов, Методика преподавания физической географии.

See äsja ilmunud metoodiline kursus on koostatud tuntud geograafia-professori poolt ja kannab rohkem teaduslikku ilmet. Autori nimi garanteerib kursuse tusedust.

(Järgneb.)

P. AMBUR

NSV Liidus ilmunud eestikeelsest õppekirjandusest.

(Järg)

Eesti keele lugemikkude koostamisel on erilist viljakust avaldanud sms Eduard Päll. Tema koostatud on terve rida lugemikke, mis ilmunud korduvates trükkides, nagu: „Teine lugemik algkoolidele“, teine õppeaasta (1933, II trükk 1934); „Esimene kirjanduslik lugemik algkoolidele“, kolmas õppeaasta (1933, II trükk 1934); „Teine kirjanduslik lugemik algkoolidele“, neljas õppeaasta (1933, kolmas trükk 1936); „Kirjanduse õpperaamat keskkoolidele“, viies õppeaasta (esimese osa esimene trükk 1933, II trükk 1936); „Kirjanduslooline lugemik kesk-

koolidele“; kuues õppeaasta (esimene osa ilmunud 1933, II trükk 1936). Koos sms L. Klaasen'i ja A. Rauaga on ta avaldanud algkooli II, III ja IV õppeaasta lugemikud „Noored kolhoosnikud“, mis kõik on ilmunud 1932. a.

Ed. Pälli koostatud lugemikud on nii palade valikult kui ka metoodiliselt hästi läbi töötatud. Need on sisuliselt eesti keele tööraamatud, nagu seda meil on „Esimesed vaod“ ja oli „Emakeele vihklugemik“. Iga pala on metoodiliselt läbi töötatud, varustatud sõnaseletuste, küsimuste ja harjutusülesannetega. Keskkooli lugemikud on varustatud ka andmetega palade autorite kohta ning seletusega esitatud kirjanduspala ajaloolisest ning ühiskondlikust tähtsusest. See asjaolu on eriti tähtis ning suur hõlbustus õpetajaile, kes pole veel küllalt klassiteadlikud ega ole omandanud Marx-Engels-Lenin-Stalini õpetuse põhituumaa vajaliku kindluse ja põhjalikkusega.

Lugemikkudes leidub rohkesti palu meile tuntud autoritest, kes esinesid ka kodanliku Eesti koolilugemikkudes, nagu J. Pärn, E. Peterson, Juhan Liiv, Ed. Vilde, A. Kitzberg, Mait Metsanurk, G. Suits, A. H. Tammsaare jt.

Kuid rohkesti on lugemikkudes häid ja kunstiväärtuslikke palu NSV Liidus elanud eesti kirjanikkudelt, kellede loomingust valges kodanlikus Eestis ei teatud midagi. Nende looming kajastab klassivõitlust ja töötava rahva rasket elu valges Eestis ning töörahva elu NSV Liidus. See on läbi imbutunud sotsialistlikust maailmavaatest ning oli seepärast kodanlikus Eestis taunitav.

Ka Ed. Päll on oma õpikute jaoks eriraamatuna avaldanud veel „Metoodilised juhatused III ja IV klassi kirjanduslikkude lugemikkudega töötamiseks“ (1935).

Peale Ed. Pälli on eestikeelseid kirjanduslikke õpperaamatuid avaldanud NSV Liidus veel teised.

Aabitaja ja alglugemiku koostajatena on tegutsenud peamiselt S. Kirsch jt.

S. Kirsch'i sulest on ilmunud „Esimene lugemik — algkooli I õppeaasta“, millest 1934. aastal väljus 2. trükk, ja „Metoodilised juhendid algkooli I ja II klassi lugemikkudega töötamiseks“, mis ilmus 1935. aastal.

Seega on NSV Liidus tehtud tööraamatute, eesti keeleõpikute ja lugemikkude alal tõhusat ning hinnatavat tööd, mis kahjuks seni on hoitud meie õpetajaskonna eest täiesti varjul.

IV.

Pea sama arvukalt kui eesti keeles on õpperaamatuid ilmunud ka matemaatikas. Kui eestikeele õpikud ja tööraamatud olid algupärased, siis matemaatika raamatud on pea kõik tõlked VNFSV rikkalikust õppekirjandusest. Algupärastest mainigem ainult 1929. aastal ilmunud K. Karu „Matemaatika I astme töökooli esimeses grupis“ ning J. Karu poolt 1931. aastal avaldatud „Matemaatika tööraamat I astme kooli I grupile, I õppeaasta“.

Kõige rohkem on tõlgitud N. S. Popova teoseid, milledest mõned on ilmunud 4-ndas trükis. Nii on tõlgitud N. Popova „Aritmeetika. Õpperaamat algkoolidele.“ I—III osa, 1.—4. õppeaastani. Esimese osa 4. trükk ilmus 1936. aastal, teise osa 4. trükk 1935. aastal ja kolmanda osa 3. trükk 1934. aastal. „Aritmeetika ülesannete ja harjutuste kogu algkoolidele“, I ja II osa 3. ja 4. klassile. Esimese osa teine trükk ilmus 1935. aastal ja teine osa 3. trükk 1936. aastal. „Aritmeetika — keskkooli õpperaamat, viies õppeaasta“ (1933) ja „Aritmeetika — õpperaamat mittetäieliku ja täieliku keskkooli V ja VI klassi jaoks“ (1936).

Algkoolidele on ilmunud veel 1930. aastal: J. Gratsianski, J. Kavun ja E. Vassiljeva, „Matemaatika ülesannete kogu, II jagu teisele õppeaastale“ (1934), S. Zentsenko ja V. Emenov „Elu ja teadmised arvudes — rehkenduse ülesannete kogu I astme maakoolidele“, 2., 3., 4. õppeaasta.

Keskkoolidele on avaldatud E. S. Berezanski „Aritmeetika ülesannete ja harjutuste kogu“ viiendale õppeaastale (1933), A. Kisselev'i „Algebra“ 6. ja 7. õppeaastale (1933), J. O. Gurvitš'i ja R. V. Gangnus'e „Geomeetria alged“, 5. õppeaastale (1933) ja samade autorite „Süsteemlik geomeetria kursus — planimeetria“, 6.—8. õppeaastale (1934) ning N. Rõbkin'i „Geomeetria ülesannete kogu“, 6.—8. õppeaastale (1933). Kõikide matemaatika raamatute toimetajana, redigeerijana ja tõlkijana esineb prof. Jaan Depman. Ainult paari raamatu tõlketöö on teinud J. Karu, kuna terminoloogia ja redaktsioon on selgi puhul prof. J. Depmanilt.

Füüsikast on tõlgitud: G. J. Falejev ja A. V. Perõškin, „Füüsika õpperaamat keskkoolidele“ I (teine trükk ilmunud 1933. a.), II (teine trükk ilmunud 1933) ja III osa (1933), viienda, kuuenda ja seitsmenda õppeaasta jaoks, ning samade autorite „Füüsika ülesannete kogu keskkoolidele“, 5.—7. õppeaasta (1933). Füüsika raamatute üldredigeerijaks on olnud sms L. Schmidt.

Keemias on tõlgitud Herzeni-nimelise pedagoogilise instituudi professori V. N. Verhovski „Keemia õpperaamat keskkoolidele“ I (2. tr. 1933) ja II osa (1933), kuuendale ja seitsmendale õppeaastale.

Maateaduses, mis Nõukogude Eesti õpetajaskonda võiks vahest reaalainelistest õpikutest kõige rohkem praeguses muutunud olukorras huvitada, on Ed. Bökleri tõlkes ilmunud L. G. Terehova ja N. G. Erdeli „*Geograafia. Õpperaamat algkoolidele*“, I osa 3. õppeaastale (2. trükk 1934. a.) ja II osa 4. õppeaastale (1933) ning S. Varzanski' ja L. Sinitski' „*Kapitalistlikkude maade geograafia. Õpperaamat keskkoolidele*“, 6. õppeaasta (1933). Maateaduses on ainet käsitletud kliimavõtmete ja maastikupiltide järgi. NSV Liidu laialdane maa-ala pakub igat liiki maastikupiltide valikuks rikkalikult tüüpilist materjali.

Loodusteaduses on tõlgitud V. A. Terjurevi „*Loodusteadus. Õpperaamat algkoolidele*“ I osa 3. õppeaastale (1933, 2. trükk 1935) ja II osa neljandale klassile (samuti 1933. aastal, 3. trükk 1935. a.) ning B. V. Vsesvjatski „*Botaanika*“ õpperaamat keskkoolidele 5. ja 6. õppeaastaks (teine ümbertõõtatud trükk 1933. a.).

V.

Nagu sellestki põgusast ülevaatest näha, on NSV Liidus ilmunud eestikeelne õppekirjandus küllalt arvukas ja mitmekesine. Kui oleks võimalik sellest saada täielik ülevaade ja loetelu, siis saaks see kahtlemata veel palju suurem. Viljakaimaks aastaks on olnud 1933, mil ilmus väga palju õpikuid, küll uusi, küll korduvaid trükke. Samuti on NSV Liidus ilmunud eestikeelsete õpikute tiraažid olnud küllalt suured, ulatades kuni 5—6 tuhande eksemplarini. Kr. Kure' „*Keel ja kiri*“ II osa, Ed. Päll'i, A. Raua, Kr. Kure' „*Nõukogude Liit*“ IV õppeaastale, tööraamatut „*Kool ja kolhoos*“ I ja III (II?) osa on trükitud à 5000 eksemplari.

Virkade eestikeelsete õpperaamatute eest hoolitsejatena on NSV Liidus esinenud sms Ed. Päll, Kr. Kure, A. Raud, J. Depman, Ed. Bökler ja S. Kirsch jt. Nad igaüks on omal alal pakkunud parima.

Peale autorite, toimetajate, tõlkijate ja illustraatorite on õpikute valmistamisest osa võtnud veel iga teose vastutav ja ka tehniline toimetaja, kelle nimed on trükitud enamiku raamatute tiitli pöördele või teose lõppu. Vastutavate toimetajatena esinevad peamiselt Ed. Päll, Schmidt jt. Tehniliste toimetajatena on aga tegutsenud A. Saan, Lukin, Ed. Bökler jt.

Valdav enamik eestikeelseid õpikuid on ilmunud „*Külvaaja*“ kirjastusel Leningradis. Paljudel teostel, alates 1934. aastast, esineb kirjastajana aga „*Riiklik õppe-pedagoogiline kirjastus. Moskva-Leningrad*“, kuid selgi puhul on tegeliku kirjastajana märgitud „*Külvaaja*“, kuni kirjastuste ümberformeerimiseni 1937. aastal.

Õpikud kannavad endal märkust „*Riigi Teadusliku Nõukogu Pedagoogilise Sektsiooni poolt lubatud koolidele*“ või selle asemel „*Leningradi oblasti hariduseosakonna poolt koolides tarvitamiseks lubatud*“. Seega on kõik NSV liidus ilmunud eestikeelsed õpperaamatud käinud läbi väga tugevast ja mitmekesisest kontrollist ning saanud seetõttu hea metoodilise ning ideoloogilise viimistluse.

Lõppkokkuvõttes võiks öelda, et NSV Liidu ilmunud eestikeelne õppekirjandus vääricks põhjalikumalt ülevaadet, süvenenumat ning aeganõudvamat uurimist, kui suudab pakkuda seda käesolev põgus ning paratamatult lünklik ülevaade. See on oma esialgse informeeriva ülesande täitnud, kui ta toob küsimuse meie õpetajaskonna teadvusse. Kahtlemata toetub meie tuleviku õppekirjandus nii ideoloogiliselt kui sisuliselt rohkem eespoolvaadeldule kui endisele kodanliku Eesti õppekirjandusele.

Toimetuse kolleegium: V. Alttoa, J. Kiivet, A. Raud, A. Valsiner.

Korrektor J. Aavik. Vastutav ja tegevtoimetaja J. Käis.

Toimetuse aadress: Hariduse Rahvakomissariaat, Tõnismägi 9, Tallinn.

Talitus: RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Pärnu mnt. nr. 10, Tallinn.

Posti jooksev arve nr. 982. Telef. 412-13.

Ladumisele antud 8. nov. 1940. Alla kirjutatud trükkimiseks 19. nov.

1940. Paberi formaat 68×100 sm. 5 trükipoognat. 1 trükipoognas

41600 täheruumi. Tiraaž 3200 eks. Tellimine nr. 3761. MB-2.

Väljaandja: RK „Pedagoogiline Kirjandus“.

Riigi Trükikoja trükk.

~~PE $\frac{11}{18}$ 1,40,3~~

Hind 70 s.